

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Geografie
Studijní program: Aplikovaná geografie
Studijní obor: Aplikovaná geografie

MAPOVÉ DÍLO JOSEFA MATOUSCHEKA MAP WORK OF JOSEF MATOUSCHEK

Bakalářská práce: 12–FP–KGE-010

Autor:

Lukáš HRUBÝ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Mgr. Klára Popková, Ph.D.

Konzultant: Mgr. Jiří Šmída, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
103	1	31	2	79	5

V Liberci dne: 23. 4. 2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lukáš Hrubý**
Osobní číslo: **P09000163**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Aplikovaná geografie**
Název tématu: **Mapové dílo Josefa Matouscheka**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

CÍLE:

1. Osobnost Josefa Matouscheka se zaměřením na jeho kartografický význam a přínos.
2. Mapová díla J. Matouscheka a jejich kartografický rozbor.
3. Aplikace tématu: využití při studiu území.

POŽADAVKY:

1. Rešeršní práce k tématu práce ve spolupráci se Státním okresním archivem v Liberci, Severočeským muzeem v Liberci, Jizersko-ještědským horským spolkem.
2. Provedení kartografického rozboru děl.
3. Webová prezentace výsledků práce.

METODY:

rešeršní práce, kartografický rozbor, studium odborné literatury, konzultace s odborníky, terénní průzkum, sběr, analýza a zpracování dat

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

**Matouschkova mapa Ještědských a ... hor (Spezial-Karte vom Jeschken-
u. Isergebirge, 1927, 1:50 000) a další mapová díla. - REPRINT**

**Jizersko-ještědsk. horsk. spolek. Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku
2004. Liberec : Jizersko-ještědsk. horsk. spolek, 2005. 207 s. ISBN 80-903252-4-6.**

**Jizersko-ještědsk. horsk. spolek. Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku
2006. Liberec : Jizersko-ještědsk. horsk. spolek, 2007. 254 s. ISBN
978-80-903252-8-9.**

**KARPAŠ, Roman a kolektiv. Jizerské hory. Vyd. 1. Liberec : Nakladatelství
RK, 2009. 576 s. ISBN 978-80-87100-08-0.**

**SEMOTANOV., Eva. Mapy Čech, Moravy a Slezska v zrcadle stalet. Vyd. 1.
Praha : Libri, 2001. 263 s. ISBN 80-7277-078-6.**

**VEVERKA, Bohuslav; ZIMOVA Růžena. Topografická a tematická kartografie.
Vyd. 1. Praha : České vysoké učení technické, 2008. 198 s. ISBN
978-80-01-04157-4.**

Státní okresní archiv v Liberci - mapová sbírka

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Klára Popková, Ph.D.

Katedra geografie

Konzultant bakalářské práce:

Mgr. Jiří Šmída, Ph.D.

Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **10. října 2011**

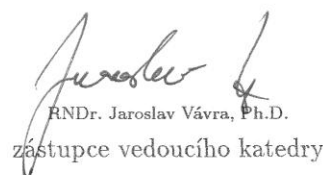
Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2012**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

RNDr. Jaroslav Vávra, Ph.D.
zástupce vedoucího katedry

V Liberci dne 10. října 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Mapové dílo Josefa Matouscheka
Jméno a příjmení autora: Lukáš Hrubý
Osobní číslo: P09000163

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 23. 4. 2012

.....
Lukáš Hrubý

Na tomto místě bych rád poděkoval především mé rodině za plnou podporu při studiu. Dále bych rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Kláře Popkové, Ph.D. za vstřícnost a cenné rady při tvorbě této práce a konzultantovi Mgr. Jiřímu Šmídovi, Ph.D. především za poskytnutí skenů Matouschekových map z jeho vlastní mapové sbírky.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá mapovým dílem Josefa Matouscheka, který vytvářel v letech 1896–1938 turistické mapy v rámci „Německého horského spolku pro Ještědské a Jizerské hory“ v Liberci. Práce nejprve seznamuje s osobou Josefa Matouscheka a také s Německým horským spolkem pro Ještědské a Jizerské hory. Dále se práce soustředí na stěžejní části - kartografický rozbor a aplikaci tématu v praxi. Po úvodu do studia map je proveden kartografický rozbor pro 5 hlavních a 3 vedlejší Matouschekovy mapy. Vzhledem k charakteru map (turistické) bylo jako hlavní téma aplikace zvoleno „Vývoj značených turistických cest v CHKO Jizerské hory a KÚ Liberec“, kde je sledován postupný vznik a zánik turistických cest v první pol. 20. st. a tento stav je porovnáván se současnou sítí značených turistických cest. Jako druhá aplikace bylo zvoleno téma „Zaniklá sídla Matouschekových map“, kde byly porovnáním s dnešní mapou hledány zaniklé obce a osady. Z obou těchto aplikací byly vytvořeny mapové výstupy.

Klíčová slova: Josef Matouschek, Německý horský spolek pro Ještědské a Jizerské hory, Speciální mapa, Turistická mapa

Annotation

Bachelor's thesis focuses on mapping work of Josef Matouschek, who was creating tourist maps within "German Mountain Club for Ještědské and Jizerské mountains" in Liberec in years 1896 – 1938. The bachelor's thesis work further focuses on the core parts - cartographic analyses and application of the topic in practice. After introduction to map study there is cartographic analysis of five main and three supplementary Matouschek's maps. With regards to map character (tourist) I chose "Development of marked tourist paths in Nature conservation area Jizerské mountains and cadastral area Liberec" as the main topic of the application. Gradual creation and extinction of tourist paths in the first half of twentieth century is observed and this state is compared with the present network of marked tourist paths. I chose the "Extinct places of Matouschek's maps" as the second application topic. Through comparison with present map I was looking for extinct villages and settlements. Map outputs were created from both of these applications.

Key words: Josef Matouschek, German Mountain Club for Ještědské and Jizerské mountains, Special map, Tourist map

Annotation

Die Bachelorarbeit befasst sich mit dem Kartenwerk vom Josef Matouschek, der bildete in 1896 – 1938 die touristischen Karten im „Deutschen Gebirgsvereine für Jeschken und Isergebirge“ in Reichenberg. Zuerst vorstellt die Arbeit die Persönlichkeit des Josef Matouschek und auch mit dem Deutschen Gebirgsvereine für Jeschken und Isergebirge.

Dann widmet sich die Arbeit den wesentlichen Teile – die kartographische Analyse und die Applikation des Themas in der Praxis. Nach der Einführung ins Kartenstudium ist die kartographische Analyse durchgeführt. Hier sind die 5 wesentlichen Karten und die 3 nebensächlichen Karten analysiert. Weil der Charakter der Karten touristisch ist, war wie der Hauptgegenstand „Die Entwicklung der Markierungswege im Naturschutzgebiet Isergebirge und im Katastergebiet Reichenberg“ wählten. Hier waren die linearere Entstehung und der linearere Untergang in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts studiert und dieses Stand war mit dem gegenwärtigen Markierungswegenetz verglichen. Das Thema der zweiten Applikation war „Die verschwundenen Siedlungen der Matouschek's Karten“. Mit der gegenwärtigen Karte waren verschwundene Siedlungen gesucht. Das Ergebnis der Applikationen sind die Output-Karten.

Schlüsselwörter: Josef Matouschek, Der Deutsche Gebirgsvereine für Jeschken und Isergebirge, Spezialkarte, touristische Karte

Obsah

1	Úvod	13
2	Cíl práce.....	14
3	Metody zpracování	15
4	Rešeršní práce.....	17
5	Život a činnost Josefa Matouscheka	19
5.1	Osoba J. Matouscheka	19
5.2	J. Matouschek turista a člen Německého horského spolku	20
5.3	Německý horský spolek.....	21
5.4	Matouschekův kartografický význam a přínos.....	24
6	Úvod do studia mapového díla J. Matouscheka.....	25
6.1	Pojmy mapa, stará mapa	25
6.2	Rozbor (starých) map	27
6.3	Kartografie v druhé pol. 19. st. a první pol. 20. st.	28
6.4	Pojem turistická mapa a turistické mapy Jizerských hor.....	29
6.5	Podkladové mapy (topografický podklad)	30
7	Mapové dílo J. Matouscheka	33
7.1	Zařazení Matouschekových map	34
7.2	Konstrukční základy	36
7.3	Společné prvky Matouschekových map	37
7.4	Turistická mapa Ještědských a Jizerských hor / Touristenkarte für das Jeschken- und Isergebirge	41
7.5	Speciální mapa Ještědských a Jizerských hor / Spezial-Karte vom Jeschken- und Isergebirge.....	48
7.6	Speciální mapa Kummerského pohoří (Hradčanských stěn) / Spezial-Karte vom Kummergebirge.....	56
7.7	Speciální mapa Dubské hornatiny (Polomených hor) / Spezial-Karte vom Daubaer Bergland	62

7.8	Mapa značených cest Ještědských a Jizerských hor / Markierungs-Karte des Jeschken- und Isergebirge.....	68
7.9	Ostatní Matouschekovy mapy	74
7.10	Geometrická přesnost Matouschekových map	80
7.11	Geografická jména.....	81
7.12	Zhodnocení a jedinečnost Matouschekových map	82
8	Aplikační využití tématu mapy	84
8.1	Vývoj sítě značených turistických cest s v využitím Matouschekových map	84
8.2	Zánik obcí a osad zobrazených na Matouschekových mapách	89
9	Diskuze	92
10	Závěr.....	93
11	Použité zdroje	95
12	Seznam příloh	101

Seznam obrázků

Obr. 1: <i>Josef Matouschek – 70. narozeniny</i>	19
Obr. 2: <i>Josef Matouschek se skupinou turistů</i>	20
Obr. 3: <i>Logo Německého horského spolku</i>	22
Obr. 4: <i>Klad a značení listů speciální mapy 1 : 75 000</i>	31
Obr. 5: <i>Obsahové porovnání mapy III. vojenského mapování a Turistické mapy JJH</i> .	32
Obr. 6: <i>Kompozice hlavičky a legendy map</i>	38
Obr. 7: <i>Turistická mapa JJH</i>	41
Obr. 8: <i>Legenda turistické mapy JJH</i>	45
Obr. 9: <i>Speciální mapa JJH</i>	48
Obr. 10: <i>Ukázka obsahového přesycení mapy</i>	50
Obr. 11: <i>Legenda Speciální mapy JJH</i>	54
Obr. 12: <i>Speciální mapa Kummerského pohoří</i>	56
Obr. 13: <i>Zákres lesní dráhy v S. m. Kummerského pohoří</i>	57
Obr. 14: <i>Legenda Speciální mapy Kummerského pohoří</i>	59
Obr. 15: <i>Speciální mapa Dubské hornatiny</i>	62
Obr. 16: <i>Ukázka obsahu S. m. Dubské hornatiny se zaměřením na popis</i>	65
Obr. 17: <i>Legenda Speciální mapy Dubské hornatiny</i>	66
Obr. 18: <i>Mapa značených cest Ještědských a Jizerských hor</i>	68
Obr. 19: <i>Náhorní plošina Jizerských hor a Hejnice</i>	70
Obr. 20: <i>Legenda Mapy značených cest JJH</i>	72
Obr. 21: <i>Mapa (značených) cest JJH</i>	74
Obr. 22: <i>Mapa zimních sportů JJH</i>	76
Obr. 23: <i>Legenda Mapy zimních sportů JJH</i>	77
Obr. 24: <i>Vnořená schematická mapa</i>	77
Obr. 25: <i>Matouschekova nová speciální mapa JJH</i>	78
Obr. 26: <i>Liberec – okrajová oblast mapy</i>	79
Obr. 27: <i>Ukázka bunkrové linie</i>	79
Obr. 28: <i>Deformační síť a licovací body S. m. Dubské hornatiny</i>	81
Obr. 29: <i>Ukázka identického bodu pro georeferencování – kostel v Železném Brodě..</i>	85
Obr. 30: <i>Ukázka atributové tabulky vytvořené vrstvy značených turistických cest</i>	86
Obr. 31: <i>Vymezení oblastí dolů Turów v dnešním Polsku</i>	91

Seznam map

Mapa 1: <i>Přehledová mapa Matouschekových map</i>	34
Mapa 2: <i>Přehledová mapa Turistické mapy JJH</i>	41
Mapa 3 : <i>Přehledová mapa Speciální mapy JJH</i>	48
Mapa 4: <i>Přehledová mapa Speciální mapy Kummerského pohoří</i>	56
Mapa 5: <i>Přehledová mapa Speciální mapy Dubské hornatiny</i>	62
Mapa 6: <i>Přehledová mapa Mapy značených cest JJH</i>	68

Seznam použitých zkratek

aj.	a jiné
ČSD	Československé státní dráhy
ČÚZK	Český úřad zeměměřičský a katastrální
DGVJI	Deutscher Gebirgsverein für das Jeschken- und Isergebirge
HU AV ČR	Historický ústav akademie věd České republiky
CHKO	chráněná krajinná oblast
ICA	International Cartographic Association
JJH	Ještědské a Jizerské hory
JJHS	Jizersko-ještědský horský spolek
kom.	komunikace
KÚ	katastrální území
r.	rok
RSM	rakouské speciální mapy
S. m.	speciální mapa
SOkA	Státní okresní archiv
str.	strana
t. m.	turistická mapa
tř.	třída
vyd.	vydaná

1 Úvod

Během mého studia oboru Aplikovaná geografie na Technické univerzitě Liberec jsem si vymezil z oborových předmětů zájem především o kartografii. Vzhledem k tomu, že mojí dlouhodobou vedlejší zálibou je i historie, tak nejbližším tématem z kartografie mi jsou dějiny kartografie, kam lze zařadit i práci se starými mapami. Díky tomu jsem si zvolil téma bakalářské práce právě Mapové dílo Josefa Matouscheka, přestože (nebo možná i právě proto, že) se nejedná mezi nezainteresovanou veřejností o příliš známou osobnost a mapové dílo (snad s výjimkou Speciální mapy Ještědských a Jizerských hor). Jsem rád, že jsem si zvolil téma, o kterém ve větším rozsahu nebylo zatím publikováno – ani o osobě J. Matouscheka, ani o jeho mapovém díle. A veřejnou publikační činností (ovšem v ne příliš širokém záběru) tohoto téma se dnes v podstatě věnuje pouze Jizersko-ještědský horský spolek.

Tato práce by měla co nejkomplexněji pojednávat o mapovém díle Josefa Matouscheka, ale i o jeho osobě samotné. Tyto části byly doplněny ještě aplikací tématu Matouschekových map. I přes poměrně značný rozsah nebyla práce jistě zcela informačně vyčerpána a nasycena. O dalších možnostech rozšíření a využití stávající práce je pojednáno v diskuzi (kap. 10).

2 Cíl práce

Cílem této práce bylo vytvořit komplexní práci věnující se Josefu Matouschekovi, především jeho mapovému dílu. Tento hlavní cíl je vytyčen třemi stěžejními pilíři (které jsou zároveň částmi) mé práce. Prvním pilířem je blíže seznámit s **osobností J. Matouscheka**, především s jeho významem a přínosem v oblasti kartografie a s tím souvisejícím jeho působením v Německém horském spolku. Druhým pilířem jsou **mapová díla J. Matouscheka** – jejich charakteristika a provedení kartografického rozboru. Třetím pilířem je **aplikace tématu** – využití v praxi.

3 Metody zpracování

Při zpracování práce byly použity následující metody:

a) Rešeršní práce

Při zpracování bakalářské práce bylo pracováno především s kartografickou a regionální literaturou. Podrobněji se této části věnuje kap. 4 (Rešeršní práce).

b) Kartografický rozbor a analýza map

Kartografický rozbor a analýza map byly provedeny na základě studia odborné kartografické literatury a dostupného softwarového vybavení. V prvním případě se jednalo o *pohledový rozbor*. Ten byl zaměřen na kompozici mapy a její nosné prvky a dále na tematický obsah map. *Softwarové programy* byly využívány pro zjišťování geometrické přesnosti a spolehlivosti map. Využity byly programy MapAnalyst (Bernhard 2012) a ArcGIS (ESRI 2010). Veškeré v práci použité ukázky Matouschekových map (mimo map z části ostatní mapy) pochází z digitalizovaných map ze soukromé mapové sbírky Jiřího Šmídy.

c) Sběr, analýza a zpracování dat

Data pro analýzu map byla čerpána ze samotných map a také z příslušné literatury k tématu (z velké části články k jednotlivým mapám a značeným cestám v ročenkách Německého horského spolku pro Ještědské a Jizerské hory). Zpracování dat z map bylo provedeno pomocí programu ArcGIS (ESRI 2010). Po nageoreferencování jednotlivých map byly vytvořeny přehledové mapy oblastí, které jednotlivé mapy pokrývají (ty jsou součástí podkapitol k jednotlivým mapám). Výsledkem aplikační části bylo vytvoření nové datové vrstvy značených turistických cest a vrstvy zaniklých sídel Matouschekových map. Metodice a postupu práce aplikačních částí se více věnují kapitoly 8.1.1 a 8.2.1.

d) Přednášky a konzultace s odborníky

Pro každou práci je důležitý kontakt s odborníky z daného nebo blízkého oboru, v tomto případě s nadšenci věnujícími se tematice blízké této práci (tj. Matouschekovým mapám a Německému horskému spolku pro Ještědské a Jizerské hory). Mezi ty patří dnes především lidé z Jizersko-ještědského horského spolku, nejvíce pan M. Řeháček. Také sem lze zařadit elektronický kontakt pomocí emailu se zbylými členy spolku (O. Simm, M. Nevrlý), kteří byli nápomocni především při pátrání po jediném známém dochovaném výtisku Matouschekovy nové speciální mapy Ještědských a Jizerských hor z r. 1938.

e) Terénní průzkum

Terénní průzkum byl důležitý především z hlediska bližšího seznámení se s pozůstalostmi po činnosti Německého horského spolku a samotného J. Matouscheka. Mezi ty patří např. meteorologická budka za libereckou radnicí, o kterou se z velké části přičinil právě J. Matouschek.

4 Rešeršní práce

Pro vypracování této bakalářské práce bylo použito odborné a regionální literatury a samotných map vytvořených J. Matouschekem.

Pro zpracování první části o samotné osobě J. Matouscheka, ale i druhé části, kterou je mapové dílo J. Matouscheka, byly stěžejní *ročenky Německého horského spolku pro Ještědské a Jizerské hory*¹, do kterých J. Matouschek také přispíval. Tyto ročenky byly psány a tištěny německy v letech 1891 – 1941 (vzhledem k době svého vydávání samozřejmě švabachem). Dalším souvisejícím zdrojem může být fond Německého horského spolku v SOkA Liberec. Na Německý horský spolek svojí činností dnes nepřímo navazuje Jizersko-ještědský horský spolek (dále JJHS), který sídlí v Liberci. Ten se také dnes nejvíce věnuje osobnosti Josefa Matouscheka². JJHS vydává od roku 2002 ročenky Jizersko-ještědského horského spolku a také publikace věnující se regionu (tj. oblasti Jizerských hor, Liberecka a Ještědského hřbetu). Ostatní literatura se o J. Matouschekovi zmiňuje pouze okrajově nebo čerpá z výše uvedených zdrojů.

Pro druhou část práce (kartografický rozbor Matouschekových map) jsou důležité samotné mapy J. Matouscheka. Jedná se především o 5 stěžejních mapových děl J. Matouscheka, kterými jsou Turistická mapa Ještědských a Jizerských hor (1. vyd. 1900), Speciální mapa Ještědských a Jizerských hor (vyd. 1927), Speciální mapa Kummerského pohoří (vyd. 1929), Speciální mapa Dubské hornatiny (1. vyd. 1932) a Mapa značených cest Ještědských a Jizerských hor (vyd. 1935).

Důležité je zde ujasnit si terminologii používanou pro názvy map oblastí, které dnes zahrnují Jizerské hory a Ještědský hřbet. V originálních názvech map se tato oblast označuje „*Jeschken- und Isergebirge*“, což přesně přeloženo znamená „Ještědské a Jizerské hory“. Přestože se toto označení v případě map („Karte vom Jeschken- und Isergebirge“) někdy překládá i jako „mapa Ještědského hřbetu a Jizerských hor“ (z hlediska zachování názvů užívaných pro tuto oblast dnes), rozhodl jsem se ve své práci používat doslovný překlad „mapa Ještědských a Jizerských hor“ (stejně označení nalezneme i v literatuře vydávané JJHS).

K rozboru těchto map bude použita kartografická a okrajově regionální literatura. Z regionální literatury se mj. tématice map Jizerských hor (tedy i Matouschekovým mapám) věnuje kniha *Jizerské hory – O mapách, kamení a vodě* (Karpaš a kol. 2009).

---

¹ Die Jahrbücher des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge.

² Především Marek Řeháček, Miloslav Nevrlý a Otokar Simm.

Kartografickým rozbořem v oblasti tématu starých map se zabývají především publikace Evy Semotanové – např. *Kartografie v historické práci* (Semotanová 1994) nebo *Mapy Čech, Moravy a Slezska v zrcadle staletí* (Semotanová 2001). Obecným hodnocením kartografických děl se zabývá např. Hojovec (1987), který rozčleňuje mapu podle těchto témat: matematické prvky, úplnost obsahu, věrnost znázornění skutečnosti, aktuálnost obsahu, geometrická přesnost, kvalita kartografické interpretace a vědecká hodnota (Hojovec 1987, str. 243-245). Pro tuto práci ovšem bude vhodnější použití rozboru zaměřeného na staré mapy. Toto téma podle mě nejzdařileji a nejkomplexněji zpracovává projekt *Dějiny kartografie* – multimediální učebnice (Drápela, aj. 2012). Z další obecné kartografické literatury se jedná o publikaci *Geografická kartografie* (Čapek, aj. 1992) – důležitá je především část zařazení map, dále pak publikace *Kartografie* (Hojovec, aj. 1987), *Topografická a tematická kartografie* (Veverka, Zimová 2008) a *Aplikovaná kartografie I. – tematické mapy* (Voženílek 1999).

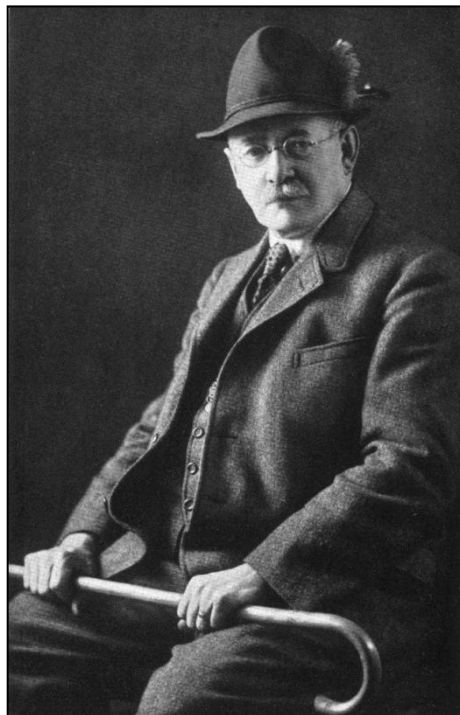
Jelikož jsou mapy tištěny v němčině (tedy včetně místních jmen), je třeba v této práci uvádět také české polohopisné názvy a tedy vyřešit problém překladu místních názvů z německého jazyka do českého. Na to je možné použít porovnání daného názvu s novější mapou podle lokality, kterou označuje. Druhou možností je použít některý server, který se zabývá problematikou německých názvů českých míst. Z těchto serverů zmíním webovou stránku Milana M. Horáka, který online publikuje německo-český slovník místních jmen, což umožňuje snadné a rychlé vyhledávání v názvech (Horák 2012). Tento slovník má ovšem celonárodní záběr a některé obce v něm chybí, proto se nakonec jako nejvhodnější jeví *Lexikon obcí severních a severozápadních Čech*, který se zabývá pouze oblastí severních Čech (tedy oblastí, do které jsou zasazeny mapy J. Matouscheka) a který je dostupný online na webových stránkách Státního oblastního archivu v Litoměřicích (SOA Litoměřice 2012). V databázi se mj. nachází pole český úřední název a německý úřední název (obce). Pro oblast Jizerských hor lze také využít německo-český místopisný slovník zpracovaný v knize *Jizerské hory – O mapách, kamení a vodě* (Karpaš 2009, str. 554 – 558).

Z institucí je pro práci důležitý Státní okresní archiv Liberec, ve kterém se vedle fondu Německého horského spolku nachází většina Matouschekových map.

5 Život a činnost Josefa Matouscheka

5.1 Osoba J. Matouscheka³

Josef Matouschek se narodil pod jménem Josef Matoušek rok po skončení Prusko-rakouské války 4. října 1867 ve Svárově (u Tanvaldu) v domě s popisným číslem 122. Pocházel z ryze českých poměrů – rodu Matouškových, jehož kořeny sahají v této oblasti do 17. st.. Byl jedním ze tří dětí⁴ Josefa Matouška a Ludviky rozené Pěničkové. Přestože byla rodina ryze českého původu, vyrůstali sourozenci Matouškovi ve smíšeném prostředí. Jejich otec pracoval jako účetní u textilního továrníka Liebiga. Ten vyžadoval od svých úředníků germanizaci a požadoval umístování dětí do škol s německým vyučovacím jazykem. Odtud pramení německé vedení Josefa, včetně změny jeho jména na Josef Matouschek. Ve svých dvanácti letech

*Obr. 1: Josef Matouschek –
70. narozeniny
(DGVJI 1938)*

ztratil otce, ovšem baron Heinrich von Liebieg mu zaplatil další studium a pomohl mu vystudovat libereckou obchodní akademii. J. Matouschek poté pracoval v tomto městě jako jeho osobní sekretář. Později také pracovně pobýval několik let ve Vídni.

J. Matouschek zemřel brzy po skončení II. sv. války – 12. července 1945 na srdeční mrtvici při vycházce v 11 hod. dopoledne v Pánské ulici (dnes ulice 8. března) u domu č. 13, takže již nebyl zařazen do odsunu Němců z Československa. Vdova po J. Matouschekovi Marie zanechala u rodiny pana Ginzela bednu s pozůstalostmi po Josefovi, ta však i s obsahem shořela spolu s tzv. Hnojovým domem v roce 1995. Ojedinele se však vyskytnou některé relikvie, které nebyly v době požáru již v bedně uloženy⁵ (JJHS 2004, str. 38).

³ Zdroje pro tuto kapitolu jsou ročenky Německého horského spolku pro Ještědské a Jizerské hory, ve kterých Matouschek publikoval a které publikovaly o něm (především DGVJI 1938, str. 3-5), dále články Jizersko-ještědského horského spolku, kniha Jizerské hory – O mapách, kamení a vodě (Karpaš aj. 2009) a přednáška p. Řeháčka (Řeháček 2011).

⁴ Sourozenci František (1871-1945) a Marie (narozena 1875, úmrtí nezjištěno).

⁵ Jednou z takových je kniha o 1080 stranách nazvaná „Nordböhmsche Burgen, Vesten und Bergschlösser“, v jejíž podtitulu je uvedeno „sebráno Jos. A. Matouschekem, Liberec 1886/1888“ (Ročenka JJHS 2004).

Hrob J. Matouscheka byl objeven až v roce 2002 jabloneckým badatelem Ottem Pospíšilem na hřbitově v Oldřichově v Hájích. Jizersko-ještědský horský spolek uvedl tento zanedbaný hrob za výrazné pomoci obce do důstojného stavu (JJHS 2004, str. 39-40).

5.2 J. Matouschek turista a člen Německého horského spolku

Již od svých mladých let byl J. Matouschek velkým přítelem přírody, jejíž krásy nadšeně navštěvoval a objevoval. V roce 1886 vstoupil (po dvou letech od jeho založení) do Německého horského spolku pro Ještědské a Jizerské hory⁶ (dále DGVJI,

*Obr. 2: Josef Matouschek (vlevo) se skupinou turistů
(Jahrbuch DGVJI 1928)*

Německý horský spolek nebo spolek), více o tomto spolku je

uvedeno v kapitole 5.3 (Německý horský spolek). V roce 1890 byl Matouschek povolán do jeho hlavního výboru (čítajícího tehdy 8 členů). Působil také ve výboru spolku pro budování a označování cest. V tomto spolku působil (s výjimkou několika let, které pracovně trávil ve Vídni) až do své smrti a to v plném zanícení pro dobrou a ušlechtilou věc. Německý horský spolek byl pro J. Matouscheka vedle jeho zaměstnání hlavní životní náplní. V roce 1888 vstoupil do sekce Německého a rakouského alpského spolku⁷ ve Varnsdorfu. O pět let déle se podílel na založení libereckého odnože tohoto spolku. Spolu s prof. Franzem Hübnerem (spoluzakladatelem Německého horského spolku) vypracoval první systematické značení turistických cest v Ještědských a Jizerských horách (podle iniciativy v té době již zemřelého Adolfa Hoffmanna). Poprvé tak vyrazili značit 19. dubna 1885 a poté neděli co neděli chodili společně s dalšími profesory z jeho studií s žebříčkem, hrnkem barvy a štětcem. To vše se souhlasem hraběte Clam-Gallase, který byl majitelem většiny lesních porostů v horách. J. Matouschek se stal znalcem domovského horského prostředí a byl mu známý každý

⁶ Der Deutsche Gebirgsvereine für Jeschken- und Isergebirge.

⁷ Der Deutsche und Österreichische Alpen's Verein.

skrytý kout této oblasti jako nikomu jinému. Později byl také se značením cest nápomocen místnímu spolku v tzv. Dubském Švýcarsku – Polomených horách. Z vděku k jeho osobě a práci byla po něm v té době pojmenována jedna z nejkrásnějších cest Dubského Švýcarska názvem „Matoweg“⁸. Také byl účasten v hlavním výboru pro výstavbu horského hotelu na vrcholu Ještědu (dokončeného v r. 1907) a i meteorologická budka na severní straně liberecké radnice (stojící tam dodnes) byla zřízena díky jeho činnosti. Samotný Německý horský spolek ocenil činnost J. Matouscheka tak, že ho valná hromada u příležitosti 50 let trvání Německého horského spolku jednomyslně vyznamenala v roce 1934 čestným členem spolku a ocenila zlatou protěží alpskou.

Ale nejen místní oblast či blízké Krkonoše a Středohoří byly Matouschekovi známé, jeho touha po činnosti a novém poznávání ho vedly z vlasti dále, především do ostatních hor. V mládí tak navštívil všechny vysoké vrcholy Tyrolska a švýcarských Alp, zde zdolal i nejvyšší horu Evropy – Mont Blanc a mnoho jiných skalních či ledovcových velikánů. Také francouzské a italské Alpy mu byly důvěrně známé a jeho cesta vedla i do Kavkazu. V roce 1928 podnikl velkou cestu kolem světa. Zkušenosti nabyté z těchto cest dával poté ve prospěch spolku, jako službu své domovině a vlasti.

J. Matouschek také publikoval – hlavně v ročenkách Německého horského spolku, ale také v Libereckých novinách⁹, regionální literatuře a v tehdejších odborných časopisech. Svým mimořádně „zručným perem“ velebí krásy místní oblasti a díky svým článkům nadchnul tisíce lidí pro místní horský svět a podnítil k jeho návštěvě (Jahrbuch DGVJI 1938, str. 4). V ročenkách například barvitým popisem líčí uskutečněné výlety do hor, při čtení těchto řádků se před očima čtenáři v jeho fantazii odehrává celý výlet včetně všech jeho horších či vtipnějších okamžiků, na které se při takových putování přírodou narazí a J. Matouschek je dopodrobna líčí. Často také do svých článků zanáší úryvky prací dřívějších autorů (povětšinou z celého 19. st, ale i z dob dřívějších), čímž přidává článkům na hodnotě a zajímavosti.

5.3 Německý horský spolek

Jak již bylo zmíněno výše, Německý horský spolek byl hlavní zájmovou životní náplní J. Matouscheka a také všechny Matouschekem vytvořené mapy vznikly pod hlavičkou spolku a za pomoci dalších jeho členů. Téměř 60letá činnost spolku,

---

⁸ Matouschekova cesta, označení „Mato“ bylo používáno přáteli J. Matouscheka.

⁹ Die Reichenberger Zeitung.

který byl v čase své největší slávy na přelomu 19. a 20. st. jedním z nejčinnorodějších horských spolků celé rakousko-uherské monarchie (JJHS 2002, str. 152), by byla bohatým informačním zdrojem další samostatné akademické práce.

Dne 13. července 1884 se sešla skupina nadšených přátel horského prostředí (J. W. Jarisch, E. Schmidt, A. Hoffmann, F. Hübner a další) v tehdejší kavárně „Kronprinz“ (pozdější Střelnice) a oficiálně založili Německý horský spolek a určili jeho stanovy. Jakožto účel spolku bylo stanoven

„zpřístupnit jedinečné krásy našich Ještědských a Jizerských hor velkému turistickému ruchu a k tomuto účelu vytvořit cesty a cestní značení včetně ukazatelů, vystavět vyhlídkové věže,

Obr. 3: Logo Německého horského spolku

(Jahrbuch DGVJI 1910, tit. str.)

podnikat společné výlety, vydávat spolkový časopis, znalost vlastní domoviny rozšiřovat a lásku k ní podporovat“ (Jahrbuch DGVJI 1894, str. 1-2). Ke konci roku 1884 čítal spolek 217 členů, o rok déle to však bylo již 1500 členů. Postupně také vznikaly místní skupiny spolku, kterých v r. 1935 bylo 25, počet členů v tomtéž roce čítal již přes 8000. Jak si spolek předsevzal, tak se stalo. Postupně vytvořil síť značených cest a s ní související stavby. V roce 1886 došlo k otevření nové rozhledny na Slovanec¹⁰ (Seithübel), což byla první železná rozhledna v Čechách¹¹, následovaly rozhledny na Královce (Königshöhe, 1888), Bramberku (Bramberg, 1889) a obnova rozhledny na Ještědu (Jeschken, 1889). Roku 1892 byla otevřena rozhledna na Štěpánce (Stephanshöhe), jejíhož otevření se účastnilo asi 10 000 lidí. V roce 1906 bylo (podobně jako v Krkonoších) v Jizerských horách skrze tyče provedeno první zimní značení cest. Spolek také stál v roce 1909 u zrodu ještědské sáňkařské dráhy¹², na této dráze se v únoru 1914 konalo mistrovství Evropy v tomto sportu. Roku 1924 spolek předložil záměr o zřízení lanovky na Ještěd, tu však nakonec vybudovaly až roku 1933 ČSD. V r. 1935 byla délka 161 značených cest neuvěřitelných 1377 km. Některé z těchto cest byly i přes 30 km dlouhé (Jahrbuch DGVJI 1935, str. 53-57).

¹⁰ Údaj v závorce udává německý název, popřípadě rok otevření.

¹¹ Tato rozhledna měřila 11 m od země, se základy 14 m, váha činila přes 5t a slavnostního otevření se zúčastnilo přes 5000 lidí. (DGVJI 1894, str. 8-9).

¹² V roce 1911 měřila 3300 m, sklon byl 15%, převýšení 440 m.

V roce 1891 vyšla první ročenka spolku. V těchto ročenkách našli čtenáři mnoho užitečných informací především ohledně místních hor. Tématy ročenek či jednotlivých kapitol tak byly např. flóra, geologická stavba, vodstvo, nové železniční dráhy, zdejší příběhy a pověsti (ale i pravdivé příběhy), historie oblasti, smírčí kříže a místní pomníčky, vznik pomístních názvů a mnoho dalšího. Součástí poslední (a co se týče stránek velmi početné) části každé ročenky byly různé reklamy, jejichž součástí byl také např. jízdní řád tehdy nově zřízených železničních tratí, ale také propagace spolkem zřízených staveb nebo nových mapových děl. Středobodem zájmu spolku byl Ještěd, na kterém byla roku 1906 zřízena chlouba spolku – horská chata. Ročenka z tohoto roku se bohatě věnuje historii Ještědu, jeho jménu a mnoha spojitostem s ním. V mnoha ročenkách také nalezneme popsaná panoramata okolních hor a veduty Liberce.

Německý horský spolek pracoval také s mládeží – pořádal školní výlety po Čechách a provozoval letní dětské prázdninové tábory. Ve správě měl také 20 mládežnických ubytoven. Těmto aktivitám patřilo místo v každé ročence¹³.

Německý horský spolek se profiloval jako milovník a ochránce své domoviny – Jizerských a Ještědských hor. Tato oblast byla osídlena většinou německým obyvatelstvem a spolek se k českému obyvatelstvu včetně jeho turistických aktivit stavěl poměrně rezervovaně. Četná omezení nařízená úřady po vzniku ČSR se dotkla však jeho aktivit (konec podpory spolku od majitelů panství, povinné dvojjazyčné nápisy). Na činnosti spolku se odrážely nacionalistické teze, po obsazení Sudet Německem se spolek jednoznačně přiklonil na stranu nacistů. Slova na rozloučení v dopisech „*Bergheil*“ („sláva horám“) byla nahrazena přáním slávy svému vůdci. Roku 1941 vyšla poslední ročenka a spolek se začal rozplývat v Nacionálně-socialistickém říšském svazu pro tělocvik. Řada členů spolku zanechalo svůj život na frontách II. světové války (JJHS 2002, str. 156), ti přeživší byli po válce odsunuti.

Na Německý horský spolek dnes nepřímě navazuje (a v jeho činnosti v něm má jistě určitý vzor) **Jizersko-ještědský horský spolek**. Ten byl založen v roce 1996. Má přes 300 členů ve třech tematických sekcích: Ochrana přírody, turistika a propagace hor. Vydává vlastivědné a přírodovědné publikace a také vydal v letech 2000 a 2005 „*Reprint Matouschkovy mapy z roku 1927*“.

---

¹³ články s tituly: Unsere Studenten- und Schülerherbergen, Unsere Feriencolonien

5.4 Matouschekův kartografický význam a přínos

Všechny významné a plnohodnotné mapy Německého horského spolku vytvořil (respektive byl jejich hlavním tvůrcem) J. Matouschek a zároveň všechny Matouschekovy mapy vznikly pod hlavičkou Německého horského spolku. Vedle něho vytvořil ve spolku schematickou mapu horských hřbetů a řek Jizerských hor¹⁴ Franz Hübner v měřítku 1:300 000, která tvořila přílohu ročenky DGVJI v roce 1897. Orientaci v prostoru s mapou a bez ní a čtení v mapě věnoval poměrně obsáhlý článek Dr. Ludwig Achtner¹⁵. V tomto článku se mimo jiné poměrně podrobně věnuje problematice zobrazování výškopisu.

Ovšem oblastní turistické mapy vznikaly pouze pod vedením J. Matouscheka¹⁶. Tyto mapy jsou pro dané mapované oblasti zcela výjimečné, cenné jsou především svým podrobným místopisem, který získával Matouschek z místních map větších měřítek a především od obyvatel a zaměstnanců lesní správy příslušných lokalit. Výjimečné jsou mapy také tím, že zachycují stav před druhou světovou válkou, jsou zde tedy zachyceny např. později zaniklé obce či osady.

Podrobnější rozbor jednotlivých map (včetně jejich výčtu) se nachází v kap. 7.

---

¹⁴ Die Fluss- und Gebirgskarte des Isergebirges.

¹⁵ Článek „Über die Orientierung im Freien mit und ohne Karte und das Kartenlesen“ (Jahrbuch DGVJI 1899, str. 1-13).

¹⁶ Kromě prvního vydání Turistické mapy Ještědských a Jizerských hor (Touristen – Karte vom Jeschken- und Isergebirge) z roku 1900, která vznikla ve spolupráci s berlínským kartografem J. Straubem.

6 Úvod do studia mapového díla J. Matouscheka

Pro samotný rozbor map J. Matouscheka je třeba provést seznámení s některými pojmy (mapa, turistická mapa, stará mapa), metodikou (rozbor starých map) a souvislostmi (kartografie v druhé pol. 19. st. a první pol. 20. st., turistické mapy Jizerských hor).

6.1 Pojmy mapa, stará mapa

Podle definice Mezinárodní kartografické asociace (ICA) je mapa *zmenšené zevšeobecněné zobrazení povrchu Země, ostatních nebeských těles nebo zemské sféry sestrojené podle matematického zákona na rovině a vyjadřující pomoci smluvených znaků rozmístění a vlastnosti objektů vázaných na jmenované povrchy* (Huml 2003, str. 14). Velmi podobná je také národní definice (podle ČSN 730402), kde mapa je *zmenšený generalizovaný konvenční obraz Země, nebeských těles, kosmu, či jejich částí, převedený do roviny pomocí matematicky definovaných vztahů (kartografickým zobrazením), ukazující podle zvolených hledisek polohu, stav a vztahy přírodních, socioekonomických a technických objektů a jevů*.

Termín mapa („*mappa*“) je pravděpodobně punského původu a původně znamenal plátěnou roušku nebo ubrousek. Ve významu znázornění zemského povrchu byl používán od raného středověku, v češtině soustavně od 16. st. Zároveň se pro tento pojem vytvořilo synonymum „*karta*“ (list papíru, papyru), chartes, carte, chart, die Karte apod. (Semotanová 1994, str. 18).

Mapy jsou zasazené v historii, pomáhají konstruovat (Wood 1992, str. 28), především staré mapy nám pomáhají si udělat takový obrázek o podobě tehdejší krajiny a prostorových vztazích, pro jehož nahrazení by jinak muselo být napsáno mnoho slov. Však také jedno staré pořekadlo říká: „Mapa je obrázek, který má hodnotu tisíce slov.“ (Longley aj. 2010, str. 302). I v tom je krása starých map, jelikož dnes již moderní ekvivalent tohoto pořekadla říká: „Mapa je hodnotou milionu bajtů.“ (Longley aj. 2010, str. 302). A i když nám dnes moderní geografické informační systémy velmi pomáhají a nabízí široké možnosti – např. i analýz ze starých map, kouzlo staré papírové mapy, kterou si člověk může vzít do ruky bez ohledu na velikost monitoru a rozlišení obrazu to v tomto směru nenahradí.

Historickou geografií, dějinami kartografie a historickou kartografií a tedy i starými mapami se v ČR zabývá především Eva Semotanová¹⁷. Jelikož Matouschekovy mapy byly tvořeny v období 1898 - 1938, nabízí se především otázka, zda jsou jeho mapy zařaditelné do starých map a potažmo tedy i problematika určení „staré mapy“. Obecně je za „**starou mapu**“ považována *mapa vzniklá před více než jedním staletím*. Podle tohoto kritéria by byly některé Matouschekovy mapy zařaditelné do dané kategorie, ale jiné již ne. Toto ovšem není jediné striktní kritérium a označení „stará mapa“ je velice relativní a při jeho určování velmi záleží na úhlu pohledu. Z hlediska např. uměleckého/estetického jsou staré mapy především plně zdobené (parerga, kartuš), popřípadě doplněny např. o veduty, symboly daného území apod.. Za „starou mapu“ také může být považována každá ta, *kteřá již není aktuální svým obsahem současnému stavu na ní zobrazeného území* (Semotanová 2001, str. 13). Musí se dát pozor na rozlišení pojmu „stará mapa“ a „historická mapa“. Historická mapa je především mapou tematickou, která znázorňuje výsledky historického výzkumu moderními kartografickými prostředky na podkladě obecně zeměpisného a jiného kartografického díla, převážně soudobého (Semotanová 2001, str. 14).

6.1.1 Jsou Matouschekovy mapy staré mapy?

Pro hodnocení Matouschekových map je nejvhodnější kritérium *aktuálnosti obsahu map*, z tohoto hlediska lze Matouschekovy mapy označit jako „staré mapy“. Tyto mapy jsou ještě německé a tedy už tímto připomínají početnou německou populaci, která se tu zdržovala a již tu není. Dále mapy již nejsou aktuální svým obsahem. Pocházejí z doby před II. světovou válkou a v případě první mapy i před I. světovou válkou (kteřá ovšem území map výrazněji nezměnila) – zachycují tedy stav krajiny předválečný respektive meziválečný. A i když mapy již neoplývají zdobností předchozích staletí, stále ještě zde tento jev alespoň částečně zastupuje hlavička s legendou u většiny Matouschekových map.

---

¹⁷ prof. PhDr. Eva Semotanová, DrSc. - pracovnice Historického ústavu akademie věd České republiky (dále HU AV ČR), v současné době statutární zástupkyně ředitelky HU AV ČR a vedoucí nakladatelství HU AV ČR. Pedagogická činnost: Univerzita Karlova v Praze, Univerzita Hradec Králové. Redakční činnost: členka Historické geografie, členka ediční rady Historického atlasu měst České republiky, členka redakční rady Českého časopisu historického, Historica. Historical Sciences in the Czech Republic, Středočeského sborníku historického. (HÚ AV ČR 2012)

6.2 Rozbor (starých) map

Základním způsobem práce s mapou je její pozorování – čtení mapy, při kterém se informace získávají přímým způsobem, bez použití různých měřících nebo výpočetních pomůcek. Pohledové studium představuje nezbytnou úvodní část kvalifikované práce s mapou (Hojovec aj. 1987, str. 284).

Základní kostru rozboru starých map nabízí multimediální učebnice oboru Dějiny kartografie (Drápela, aj. 2012). Zde se uvádí 6 základních oblastí rozboru staré mapy:

- *základní údaje o mapě*
- *výčet obsahu mapy*
- *zhodnocení, jak mapa vyhovuje svému účelu*
- *geometrická přesnost a spolehlivost mapy*
- *celkové zhodnocení*
- *závěr*

Geometrickou přesnost a spolehlivost mapy není nutné provádět pro každou mapu zvlášť, jelikož se jedná o mapy stejného druhu, které vychází ze stejných podkladových map. Tato část tedy bude souhrnná pro celé Matouschekovo mapové dílo, stejně tak závěr. Také některé další podbody těchto oblastí (např. tematika) lze shrnout do kapitol 7.1 Zařazení Matouschekových map a 7.3 Společné prvky Matouschekových map.

Podle Drápely aj. (2012) těchto 6 oblastí zahrnuje¹⁸:

Základní údaje o mapě – název mapy (včetně psaní velkých a malých písmen, typu písma apod.), tematika a zobrazené území mapy, měřítko, kompozice kladu mapových listů, marginálie a doplňkový obsah, údaje o autorovi, sestaviteli a dalších činných osobách, rozměry kresby mapy a formát papíru, údaje o rubové straně, místo a rok vydání, cena.

Výčet obsahu mapy – po prvcích (systematicky jednotlivé prvky mapového obsahu např. podle pořadí v legendě, klasifikace prvků, způsoby kartografického vyjádření, existence a úplnost legendy, náplň mapy (posouzení v závislosti na účelu a původnosti mapy), úplnost obsahu (objem informací – vzhledem k dosavadním znalostem a prozkoumanosti území, přebírání pramenných informací apod.).

---

¹⁸ Jednotlivé body se popisují, jsou-li z mapy/o mapě zjištěitelné. Dle jednotlivých specifikací map budou tyto body používány, generalizovány či dále rozšířeny dle vlastního uvážení, jelikož se jedná o obecný rámec pro staré mapy, kterými jsou např. i mapy vzniklé o staletí dříve.

Zhodnocení, jak mapa vyhovuje účelu svým měřítkem, kartografickým zobrazením, obsahem a způsobem kartografického vyjádření, použitím nemetrických jednotek, zhodnotí se únosnost grafické zátěže mapy, posoudí se spolehlivost toponomastik, barevné řešení, polygrafické provedení, celková estetická úroveň.

Geometrická přesnost a spolehlivost mapy tj. odhad polohových chyb prvků mapy (porovnání se spolehlivou modernější mapou, základem může být převod mapové kresby do digitálního tvaru), geometrickou přesnost je nutné určovat odděleně pro jednotlivé prvky obsahu mapy či jejich skupiny, posouzení kvality generalizace, zjištění pramene pro odvozeniny a vyhodnocení deformací; při hodnocení se upozorňuje na kartografické chyby (např. nesprávný zákres průběhu vodních toků, omyly při umísťování a přepisu geografických jmen, zákres neexistujících a mystických objektů, soudobost obsahu).

Celkové zhodnocení grafické (estetické) úrovně – provedení dekoračních a doplňkových prvků, způsobu popisu, celkové kompozice staré mapy – umístění hlavního mapového pole, uspořádání a optická váha kompozičních prvků (názvu mapy, legendy, měřítka a tiráže), popřípadě srovnání s jinou soudobou mapou.

Problematikou rozboru starých map se také zabývá již zmiňovaná E. Semotanová, ta ovšem klade spíše konkrétní otázky pro zkoumání (Semotanová 2001, str. 13-27). Další autoři věnující se tomuto tématu jsou např. Karel Kuchař¹⁹, Miroslav Mikšovský či Růžena Zimová.

Především grafické a estetické zhodnocení úrovně mapy je částečně rozdílné u každého podle vlastního cítění. Je těžké definovat co je dobrý mapový design, ale všeobecně platí, že dobrý mapový design je takový, kdy mapa vypadá dobře, je jednoduchá a elegantní a také, a to je nejdůležitější, svojí podobou vypovídá o svém účelu. (Longley aj. 2010, str. 306).

6.3 Kartografie v druhé pol. 19. st. a první pol. 20. st.

Rukopisné mapy postupně zanikaly již během 19. st. v souvislosti s šířením přesnějších tištěných mapových listů stabilního katastru a po polovině 19. st. dalších katastrálních nebo topografických map (Semotanová 1993, str. 14). Koncem 19. st. a počátkem 20. st. se v Českých zemích uplatňují v mapové tvorbě další nové tiskové techniky: *zinkografie* (kresba se přenášela na zinkovou desku fotograficky),

---

¹⁹ KUCHAR, Karel, 1969. *Vývoj a stav zobrazení dnešního světa*. Praha : SPN.

heliogravura (tisk z chemicky upravené měděné desky) a od roku 1911 *offset*. Mezi přední litografické a fotochemické tiskařské závody v druhé polovině 19. st. patřily nejen firmy v Praze²⁰, ale i například v *Liberci bratři Stiepelové* (Semotanová 2001, str. 105). Tato liberecká firma tiskla také Matouschekovy mapy. Tematická kartografie jako taková se v Českých zemích začala formovat od počátku 19. st., kdy se začal objevovat jiný obsah než obecně zeměpisný (Semotanová 1994, str. 154). Proměna společnosti ve 2. pol. 19. st. vyvolaly explozi relativně dostupných mapových děl, určených pro potřeby nejširší veřejnosti (Semotanová 1994, str. 160). Po vzniku samostatného Československa převzal úkoly, spjaté s vojenským mapováním Vojenský zeměpisný ústav v Praze. Značná pozornost v této době byla věnována turistickým mapám (Semotanová 1994, str. 161).

6.4 Pojem turistická mapa a turistické mapy Jizerských hor

Turistická mapa patří mezi mapy tematické. Mapa tematická je chápána jako *mapa, která na topografickém podkladu znázorňuje jedno nebo více zvláštních témat na úkor nepodstatných témat a je určena ke specifickému účelu* (Voženílek 1999, str. 9). Podle Veverky a Zimové je tematická mapa *mapou s přednostně vymezenou tematikou v rozsahu jednoho nebo skupiny obsahových prvků, ostatní prvky mohou být potlačeny nebo vynechány* (Veverka, Zimová 2004, str. 13). Tito autoři pak z hlediska obsahu řadí turistické mapy mezi tematické mapy společenských jevů, socioekonomické (Veverka, Zimová 2004, str. 114).

Mapy J. Matouscheka jsou turistické mapy tří oblastí – ty jsou blíže popsány v rozboru jednotlivých map a jejich poloha a velikost je znázorněna na mapě (mapa 1 Přehledová mapa Matouschekových map), jedná se o tyto oblasti:

- *Ještědský hřbet a Jizerské hory*
- *Hradčanské stěny (Kummerské pohory)*
- *Dubské Švýcarsko (Polomené hory)*

Největší pozornost věnoval Matouschek oblasti Ještědského hřbetu a Jizerských hor. Mapám této oblasti se dnes věnuje mj. kniha *Jizerské hory – o mapách, kamení a vodě* (Karpaš 2009, str. 77). První mapou Jizerských hor s „turistickou“ tematikou byla *Charte des Riesen- und Iser-Gebirges schlesischen und böhmischen Antheils*

---

²⁰ Hynek Fuchs, Jan Mittag a Alois Wildner, atd.

v měřítku cca 1 : 185 000 vydaná okolo roku 1845 nakladatelstvím bratří Liedlů ve Warmbrunnu (Cieplice Śląskie-Zdrój). Tato mapa vyšla v dalším vydání 1865, zde byl pouze pozměněn název a měřítko na 1 : 160 000. Na počátku 20. st. těšily velké oblibě české *Podrobné mapy zemí Koruny české* od Josefa Bělohlava v měřítku 1 : 75 000, pro oblast Jizerských hor je to např. *List č. 78 Jablonec – Roketnice – Žel. Brod*.

6.5 Podkladové mapy (topografický podklad)

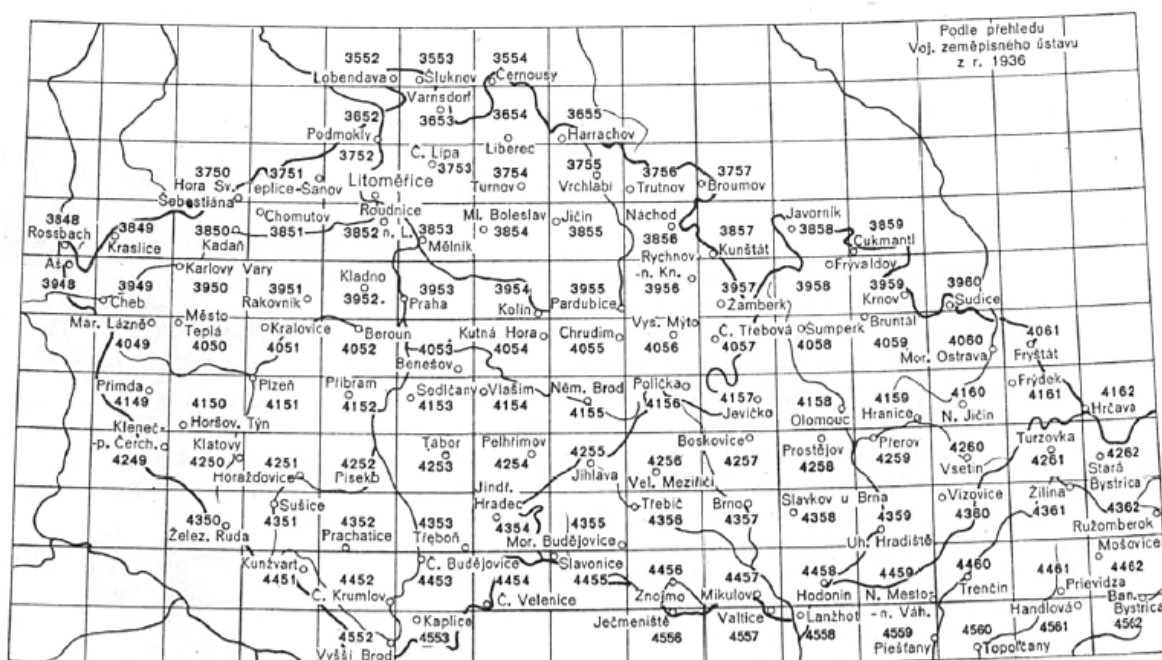
J. Matouschek nevytvářel kompletní vlastní mapy, nýbrž použil podkladových map, které byly upravovány – zvětšovány a opravovány. V podstatě byla vytvářena „nová vrstva“ pro účely turistů. Celou mapu také doprovázel podrobným místopisem. Jako podkladové mapy pro topografický podklad sloužily *rakouské speciální mapy* (dále RSM) a *pruské* (později německé) *topografické mapy*, dále také některé mapy menších oblastí shodných s územím zhotovované mapy.

6.5.1 **Rakouské speciální mapy (Österreichischen Spezialkarten)** *Měřítko: 1 : 25 000, 1 : 75 000*

Rakouské speciální mapy byly vytvořeny v rámci třetího vojenského mapování, které proběhlo v letech 1870 – 1883 (Veverka, Zimová 2008, str. 92), listy sloužící jako podklady pro Matouschekovy mapy byly mapovány v letech 1877 a 1878 (VÚGTK 2012). Bylo změněno dosud standardní měřítko map z 1 : 2 880 na 1 : 25 000 (Kuchař 1969, str. 40). Podnětem pro vytvoření map byla prohraná rakousko-uherská bitva s Pruskem u Hradce Králové v roce 1866, ve které již mapy z II. vojenského mapování nevyhovovaly požadavkům doby především z hlediska přesnosti. Čtyři topografické sekce tvořily jeden list *speciální mapy* v měřítku 1 : 75 000, právě tyto byly použity jako podklad pro první Turistickou mapu Ještědských a Jizerských hor (pro ostatní mapy již byly použity listy v měřítku 1 : 25 000). Každý list této mapy, tvořený sférickým čtyřúhelníkem 30' × 15' minut (cca 1000 km²), tvořil samostatnou průmětnu Sanson – Flamsteedova zobrazení, použit byl Besselův elipsoid. Zeměpisné délky se počítaly od Ferra (Hojovec 1987). Byl použit jadranský výškový systém, rovinné souřadnicové systémy Gusterberg a Sv. Štěpán (Veverka, Zimová 2008, str. 92). Při vlastním mapování se využívaly geodetické metody: pro polohopis – grafické protínání na měřicím stolku; pro měření výšek – měření pomoci výškoměru nebo

barometricky – tlak vzduchu se stoupající nadmořskou výškou klesá (Kubinský 2011). Z osmy listů map speciálních byla odvozena *generální mapa* v měřítku 1 : 200 000. Ve speciálních mapách byl terén znázorněn kótami, vrstevnicemi po 100 m a šrafami. Rukopisné originály jednotlivých topografických sekcí byly jedenáctibarevné, odvozená speciální mapa se však tiskla pouze jednobarevně – tj. v černobílém provedení. Při tisku bylo upuštěno od mědirytiny (typické pro předchozí vojenská mapování), která byla nahrazena *folitografií a heliogravurou* - hlubotiskem (Veverka, Zimová 2008, str. 93).

Speciální mapa byla jediným mapovým dílem pokrývajícím naše státní území až do roku 1956. Hojně byla používána pro turistické účely (Veverka, Zimová 2008, str. 94).

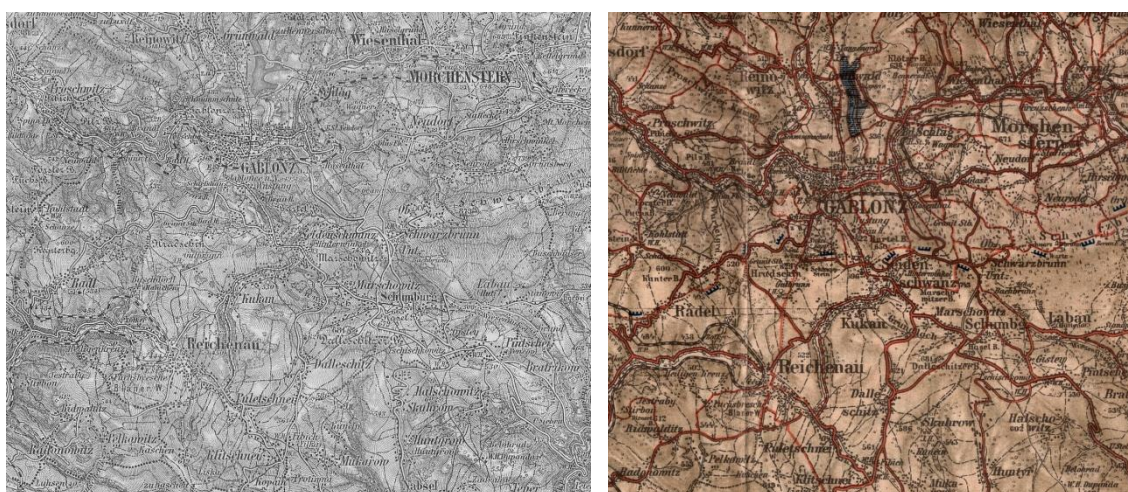

Obr. 4: Klad a značení listů speciální mapy 1 : 75 000 (ÚSGK 1961, str. 26)

6.5.2 Pruské/Německé topografické mapy (Preußischen/Deutschen Messtischblätter), Měřítko: 1 : 25 000

Listy tvořené na měřičském stolku neboli „Messtischblätter“ vznikaly nejprve ve třech fázích úředního pruského mapování v letech 1816-1871, poté ve fázi královského pruského mapování v letech 1871 – 1919, mapy z této fáze byly pravděpodobně používány jako podkladové pro Matouschekovy mapy. Celé toto období se vyznačovalo přechodem k moderním geodetickým metodám a současně přechodem od pruské k úřední kartografii Německé říše, jejíž vznik v roce 1871 byl také novým

impulsem pro mapování. V roce 1872 došlo v Prusku k zavedení metrického měřicího systému. V roce 1875 bylo založeno Královské pruské zemské mapování²¹. Cílem nového mapování bylo zmapovat více než 11 000 km² území ročně v měřítku 1 : 25 000, tyto podklady dále kartograficky zpracovat jednak ve stejném měřítku 1 : 25 000 (z map tohoto měřítka čerpal také Matouschek) a dále v měřítku 1 : 100 000. Královské pruské zemské mapování pokračovalo od roku 1921 jako Říšský úřad pro zemské mapování²². V letech 1877 – 1915 bylo v Prusku zpracováno a vydáno 3 307 mapových listů v měřítku 1 : 25 000. Listy byly tištěny jednobarevně (černobíle), později také trojbarevně. (Krüger, Schnadt 2012)

Obr. 5: Obsahové porovnání mapy III. vojenského mapování a Turistické mapy JJH
(VZÚ, 1917; Straube, Matouschek 1900)

²¹ Die Königlich Preußische Landesaufnahme.

²² Reichsamt für Landesaufnahme.

7 Mapové dílo J. Matouscheka

Pod jménem Josefa Matouscheka vyšlo 5 stěžejních map (první níže jmenovaná mapa vyšla ve spolupráci s J. Straubem) věnujících se třem oblastem. Jedná se o tyto mapy:

- *Turistická mapa Ještědských a Jizerských hor / Touristen-Karte vom Jeschken u. Isergebirge* (4 vydání: 1900, 1907, 1911 nebo 1912, 1913)
- *Speciální mapa Ještědských a Jizerských hor / Spezialkarte vom Jeschken und Isergebirge* (vyd. 1927)
- *Speciální mapa Kummerského pohoří (Hradčanských stěn) / Spezialkarte vom Kummergebirge* (vyd. 1929)
- *Speciální mapa Dubské hornatiny (Polomených hor) / Spezialkarte vom Daubaer Bergland* (vyd. 1932 a 1936)
- *Mapa značených cest Ještědských a Jizerských hor / Markierungs-Karte vom Jeschken und Isergebirge* (vyd. 1935)

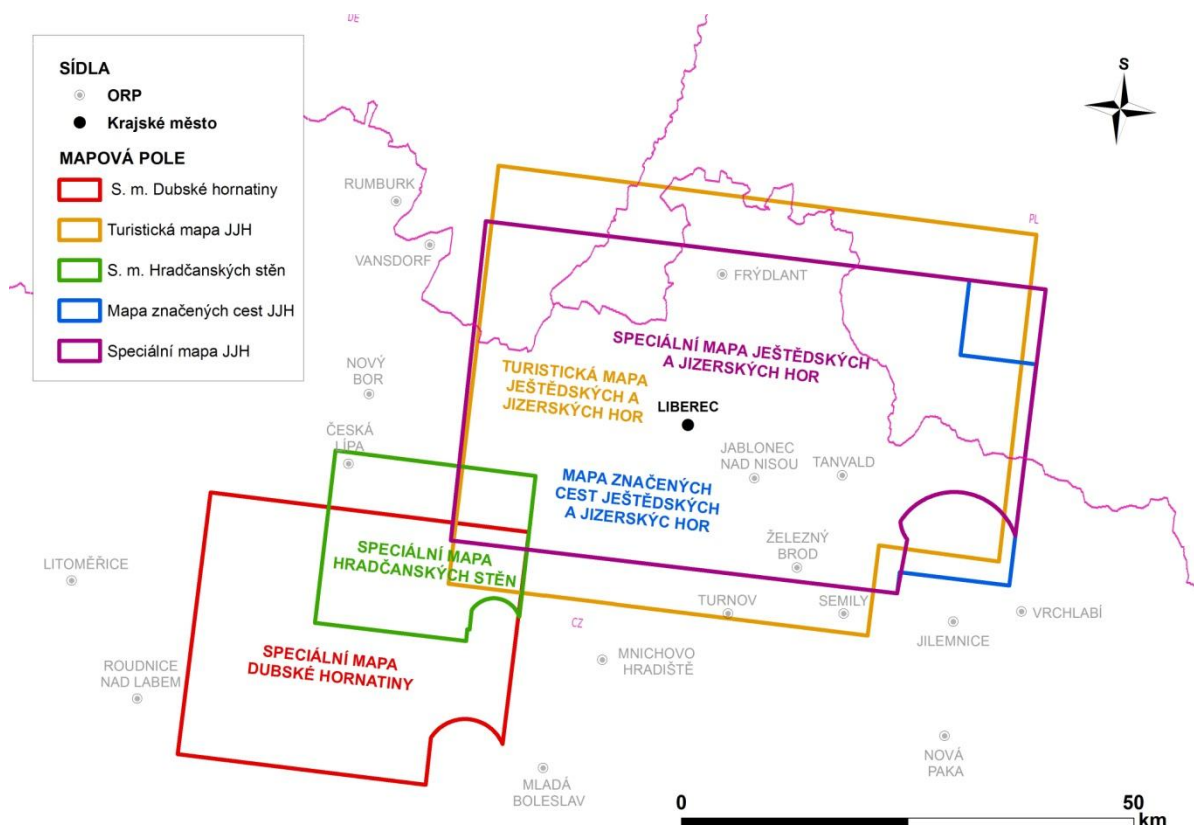
Mimo tyto mapy vydal J. Matouschek ještě v roce 1896 v ročence Německého horského spolku mapu značených cest a v roce 1935 zhotovil na základě Mapy značených cest z téhož roku mapu zimních sportů, jejíž exemplář se nachází v SOkA Liberec, zda se jedná o jedno zhotovení nebo bylo vydáno více těchto map není známo. Kromě toho se chystalo ještě další vydání Speciální mapy Ještědských a Jizerských hor v roce 1938 pod názvem Matouschekova nová speciální mapa Ještědských a Jizerských hor²³. Ta ovšem nikdy nebyla oficiálně vydaná a nyní je známý pouze jeden barevný dochovaný exemplář.

Matouschekovy mapy jsou pro dané mapované oblasti zcela výjimečné. Cenné jsou především podrobným místopisem, ten získával Matouschek z místních map větších měřítek, ale hlavně od obyvatel a lesníků příslušných lokalit. Výjimečné jsou mapy také tím, že zachycují stav před druhou světovou válkou, jsou zde tedy zachyceny např. později zaniklé osady.

U každé mapy je „úvodní slovo“, což je v podstatě takový příběh dané mapy a jejího vzniku. Tyto části vycházejí z průvodních slov, která byla uváděna k příslušným mapám v ročenkách DGVJI. Většinou psal tyto články o mapách sám J. Matouschek.

---

²³ Matouschek's neue Spezialkarte vom Jeschken und Isergebirge

Mapa 1: Přehledová mapa Matouschekových map

HRUBÝ Lukáš, Liberec 2012 Zdroj podkladových dat: Matouschek, Straube 1900; Matouschek 1927, 1929, 1932, 1935, CENIA 2011a, Použitý software: ESRI 2010.

7.1 Zařazení Matouschekových map

Přehledné mapy Čech, Moravy a Slezska s tituly „železniční“, „dopravní“, „silniční“, ale i právě „pro cestující, turisty či cyklisty“ se začaly v českých zemích objevovat od počátku 70. let 19. st., většinou v české, německé či dvojjazyčné verzi. Ty obsahovaly základní všeobecné zeměpisné prvky, komunikační síť a dále různé podrobnější údaje, vztahující se především k cestovnímu ruchu (Semotanová 1993, str. 14).

Mapy jsou popsány německy, což vyplývá z prostředí, ve kterém vznikaly. Ovšem základní obsah map je srozumitelný běžnému uživateli map bez větších obtíží (ty mohou být způsobeny hlavně německými místopisnými popisky). Všechny Matouschekovy mapy využívají jako topografický podklad mapy rakouského III. vojenského mapování a pruské/německé topografické mapy, tematickým obsahem je náplň určena pro turisty (patříčně a podrobně znázorněny prvky pro ně důležité).

Jelikož všechny Matouschekovy mapy byly vytvořeny na podobné bázi a k naplnění stejného účelu, lze je hromadně zařadit. K tomu bude použito rozdělení map podle Čapka (1992, str. 23-29).

Podle *obsahu* jsou tyto mapy primárně tematické – turistické. Tematické mapy slouží především ke dvěma účelům: jako zdroj informací a jako prostředek prezentace výsledků geografického průzkumu (Kaňok 1999, str. 7). Zároveň je v mapách ovšem zachován a rozšiřován jejich topografický obsah. *Území zobrazuje* Zemi, konkrétně se jedná o mapy menších územních jednotek. Podle *účelu* to jsou mapy pro veřejnost. Přestože měl J. Matouschek (respektive DGVJI) původně ideu vytvořit řadu map o jednotném *měřítku*, nestalo se tak, mapy jsou v měřítcích 1 : 33 300 až 1 : 80 000. Všechny mapy lze z geografického hlediska zařadit do velkého měřítka (větší než 1 : 200 000), z hlediska geodetického se jedná o mapy středního měřítka (1 : 5000 – 1 : 200 000). Podle *způsobu vzniku* se jedná o mapy odvozené z map III. vojenského mapování a pruských a německých topografických map (tyto mapy se nazývají výchozí/základní/pramenné mapy (Čapek 1992, str. 26)). Jedinou pravděpodobně původní mapou (jelikož na ní nenajdeme informaci o těchto podkladových mapách na rozdíl od všech ostatních map) je Mapa značených cest Ještědských a Jizerských hor z roku 1935. Podle *formy podání* jsou to mapy kreslené, což je logické, protože v té době ještě ostatní formy (fotomapy, anaglyfové či digitální mapy) neexistovaly. V tomto případě byly vydávány jako mapy příruční. Podle *počtu mapových listů* se jedná o mapy samostatné, které mají jediný list, pro který platí i název mapy a má vždy vlastní vysvětlivky. Podle *omezení mapového pole* jsou to mapy rámové, které mají mapovou kresbu dovedenou až k rámu. Podle *časového období, k němuž se mapy vztahují*, to jsou mapy aktuální (mapy současného stavu), které zachycují území v době co nejbližší datu vydání. Některé ojedinělé prvky v mapách jsou ovšem předpovědní (prognostické), byly zakresleny již předem z důvodu očekávání dostavby dané silnice, dodělání dané cesty či dokonce stavby celé přehrady v případě Speciální mapy Ještědských a Jizerských hor z roku 1927, ovšem tyto plány ne vždy došly svého naplnění. Podle *věrohodnosti* lze mapy klasifikovat jako dokumentační, které obsahují zákres zjištěných skutečností a jsou nejvíce hodnověrné. Výše zmíněné smyšlené (fingované) prvky jsou v mapách naprosto ojedinělé, vzhledem k touze po co největší aktuálnosti a „předčasnosti“ mapy vcelku pochopitelné.

7.2 Konstrukční základy

Problematikou konstrukčních základů map se zabývá v případě tematických map Voženílek (1999), u obecných map a detailněji pak Hojovec aj. (1987) nebo Čapek aj. (1992).

Konstrukční základy map zaručují matematickou, resp. geometrickou správnost map – náleží k nim *referenční plochy, kartografické zobrazení a souřadnicové systémy* (Voženílek 1999, str. 23). Vyhledávání vhodných kartografických zobrazení, tj. způsobu, které pomocí matematicky definovaných vztahů jednoznačně přiřazují každému bodu na zemském povrchu odpovídající bod v rovině mapy. V praxi se takto přiřazují většinou jen průsečíky poledníků a rovnoběžek, na jejichž základě se konstruuje zeměpisná síť. Proto se pod pojmem kartografické zobrazení rozumí také obraz zeměpisné sítě, který tvoří matematický podklad mapy (Čapek aj. 1992, str. 32). Problémem zjišťování kartografického zobrazení starých map se také zabývá multimediální učebnice Dějiny kartografie (Drápela aj. 2012).

Mapy vychází z podkladových map III. vojenského mapování, pro které byl použit Besselův elipsoid, jadranský výškový systém a rovinné souřadnicové systémy Gusterberg a sv. Štěpán. Mapy v měřítku 1: 25 000 (topografické sekce) byly vyhotoveny v plochojevném Bonneově zobrazení (Drápela aj. 2012).

Zeměpisná síť je tvořena přímkovými rovnoběžkami. U celých stupňů nalezneme údaj „*östlich von Ferro*“ („východně od Ferra“). To znamená, že za počáteční poledník byl brán ten procházející ostrovem Ferro na Kanárských ostrovech, který leží 17°39'46'' západně od Greenwiche. Tento poledník byl používán jako nultý pro rakousko-uherské mapy. (Čapek aj. 1992, str. 32). Zeměpisná síť je naznačena pouze po okrajích mapového pole a jednotlivé rovnoběžky mapou neprochází. U Speciální mapy Kummerského pohoří se nenachází ani číselné údaje u zeměpisné sítě a síť je zde po okrajích tedy naznačena pouze schematicky.

Tab 1: Zeměpisná síť v Matouschekových mapách (zdroj dat: Matouschekovy mapy 1900-1935)

MAPA	POLEDNÍKY INTERVAL	POLEDNÍKY V MAPĚ	ROVNOBĚŽKY INTERVAL	ROVNOBĚŽKY V MAPĚ
Turistická m. JHJH	10′	32°30′ - 33°10′	6′	50°36′ - 51°
Nová turistická m. JHJH	5′	32°25′ - 33°15′	5′	50°40′ - 50°55′
Speciální m. Kummerského pohoří	5′	32°20′ - 32°25′	5′	50°35′ - 50°40′
Speciální m. Dubské hornatiny	5′	32° - 32°30′	5′	50°25′ - 50°35′
Mapa (značených) cest JHJH	5′	32°20′ - 33°15′	5′	50°40′ - 50°55′

7.3 Společné prvky Matouschekových map

Všechny Matouschekem vytvořené mapy byly vydávány v papírové verzi nebo ve verzi podlepené plátnem (rozdělení mapového pole do jednotlivých izolovaných sekcí). V tomto odstavci budou hodnoceny společné prvky „stěžejních“ map J. Matouscheka (kterým jsou věnovány kapitoly 7.4 – 7.8), z kterých především první čtyři vynikají svojí podrobností. Mapy vydané v letech 1927-1935 (tedy mimo Turistické mapy Ještědských a Jizerských hor, o té je více v rozboru samotné mapy) obsahují hlavičku s legendou, která je velmi podobná a vykazuje shodnosti. Bližší popis celku viz. obr. 6.

Legenda je vždy nazvána „*Zeichenerklärung*“. V legendě lze rozpoznat prvky opakující se (obecné) a prvky ojedinělé, tj. takové, které se vyskytují v mapě jen pro jeden konkrétní jev (např. označení konkrétní turistické trasy). U všech map je možné v legendě rozlišit bodové, liniové a areálové prvky. Pro **bodové prvky** jsou většinou použity *asociativní bodové symboly* (Robinson aj. in MacEachren 2004, str. 258), symboly tohoto typu „používají kombinace geometrické a obrázkové charakteristiky k vytvoření jednoduše identifikovatelných prvků“ (Robinson aj. in MacEachren 2004, str. 257).

TITUL MAPY (obsahuje určení oblasti)

KOMPOZICE HLAVIČKY A LEGENDY MATOUSCHEKOVÝCH MAP

Obr. 6: Kompozice hlavičky a legendy map - na ukázce Speciální mapy Dubské hornatiny (Matouschek 1932)

Text 1 je následujícího znění: „Für den Deutschen Gebirgsverein für das Jeschken- u. Isergebirge auf Grund ehem. Österr. Sektionsblätter und eigener Aufnahmen bearbeitet von Josef Matouschek in Reichenberg, Mitglied des Haupt. Ausschusses. („Pro Německý horský spolek pro Ještědské a Jizerské hory na základě bývalých rakouských listů sekcí a vlastních mapování zpracoval Josef Matouschek v Liberci, člen hlavního výboru). U „Nové turistické mapy Ještědského hřbetu a Jizerských hor“ je navíc u podkladových map doplněno ještě „Deutscher Meßtischblätter“ („Německých „Messtischblätter“, viz. kap. 6.5.2.). Z poslední „Mapy (značených) cest Ještědských a Jizerských hor“ je úplně vypuštěn údaj o podkladových mapách a údaj o Matouschekově členství v hlavním výboru spolku.

Text 2 obsahuje: „Zeichnung von Richard Bienert in Reichenberg. Druck: Gebrüder Stiepel Ges. m. b. H. graph. Kunstanstalten, Reichenberg. Verlag: Buchhandlung Paul Sollors' Nachflg., Reichenberg i. B.“ („Kresba od Richarda Bienerta v Liberci. Tisk: Společnost bratří Stiepelů s. r. o. v Liberci. Náklad: Knihkupectví Nástupců Paula Sollora, Liberec v Čechách“). U poslední „Mapy (značených) cest Ještědských a Jizerských hor“ je navíc kresba rozčleněna na „Schwarzzeichnung von Richard Bienert“ („černobílá kresba od Richarda Bienerta) a „Farbenzeichnung von Geometer Adolf Knobloch“ („barevná kresba od zeměměřiče Adolfa Knoblocha“). Také nakladatel je u této mapy změněn na samotný DGVJI – „Selbstverlag: Deutscher Gebirgsverein für das Jeschken- u. Isergebirge, Reichenberg, Bahnstr. 55“ (Samotný náklad: Německý horský spolek pro Ještědské a Jizerské hory, Liberec, Nádražní ulice 55“).

(pokračování ze str. 37) Jedná se většinou o dodnes všeobecně v turistických mapách používané prvky, takže by měly tyto prvky být snadno identifikovatelné. Problém by mohl nastat pouze u symbolů, které jsou doplněny slovní zkratkou (především v případě „Turistické mapy Ještědských a Jizerských hor“, např. *K. O.*, což znamená *Kalk Ofen*, tj. vápenka) nebo u prvků, které se dnes již v mapách nevyskytují (např. *Heiligenbild*, tj. svatý obrázek). U **liniových prvků** „rozlišujeme především jejich šířku, strukturu včetně výplně a případně orientaci“ (Hojovec 1987, str. 60). Nejširší jsou prvky (řeky, železnice, silnice), které jsou pro turisty důležitým orientačním vodítkem, pak také samotné turistické cesty. Ty jsou také, coby nejdůležitější prvek turistické mapy, odlišeny kvalitativně barvou – zpočátku červenou, u poslední mapy již i žlutou, modrou a zelenou. Struktura liniových prvků je tvořena jednoduchými liniovými jevy v různých kombinacích (použití více linií, přerušovaná linie apod.). **Areálové prvky** jsou „takové plošné jevy, jejichž výskyt v území tvoří jednu nebo více souvislých oblastí, ohraničených obrysovou čarou, podle způsobu či přesnosti vymezení to však mohou být i areály s neurčitým ohraničením“ (Hojovec 1987, str. 63). Ohraničené jsou pouze prvky znázorňující vodní plochu (jezero, rybník), neohraničené znázorňují především krajinný pokryv (lesy, louky apod.). Zde se jedná o *ikonické značky* (Keates in MacEachren 2004, str. 257), které se snaží o to, aby byly lehce identifikovatelné pro čtenáře mapy. Více o jednotlivých legendách map je uvedeno v kartografickém rozboru pro každou mapu.

V legendě je absence prvků pro řeky, menší vodní plochy a potoky, ty ovšem jsou v mapě zakresleny, v legendě chybí pravděpodobně díky jejich dobré a intuitivní rozpoznatelnosti přímo v mapě. Drobné vodní plochy jsou rozpoznatelné jako modré plošky opět s černým ohraničením. Větší vodní plochy jsou znázorněny modrými šrafy uprostřed a po krajích ohraničeny silnou modrou linií, uprostřed je pak popisek (např. *Hammer - Teich*). Potoky jsou nakresleny slabými černými liniemi a opatřeny popiskem se zkratkou písmene B. (Bach = potok, např. *Wein B.*). Menší toky jsou nakresleny silnější černou čarou a označeny popiskem s Fl. (Fluss = řeka, např. *Polzen F.*), větší toky jsou pak značeny silnou modrou linií ohraničenou černými liniemi (ta je často přetažená modrou barvou výplně) a opět přidán popisek s Fl. (např. *Iser Fl.*). Všechny popisky vodstva jsou psány stylem písma kurziva.

Pod polem s legendou je vždy údaj „*Alle Rechte vorbehalten*“ („Všechna práva vyhrazena“).

U některých map bylo pro znázornění **výškopisu** použito šrafů. Jedná se o *sklonové* (svahové) *šrafy*, které zavedl v r. 1799 J. G. Lehman na základě principu „čím strměji, tím temněji“. Sklonové šrafy vyjadřují strmost svahu jednak délkou, jednak tloušťkou. Plocha území pokrytého šrafami vzrůstá lineárně s úhlem sklonu, přičemž reliéf se sklonem 45° již je zcela černý (Čapek aj. 1992, str. 163).

Hlavní vyjadřovací prostředek tematické mapy, kterým je znázorněn nejdůležitější prvek obsahu map (hlavní téma), musí být také graficky nejvýraznější (Kaňok 1999, str. 13). V případě Matouschekových map je nejdůležitějším prvkem obsahu mapy a tedy i hlavním vyjadřovacím prostředkem značená turistická cesta.

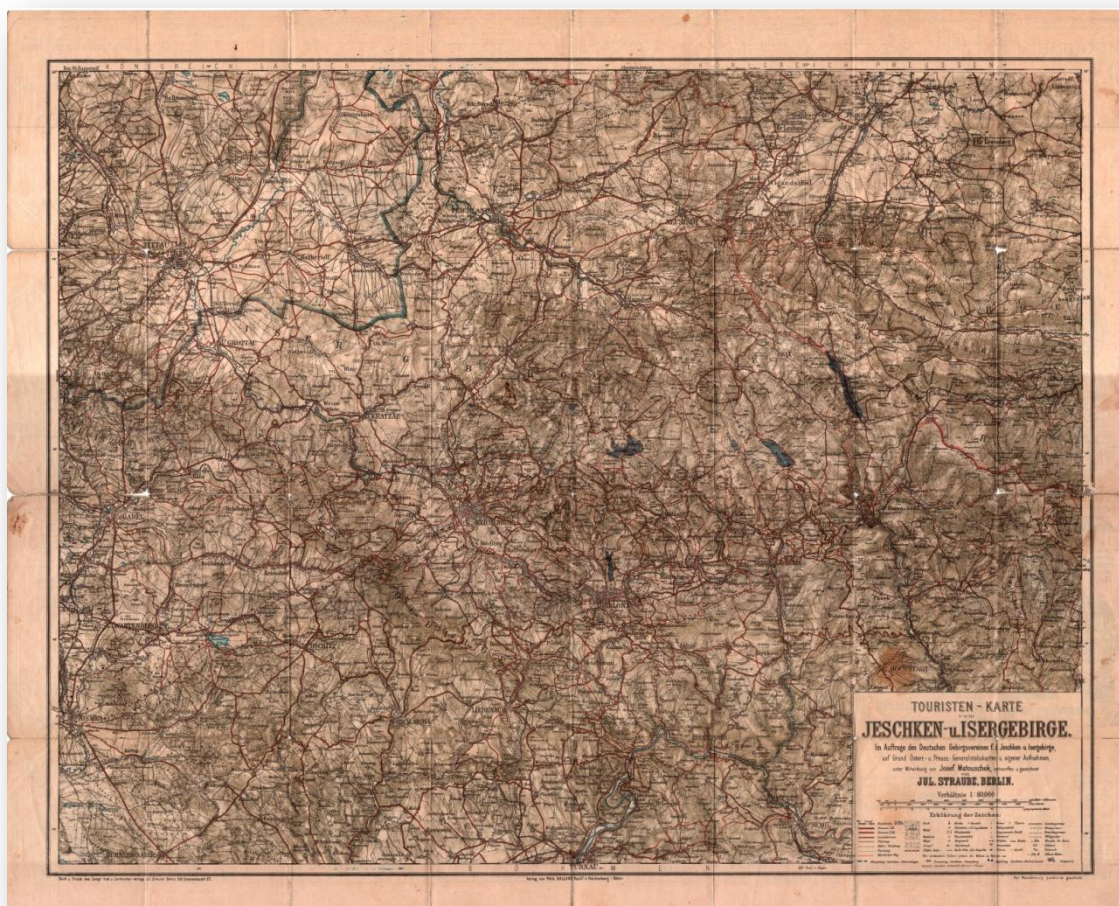
7.4 Turistická mapa Ještědských a Jizerských hor / Touristenkarte für das Jeschken- und Isergebirge (spolutvůrce J. Straube)

Rok vydání: 1900 (II. vyd.: 1907, III. vyd.: 1911 nebo 1912, IV. vyd.: 1913)

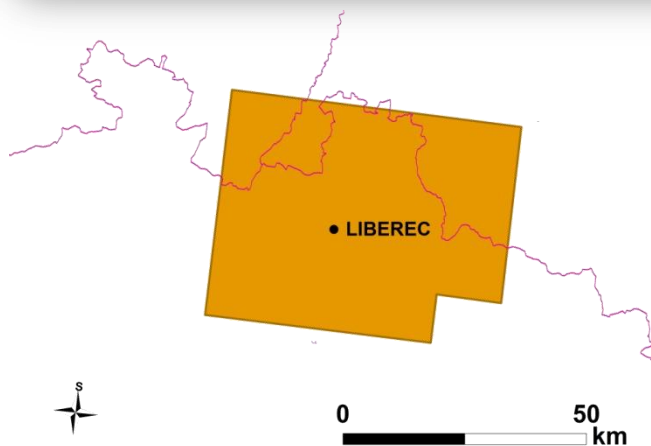
Měřítko: 1:80 000 **Rozměr:** 750 × 600 mm

Rozloha území zobrazeného v mapovém listu: cca. 2 650 km².

Průvodní slovo k mapě vyšlo v ročence DGVJI 1902, str. 66-68²⁴.

Obr. 7: Turistická mapa JJH
(Matouschek, Straube 1900)

Mapa 2: Přehledová mapa T. m. JJH

HRUBÝ Lukáš, Liberec 2012, Zdroj podkladových dat: Matouschek, Straube 1900; CENIA 2011a, Použitý software: ESRI 2010.

²⁴ Die neue Touristenkarte für das Jeschken- und Isergebirge, autor průvodního slova neudán.

Tato mapa měla být původně vydána o mnoho let dříve, ale rok se s rokem sešel, než se skutečně svého vydání dočkala. Po dlouhém očekávání byla tato mapa předána veřejnosti v létě o svatodušních svátcích (letnicích) roku 1900. Zpoždění bylo omluveno tím, že je velký rozdíl zda se pouze část RSM jednoduše nechá otisknout nebo zda na téže části dojde k přepracování mapy na mapu turistickou. V době vydání nebylo lepší turistické mapy dané oblasti. Mezi věci, které by turista v RSM těžko hledal patří nově vzniklá autobusová veřejná doprava, množství cest a pěšin (které lesní správa, horské a podobné spolky v posledních letech vystavěly a označily), horské chaty, lesovny a vyhlídkové věže, které pomalu vznikaly. To je ovšem pochopitelné, jelikož RSM nebyly vytvořeny pro turistický účel. Toto naplnit se stalo až věcí Německého horského spolku, který tak svoji práci (tvorbu a značení cest) mohl zkompileovat v jedno komplexní dílo – totiž turistickou mapu. Měřítko 1 : 80 000 mapa získala díky mapovému základu, který bezplatně poskytnul Julius Straube z Berlína. Ten již předtím v tomto měřítku vytvořil mapu Krkonoš, která se z části překrývá s Jizerskými horami. Přesto činily výrobní náklady mapy 5043 K²⁵.

Za správné zakreslení cest, pěšin a ostatních doplňků vděčil J. Matouschek respektive Německý horský spolek panské lesní správě, místním skupinám a lidem znalých příslušných oblastí. Do mapy tak bylo zaznamenáno vše, co by mělo být turistovi potřebné, důležité či užitečné.

Cena mapy byla stanovena neobyčejně střídma. Pro členy spolku byla k dostání v informační kanceláři Německého horského spolku a v knihkupectví Nástupců Paula Collora v Liberci za papírovou mapu 2 K 50 h, za verzi podlepenou plátnem pak 3 K (pro nemístní členy spolku bylo možné zaslání mapy za příplatek 14 h). Pro ostatní byla mapa k dispozici na stejných místech za 3 K, podlepená plátnem pak za 3 K 60 h. O tom, že cena byla opravdu příznivá svědčí to, že částka za oblastní pole barevné rakouské speciální mapy stálo bez všech dodatků v knihkupectví přibližně 8 K. Německý horský spolek nepřemýšlel nad výdělkem na mapě, jeho úmysl byl jediný – domorodým stejně jako cizím dát do ruky dobrý a laciný výletní prostředek

---

²⁵ Pro srovnání: roční plat učitele či městského lékaře byl 2200 K, ředitele gymnázia 6000 K. Minimální mzda dělníka činila 1K/den. 1kg masa – 0,90-1,30 K, 1 vejce – 4 hal., 1kg brambor – 5 h. Roční nájemné v Praze za 1 místnost bylo 100-200 K. (Doležal, 2006)

k procestování těchto hor. Později přibýlo mapě důležité doplnění, kterým byl „*Průvodce Ještědskými a Jizerskými horami*“²⁶.

Po prvním vydání v roce 1900 vyšlo na podzim roku 1907 vydání druhé, na kterém se podílel opět významně J. Matouschek. Plátnem podlepená mapa v kapesním vydání byla prodávána za 3,60 K. Třetí vydání mapy vyšlo v roce 1911 nebo 1912²⁷, cena byla stejná jako u předchozího vydání. Čtvrté vydání vyšlo na jaře roku 1913 a dostupné bylo v papírové verzi za 1,40 K, mapa podlepená plátnem pak za 2 K. Je na místě také zmínit, že ještě před začátkem turistické sezóny roku 1921 vyšla *Cestovní mapa Ještědských a Jizerských hor*²⁸, kde značené cesty jsou zakresleny odpovídajícími barvami. Tato mapa do jisté míry navazuje na předchozí Turistickou mapu Ještědských a Jizerských hor. K dostání byla za 8 K 80 h. Významný podíl na vzniku Cestovní mapy měl Heinrich Walter.

Nyní již k samotnému rozboru Turistické mapy Ještědských a Jizerských hor.

7.4.1 Základní údaje o mapě

Mapa zobrazuje území Ještědského hřbetu a Jizerských hor s poměrně širokým okolím (včetně západní části Krkonoš). Na jihu mapa sahá po úroveň Turnova (Turnau) a Ralska – konkrétně části Kuřivod (Hühnerwasser), na západě po Mimoň (Niemes), Jablonné (Gabel) a daleko za Žitavu (Zittau) po německou obec Heinewalde. Na severu je to pak Großhennersdorf, Frýdlantsko a polský Mirsk (tehdy německý Friedeberg). Východní okraj mapového pole tvoří dnešní polská obec Kopaniec (tehdy německý Seiferschau) a Vítkovice (Witkowitz). V pravé dolní části se nachází pole s informacemi o mapě, tento výsek je ohraničen městy Vysoké nad Jizerou (Hochstadt) a Semily (Semil). Mapa tedy také zahrnuje města Liberec (Reichenberg), Chrastava (Kratzau), Osečná, (Oschitz), Jablonec nad Nisou (Gablonz), Frýdlant (Friedland), Harrachov (Harrachsdorf), Železný Brod (Eisenbrod) a další.

Název mapy, který je uvedený také v hlavičce pole, zní „*Touristen-Karte vom Jeschken- u. Isergebirge*“. Pod tímto výrazným nadpisem je znění: „*Im Auftrage des Deutschen Gebirgsvereines f. d. Jeschken- u. Isergebirge, auf Grund Österr.-*

---

²⁶ Der Führer durch das Jeschken- und Isergebirge.

²⁷ Informace o tomto vydání jsou pouze z reklam v ročenkách DGVJI, poprvé se reklama na III. vydání objevuje v roce 1912, z toho plyne, že mapa musela vyjít v roce 1911 (ročenka shrnovala vždy předešlý rok) nebo počátkem roku 1912 před vydáním této ročenky.

²⁸ Die Wanderkarte für das Jeschken- und Isergebirge.

u. Preuss.- Generalstabkarten u. eigener Aufnahmen, unter Mitwirkung von Josef Matouschek, entworfen u. gezeichnet von Jul. Straube, Berlin“ Což znamená: „Zadáním Německého horského spolku pro Ještědské a Jizerské hory, na základě rakouských a pruských map generálního štábu a vlastních mapování, ve spolupráci s Josefem Matouschekem navrhl a nakreslil Jul. Straube, Berlín“. Pod tímto názvem a doplňkovými informacemi se nachází měřítko. Nejprve číselné – „*Verhältnis 1 : 80 000*“ (vztah 1 : 80 000). Po tímto měřítkem se nachází dvojité měřítko grafické. První je uvedeno v metrech respektive kilometrech²⁹ (rozpětí od 0 do 8000 m – 8 km), rozdělené je v intervalech po 1000 m. Nalevo od nuly (do záporných hodnot osy) je 1000 m, které jsou ovšem již podrobněji rozděleny po 100 m. V podstatě součástí tohoto měřítka je také měřítko v krocích³⁰. Rozpětí 8 km zahrnuje 10 000 kroků, osa je členěná po 1000 krocích. Nalevo je opět 1000 kroků, které jsou podrobněji členěny po 100 krocích. Třetím samostatným měřítkem je měřítko v zeměpisné míli³¹, v jejímž rozsahu je rozsah měřítka, nalevo opět 1/8 míle. Pod měřítky se nachází legenda.

Tato část práce vychází ze dvou vydání této mapy, bohužel u nich není dodržena dnešní zásada pro správnou tiráž – není zde uveden rok vydání. Tento rok nelze ani podle dalších dostupných vodítek určit. U jednoho z těchto vydání je bohužel zachována pouze minimální část rámu mapy, ale z druhé mapy z rámových informací lze vyčíst další informace: mapa je zákonně chráněna proti padělání, tisk provedl Geografický institut a vydavatelství map Julius Straube³² v Berlíně, mapu prodávala firma *Nástupci Paula Sollora*³³ v Liberci. Součástí mapového rámu jsou také popisky co je daným směrem mimo mapu, na jihu je to označení Čechy (Böhmen), na severní západní straně Saské království (Königreich Sachsen) a na severní východní straně Pruské království (Königreich Preussen). Občas je zde označení pro některou následující vesnici či město nebo také přesah některého popisku prvku z mapy.

Zajímavá je také **rubová strana** mapy. Ta je pokryta reklamami, které se vyskytují i v jednotlivých ročenkách Německého horského spolku. Většinou se jedná o reklamy s nabídkou občerstvení nebo ubytování, mezi nimi se občas vyskytne také reklama

---

²⁹ Meter, Kilometer

³⁰ Krok = Schritt

³¹ Geographische Meile, 1 zeměpisná míle = 7,42 km (Semotanová 1994, str. 56).

³² Geogr. Inst. u. Landkarten – Verlag Jul. Straube, Berlin S W. 13. Neuenburgerstr. 15.

³³ PAUL SOLLORS Nachfolgen

na některé ostatní služby (obuvnictví apod.). Jedná se o reklamy shodné s reklamami z ročenek DGVJL.

7.4.2 Výčet obsahu mapy

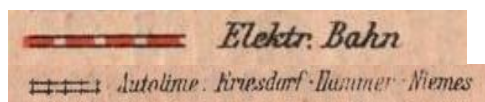
Legenda (Erklärung der Zeichen) čítá celkem 44 obecných prvků a 3 konkrétní ojedinělé prvky (symbol pro dané značené cesty), u druhého vydání se nachází navíc ještě značka pro danou konkrétní silnici. Tyto prvky využívají bezbarevnost pozadí + 3 další barvy (černá, červená a modrá). Pro vodní plochy je použita modrá barva. A také modrozelený odstín je použit pro vyznačení státní hranice. Bodové prvky jsou v některých případech doplněny o příslušnou zkratku (např. *Bde.* = *Baude* (horská) bouda).

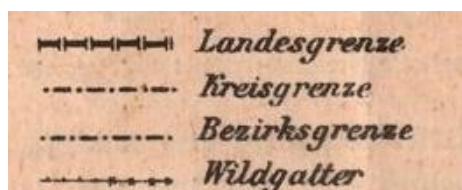
<i>Park</i>	sad / park
<i>Gestell</i>	
<i>Wald</i>	les
<i>Knieholz</i>	kosodřevina
<i>Wiese</i>	louka
<i>Sumpf</i>	močál

<i>Bhf.</i>	tunel
<i>Tunnel</i>	
<i>Eisenbahn</i>	železnice, ve výstavbě
<i>Im Bau</i>	
<i>Strasse I. Kl.</i>	silnice I. třídy
<i>Strasse II. Kl.</i>	silnice II. třídy
<i>Landstrasse</i>	okresní silnice
<i>Fahrweg</i>	jízdní cesta
<i>Feld u. Waldweg</i>	polní a lesní cesta
<i>Fussweg</i>	cesta pro pěší
<i>Markirter Weg</i>	značená cesta

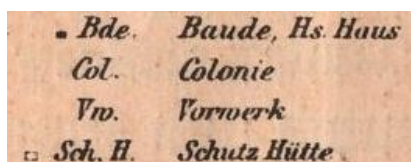
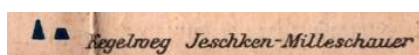
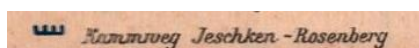
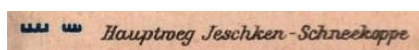

<i>Elektr. Bahn</i>	tramvajová trať
<i>Autolime Kriesdorf - Hammer - Niemes</i>	autostráda Křižany - Hamr - Mimoň

<i>Landesgrenze</i>	zemská hranice
<i>Kreisgrenze</i>	krajská hranice
<i>Bezirksgrenze</i>	okresní hranice
<i>Wildgalter</i>	obora

<i>Kirche ; Kapelle</i>	kostel ; kaple
<i>Försterei , J. H. Jagdhütte</i>	myslivna
<i>Windmühle</i>	větrný mlýn
<i>Wassermühle</i>	Vodní mlýn
<i>Bergwerk</i>	důl
<i>Steinbruch</i>	lom
<i>Kalk Ofen ; Ziegelei</i>	vápenka, cihelna
<i>Heiligenbild</i>	svatý obrázek
<i>Trigonometr. Punkt</i>	trigonometrický bod
<i>Denkmal</i>	pomník
<i>Brücke ; Damm</i>	most ; hráz
<i>Grenzstein</i>	hraniční kámen
<i>Felsen ; Geröll</i>	skála ; štěrky

Hauptweg Jeschken – Schneekoppe
- hlavní cesta Ještěd – Sněžka

Kammweg Jeschken – Rosenberg
- hřebenová cesta Ještěd – Růžovský vrch

Kegelweg Jeschken – Milleschauer
- kuželová cesta Ještěd - Milešovka

<i>Bde.</i>	<i>Baude</i>	(horská) bouda
<i>Hs.</i>	<i>Haus</i>	dům
<i>Col.</i>	<i>Colonie</i>	kolonie
<i>Vrv.</i>	<i>Vorwerk</i>	opevnění
<i>Sch. H.</i>	<i>Schutz Hütte</i>	ohranná bouda

Obr. 8: *Legenda turistické mapy
Ještědských a Jizerských hor*
(Matouschek, Straube 1900)

Dalším údajem vtěsnaným v legendě je: *Die stehenden Zahlen geben die Höhen in Metern an* („Stojící čísla určují výšku v m“).

Největší města jsou popsány výraznými velkými tiskacími písmeny, menší města výraznými malými písmeny (vyjma počátečního písmene). Další vesnice a osady jsou označena malými písmeny kurzivou v několika velikostech stupňovaných podle významu. Malými písmeny jsou také popsány hřbety (např. *Proschwitzer Kamm*) a jednotlivé vrcholy, ve kterých je často používána zkratka B. (Berg = hora, např. *Kiefer*

B. – Borová hora). Města a vesnice nejsou vyznačena plošnými znaky jako dnes, ale jsou v podstatě vykresleny jednotlivé silnice a ulice a také jednotlivé domy, jsou tedy sestaveny z jednotlivých bodových prvků.

V lesích stojí za zajímavost zmínit průmyskovou síť. Do těchto průmysků také byly často zasazeny cesty.

Pro znázornění **výškopisu** bylo u této mapy použito stínování. To je zvláštním druhem tónování. U této mapy bylo použito sklonové tónování, které se provádí podle principu „čím strměji, tím temněji“, vodorovné plochy zůstávají bílé, šikmé plochy se tónují tím více, čím větší je úhel jejich sklonu. Toto znázornění nadmořské výšky je ovšem spíše vizuální, než že by z něho byla zjistitelná nadmořská výška konkrétní polohy. Celá mapa je tak doplněna kótami s nadmořskou výškou – ty se vážou nejen k vrcholům, ale jsou takto označeny i jiné autorovi výškově známé body.

7.4.3 Zhodnocení, jak mapa vyhovuje svému účelu a celkové zhodnocení

Svým rozměrem mapa naprosto vyhovuje účelu turistického použití, pro turistu je praktičtější verze podlepená plátnem, kde jsou sice jednotlivé sekce mapy oddělené, avšak mapa (a obzvláště místa jejího ohybu) má mnohonásobně vyšší trvanlivost než pouhé papírové vydání, o tom svědčí, že i mapy dodnes dochované jsou většinou ty, které byly podlepeny plátnem. Každopádně mapa odpovídá příručnímu použití.

Měřítko mapy je pro turistickou mapu tehdejší doby, kdy „moderní“ turistika začínala, vcelku postačující. Dnes je častější měřítko 1 : 50 000 či 1 : 25 000, ale stále jsou vydávány i turistické mapy v poměru 1 : 100 000.

Zdařile kartograficky, turisticky i designově je zvolen topografický podklad (umocněný stínováním výškopisu) a na něm znázorněné turistické trasy a další informace. Otázkou dnes je, jak praktické je respektive bylo využívání měřítka v krocích, zda se jedná spíše o informativní údaj pro zajímavost nebo to bylo v praxi věcí natolik využívanou a využitelnou.

Mapové pole zabírá celý mapový list, pouze v levém dolním rohu je vnořena hlavička mapy s popisem a legendou. Vzhledem k tomu, že se jedná o mapu používanou v praxi a zpravidla nošenou při sobě je tedy velmi vhodně toto rozložení zvoleno a v mapě se v podstatě nenachází nic navíc, co by tam být nemuselo (na rozdíl např. od map nástěnných, které slouží spíše k dekoraci a reprezentaci). Mapa je informačně plně nabyta, ale přesto působí přehledně.

7.5 Speciální mapa Ještědských a Jizerských hor / Spezial-Karte vom Jeschken- und Isergebirge

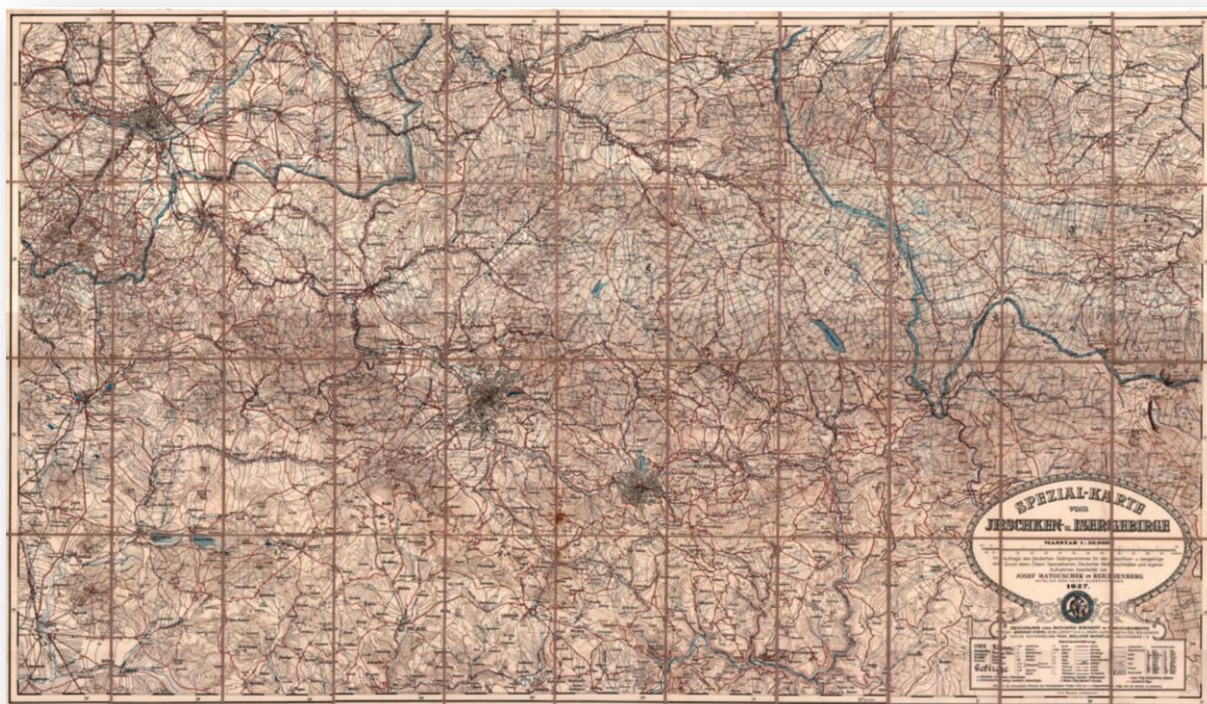
Rok vydání: 1927

Měřítko: 1 : 50 000 Rozměr: 1270 × 720 mm

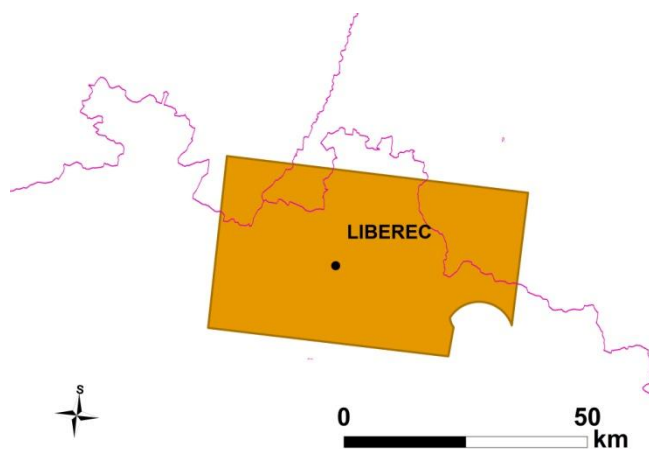
Rozloha území zobrazeného v mapovém listu: cca. 2065 km²

(Přepřacovaná předchozí Turistická mapa Ještědského hřbetu a Jizerských hor)

Průvodní slovo k mapě vyšlo v ročence DGVJI 1927, str. 201-203³⁴.

*Obr. 9: Speciální mapa Ještědských a Jizerských hor
(Matouschek 1927)*

Mapa 3: Přehledová mapa S. m. JJH

HRUBÝ Lukáš, Liberec 2012, Zdroj podkladových dat: Matouschek 1927; CENIA 2011a, Použitý software: ESRI 2010.

³⁴ Begleitworte zur neuen Gebirgsvereinskarte, autor průvodního slova: J. Matouschek

Tato mapa vyšla v pozdním létu roku 1927. Mapy v tomto měřítku byly nazývány „*Spezialkarten*“ (speciální mapy) a tak tedy pro tuto mapu bylo zvoleno také toto označení. Základním podkladem mapy, který vytvořil ruční mistr Richard Bienert, se tentokrát staly listy sekcí bývalého rakouského Vojenského geografického institutu v měřítku 1 : 25 000. Ve stejném měřítku byly použity i německé topografické mapy. Přestože J. Matouschek chválil „jejich znamenitost znázornění oblasti, připomněl, že sloužily již před desetiletími a navíc zemské a vojenské správě“ (Jahrbuch DGVJI 1927, str. 201). Chyběly zde mj. nově postavené cesty a i další podrobnosti, které jsou pro turistu cenné. Hlavní práce se zaměřily přirozeně na základní oblast – tj. Jizerské hory, jelikož v takovémto záběru a měřítku se zabývalo touto oblastí nedostatečně. Velké měřítko mapy dovoluje záznam nejen skoro všech cest a silnic, ale též i pěšin, takže tato mapa vypovídá o věrném pravdivém obrazu Jizerských hor v roce 1927. Také důležité skály Jizerských hor (částečně korunující vrcholy hor a hřebety, částečně pokrývající svahy) byly zakresleny a jmény opatřeny – pro tuto část bylo využito regionální knihy, kterou sepsal Rudolf Kauschka³⁵. Ráz Jizerským horám dodávají také klečové louky, takže i ty byly s pečlivostí do mapy zaznamenány.

V mapě je též již zaznačená *teprve plánovaná přehrada* u Velké Jizery (Gross Iser). V době vydání mapy „již skončily hydrologické, geologické a geodetické přípravné práce pro její stavbu, jediné, co zbývalo bylo mezinárodní vyjednávání, jelikož tudy vedla národní hranice, ale vzhledem k hospodářství obou stran byl jejich zájem tak velký, že o jejím vystavění nebylo pochyb“ (DGBJI 1927, str. 201). A jelikož by tato přehrada významně změnila část Jizerských hor, nemohlo být upřeno turistům její zakreslení do mapy.

Do mapy byly také zakresleny kříže a pomníky nacházející se v různých koutech hor, které vyprávěly o uplynulých vážných událostech hor. O těchto křížích a pomnících informoval v ročenkách DGVJI Josef Leubner, takže bylo v mapě použito jeho pojmenování. Nová jména v mapě byla získávána od lesníků, dřevorubců a ostatních lesních pracovníků nebo od místního obyvatelstva. Takto bylo v mapě nahrazeno např. *Bäckchristelsteig* (místo Backchristelsteig), *Thchinhahnwiese* (místo Tschihadlwiese), *Pörnerkaspersbruch* (místo Börnerkaspersbruch), *Abschknochen* (místo Ölberg) apod.

---

³⁵ Kniha „Wandern und Klettern“ z roku 1924.

U všech výškových údajů jsou použity poslední přeměřené údaje (z měření těsně před I. sv. válkou). Jako označení jizerskohorských hřbetů jsou použita ta, které uvedl ve svých průvodcích a své mapě prof. Franz Hübler³⁶, nově přidáný je pouze *Hüttenbruchkamm*, který dosud neměl žádný název hřebene přiřazen. Pro pravopis místních jmen byl základem „*Orientální lexikon Československé republiky*“³⁷ od prof. Ernsta Pfohla z roku 1922. Ale nejen Jizerské hory, nýbrž také Ještědský hřbet, sousední části Lužice a přiléhající část Krkonoš prošly změnou. Ukázalo se, že přesprilísná podrobnost a velká míra zákresů každé mapě škodí a její přehlednost tím trpí, což je na mapovém listu patrné na oblasti ležící jižně od Žitavy (Zittau).

Obr. 10: Ukázka obsahového přesycení mapy (Matouschek 1927)

Nová speciální mapa je první, která znázorňuje Ještědské a Jizerské hory uceleně s vrstevnicemi. I když stínování či šrafy reliéfu dělají mapu názornější, pro praktické použití bylo dáno přednosti mapě s vrstevnicemi. Hnědé vrstevnice mapy jsou od sebe 20 m vzdáleny. Tím může turista lehce určit výšku, ve které se zrovna nachází. Kromě toho obsahuje mapa mimo trigonometricky změřené výšky velké číslo pevných bodů, které turistům ulehčují výškové stanovení polohy. Na Paličnicku (Käuligen Berg) je vyměřen bod na pěšině skály a ne výška skály, která byla ve staré mapě 943 m n. m. stanovena.

³⁶ Mapa přiložená v ročence DGVJI 1897; Mapa hřbetů, řek a měst (Die Fluss- und Gebirgskarte des Isergebirges), v měřítku: 1 : 300 000.

³⁷ E. Pfohl, Orientierungslexikon der tschechoslowakischen Republik, Liberec 1922, 1. vydání.

Systematické použití popisků zcela v základu ulehčuje čtení mapy a je tedy i u této mapy použito. V značkovém klíči (legendě) jsou tyto typy popisků: latinka (velká, rovně stojící písmena) pro města; kurziva (ležící) pro místní názvy, osídlení, vodstvo; hůlkové písmo (stojící) pro terénní a říční názvy; okrouhlé/kulaté písmo pro pohoří, hřebeny, hory, údolí, rokle a skály.

Německý horský spolek mapu opět prodával za režijní náklady. Chtěl, aby každý jeho člen a obzvláště mládež dostali do ruky levnou pomůcku, aby získali chuť poznávat domovinu a chuť k vandrování v sobě nejen podněcovat, ale i šířit dále.

V ročence DGVJI z roku 1928 vyšel článek „Putování se speciální mapou“³⁸ od Hanse Schmidta. Tato mapa se stává spolehlivým průvodcem každému turistovi. Vzhledem k velikosti mapované oblasti je na každém uživateli mapy, aby si místy v mapě udělal změnu nebo doplnění, ale také to, aby upozornil vydavatele. DGVJI se jistě přičinil o podporování chuti k turistice v domovských horách. Hlavní práci vykonal J. Matouschek, čímž mu patří dík DGVJI.

Na podzim roku 1927 pořádal DGVJI na podnět J. Matouscheka společný spolkový výlet, jehož účelem bylo vysvětlit a napomoci ohledně používání nové mapy. Vedení tohoto „učebního“ výletu se pochopitelně ujal sám J. Matouschek. Jako cíl této akce se zvolila v libereckém spolku jen málo známá oblast s rozmanitým krajinným rázem, což představovalo výborný učební příklad pro zacházení s mapou. 9. října se vypravilo 25 účastníků časným vlakem po šesté hodině do Kořenova (Grünthal). Krásné podzimní ráno zaručovalo dobrý průběh výletu. J. Matouschek určil, že již znalí (nebo ti obzvláště snaživí) měli skupinu vést. Cestou se okusilo například měření vzdálenosti pomocí kroků, vrstevnice a jejich princip apod.

7.5.1 Základní údaje o mapě

První zmíněný záměr vydat tuto mapu se objevuje již v roce 1922 (Jahrbuch DGVJI 1922, str. 105). K jejímu vydání ovšem došlo až za 5 let v roce 1927. Mapa byla vydána **v nákladu 10 000 kusů**, což bylo značné množství, a v roce 1935 byly již téměř všechny mapy vyprodány (Jahrbuch DGVJI 1935, str. 53).

---

³⁸H. Schmid, Eine Wanderung mit der Spezialkarte, DGVJI 1928, str. 78 - 82.

Mapa zobrazuje území Ještědského hřbetu a Jizerských hor v téměř shodném územním rozsahu jako předchozí Turistická mapa Ještědských a Jizerských hor.

Hlavička mapy nese **název** „*Spezial-Karte vom Jeschken- u. Isergebirge*“ („Speciální mapa Ještědských a Jizerských hor“). Samotná hlavička mapy je zdobnější než v případě předchozí Turistické mapy Ještědských a Jizerských hor a je zde jako u první mapy použita „šablona“ hlavičky mapy DGVJI. První grafické měřítko je rozčleněné napravo od nuly do 9 částí v intervalu 1 km, nalevo je pak 1 km rozčleněný do intervalů po 100 m. Pod tímto měřítkem se nachází druhé grafické měřítko – v krocích. Napravo od nuly je v intervalu 1000 kroků znázorněno 12 000 kroků (tj. 9 km), nalevo od nuly je 1000 kroků rozčleněno v intervalu 100 kroků. Pod měřítkem se již nachází části stejné jako na ukázce šablony (obr. 6).

Všichni členové Německého horského spolku mapu obdrželi jako přílohu ročenky Německého horského spolku v r. 1928 za obnos 5 Kč. Ostatní si ji mohli zakoupit v knihkupectví Následovníků Paula Sollora v Liberci, Altstädter Platz (Staroměstské náměstí) č. 22, za cenu 20 Kč 40 h papírová verze, mapa podlepená plátnem pak 36 K. V roce 1930 již stála papírová verze 24 K 50 h a plátěná verze 40 K 80 h (od 1932 41 K), mapa byla k dostání již ve všech knihkupectvích. Reklama na mapu vycházela v ročenkách Německého horského spolku každoročně až do roku 1936.

Výškopis je znázorněn v této mapě vrstevnicemi, které jsou od sebe vzdáleny v intervalu 20 m. Volbou vrstevnic došlo ke změně výškopisu oproti předchozí mapě, kde bylo použito stínování.

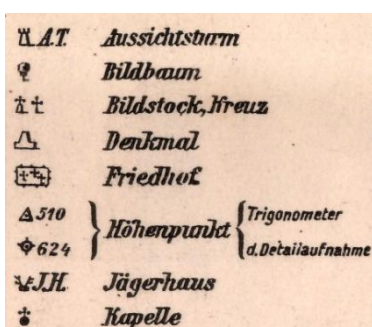
7.5.2 Výčet obsahu mapy

Po rozboru prvků v mapě a legendy první Turistické mapy Ještědských a Jizerských hor byla vytvořena hypotéza, že u této mapy se legenda moc lišit nebude a bude doplněna nejvýše o pár prvků nebo jevů. Opak je ale pravdou. I přes větší počet prvků legenda působí mnohem lépe uspořádaná a urovnanější. Objevuje se tu především typografie písma v popisu mapy a více zkratk a jejich vysvětlivek. Legenda tak obsahuje 11 druhů typografických popisků, 37 prvků pro označení obecných jevů, 22 zkratk slov či slovních spojení a 5 konkrétních prvků (značených cest).

Pod legendou se ještě nachází upozornění, že *všechny cesty v československých revírech a říšských německých lesích neoznačené červeně jsou považovány za zakázané.*

<i>Städte</i>	města
<i>Kämme</i>	hřebeny
<i>Ortschaften</i>	místa
<i>Berge, Täler</i>	hory, údolí
<i>Besiedlungen</i>	osady
<i>Gründe</i>	pozemky
<i>Gelände</i>	kraje
<i>Felsen</i>	skály
<i>Flurnamen</i>	jména pozemků
<i>Gewässer</i>	vodstvo
<i>Gebirge</i>	pohoří

<i>Aussichtsturm</i>	rozhledna
<i>Bildbaum</i>	strom s obrázkem
<i>Bildstock, Kreuz</i>	obrázek, kříž
<i>Denkmal</i>	pomník
<i>Friedhof</i>	hřbitov
<i>Höhenpunkt</i>	výškový bod
<i>Jägerhaus</i>	myslivna
<i>Kapelle</i>	kaple

<i>Kirche</i>	kostel
<i>Meierhof</i>	dvůr
<i>Mühle</i>	mlýn
<i>Quelle</i>	pramen
<i>Ruine</i>	zřícenina
<i>Schloß</i>	zámek
<i>Steinbruch</i>	lom
<i>Wegweiser</i>	cestní ukazatel
<i>Wohnhäuser</i>	obytné domy

<i>Straßen</i>	silnice
<i>Fahrwege</i>	cesty
<i>Karrenwege</i>	vozové cesty
<i>Fußwege</i>	pěšiny
<i>Wege in Schneisen</i>	cestní průsmyk
<i>Bahnhof</i>	nádraží
<i>Tunnel</i>	tunel
<i>Viadukt</i>	viadukt
<i>Straßenbahn</i>	tramvajová kolej

<i>Landesgrenze</i>	státní hranice
<i>Tiergartenzaun</i>	obora
<i>Sumpf</i>	bažina
<i>Wiese</i>	louka
<i>Wald</i>	les
<i>Knieholz</i>	kosodřevina
<i>Felsen, Geröll</i>	skály, suťoviska

Gebräuchliche Abkürzungen:

<i>B.</i>	<i>Berg</i>	<i>O.</i>	<i>Ober</i>
<i>B.</i>	<i>Berg</i>	<i>St.</i>	<i>Steig</i>
<i>Bhm.</i>	<i>Böhmisch</i>	<i>St.</i>	<i>Stein</i>
<i>Br.</i>	<i>Brücke</i>	<i>Str.</i>	<i>Straße</i>
<i>df.</i>	<i>-dorf</i>	<i>th.</i>	<i>-thal</i>
<i>Gr.</i>	<i>Groß</i>	<i>U.</i>	<i>Unter</i>
<i>H.</i>	<i>Haus</i>	<i>W.</i>	<i>Weg</i>
<i>Kl.</i>	<i>Klein</i>	<i>DL.</i>	<i>Dolní</i>
<i>Kpl.</i>	<i>Kapelle</i>	<i>Hr.</i>	<i>Horní</i>
<i>Mt.</i>	<i>Mittel</i>	<i>Knc.</i>	<i>Konec</i>
<i>N.</i>	<i>Nieder</i>	<i>Ml.</i>	<i>Malý</i>

Gebräuchliche Abkürzungen (používané zkratky)

<i>Berg</i>	hora	<i>Ober</i>	horní
<i>Steig</i>	stezka		
<i>Böhmisch</i>	český	<i>Stein</i>	kámen
<i>Brücke</i>	most	<i>Straße</i>	silnice
<i>-dorf</i>	vesnice	<i>-thal</i>	údolí
<i>Groß</i>	velký	<i>unter</i>	dolní
<i>Haus</i>	dům	<i>Weg</i>	cesta
<i>Klein</i>	malý	<i>Dolní</i>	
<i>Kapelle</i>	kaple	<i>Horní</i>	
<i>Mittel</i>	střední	<i>Kopec</i>	
<i>Nieder</i>	spodní	<i>Malý</i>	

Hauptweg: Jeschken - Schneekoppe
Kammweg: Rosenberg - Jeschken - Schneekoppe

Hauptweg: Jeschken – Schneekoppe

hlavní cesta: Ještěd - Sněžka

Kammweg: Rosenberg – Jeschken – Schneekoppe

hřebenová cesta: Růžovský vrch – Ještěd –
 - Sněžka

Kegelweg: Jeschken - Millešchauer
blauer Weg: Haindorf - Dresden

Kegelweg: Jeschken – Millešchauer

kuželová cesta: Ještěd - Milešovka

blauer Weg: Haindorf – Dresden

modrá cesta: Hejnice - Drážďany

roter Weg: Gickelsberg - Kottmar
markierte Wege

roter Weg: Gickelsberg – Kottmar

červená cesta: Výhledy - Kottmar

markierte Wege

značené cesty

Obr. 11: Legenda S. m. JJH
 (Matouschek 1927)

7.5.3 Zhodnocení, jak mapa vyhovuje svému účelu a celkové zhodnocení

Jelikož se jedná o mapu turistickou, nabízí se otázka, jak moc je mapa příruční vzhledem k svým rozměrům 127×72 cm, což jsou rozměry spíše již nástěnné mapy. Myšlenkou Německého horského spolku a J. Matouscheka bylo evidentně vydat komplexní mapu oblasti Ještědského hřbetu a Jizerských hor, včetně sousedních oblastí, dnes již by se taková mapa pravděpodobně rozdělila např. do 4 sekcí – mapových listů, na kterých by byla vydána. Proto si mapu uživatelé pravděpodobně někdy rozdělovali sami na více dílů (občas se dnes objeví jenom část této mapy např. na aukčním serveru www.aukro.cz).

Matouschekova Speciální mapa Ještědských a Jizerských hor se stala nejslavnější jeho mapou. I přes poměrně velké zobrazené území (přes 2000 km^2) vyniká mapa podrobností, která ovšem nedělá mapu obsahově přesycenou. Zobrazené prvky jsou vůči sobě v rovnováze. Mapa vyniká i poměrně hustou sítí turistických cest. Jejich vývojem v oblasti Jizerských hor a Liberce se zabývá aplikační část této práce (kap. 8).

7.6 Speciální mapa Kummerského pohoří (Hradčanských stěn) / Spezial-Karte vom Kummergebirge

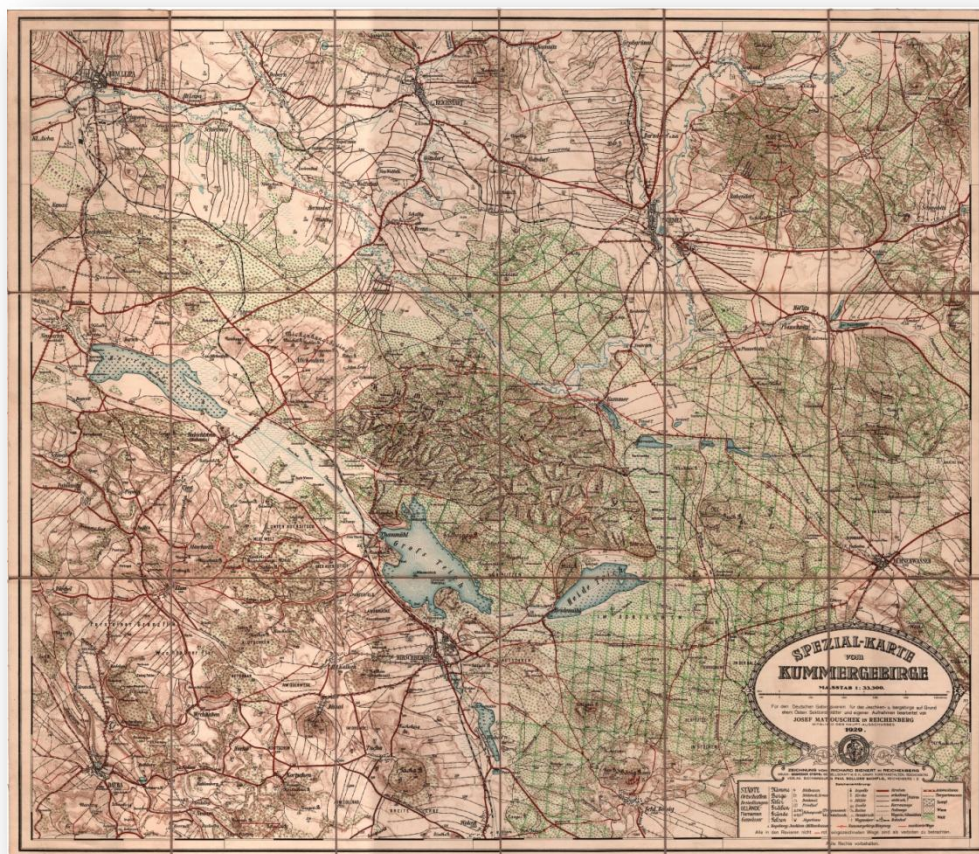
Rok vydání: 1929

Měřítko: 1 : 33 300

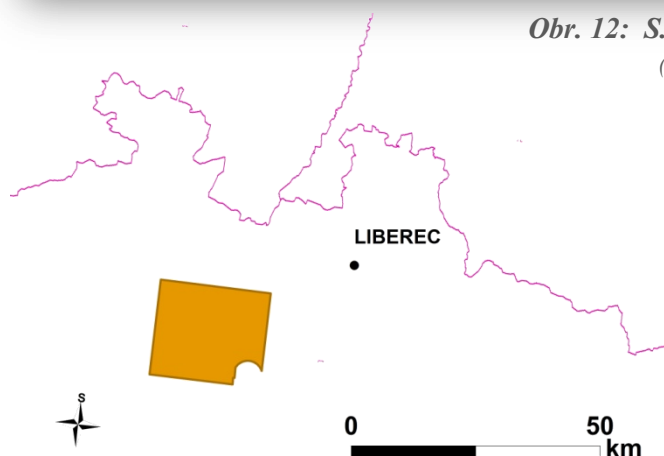
Rozměr: 680 × 580 mm

Rozloha území zobrazeného v mapovém listu: cca. 400 km².

Průvodní slovo k mapě vyšlo v ročence DGVJI 1929, str. 97-99³⁹.

*Obr. 12: S. m. Kummerského pohoří
(Matouschek 1929)*

*Mapa 4: Přehledová mapa
S. m. Kummerského pohoří*

*HRUBÝ Lukáš, Liberec 2012, Zdroj
podkladových dat: Matouschek 1929;
CENIA 2011a, Použitý software: ESRI
2010.*

³⁹ Begleitworte zur Spezialkarte vom Kummergebirge, autor průvodního slova: J. Matouschek

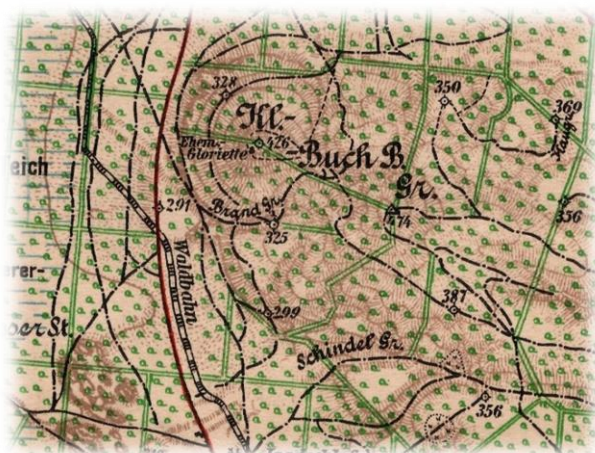

Svojí činnosti zahrnoval Německý horský spolek také malé líbezné Kummerské pohoří. Pohoří tvoří značný počet údolí a roklí. Měřítko 1 : 50 000, které bylo použito pro Speciální mapu Ještědských a Jizerských hor by pravděpodobně pro tuto mapu nebylo vhodné, jelikož popis údolí a roklin by nemusel být tak dobře čitelný, jak turista potřebuje. Proto muselo být zvoleno větší měřítko – konkrétně 1 : 33 300. Takže 33 mm na této mapě odpovídá asi 1 km ve skutečnosti. Jednotnost mapových děl (speciálních map), které spolek vydal a zamýšlí ještě vydat tak byla sice porušena, ale nebylo v tomto případě jiné volby. Díky tomuto velkému měřítku byla v mapě zachycena jména 112 roklí a 30 hřbetů. Pro srovnání je dobré ještě zmínit, že v listu této sekce z třetího vojenského rakouského mapování bylo pojmenováno pouze 25 roklí a 3 hřbety.

Ale nejen v měřítku, ale také v zobrazení terénu byla v mapě provedena změna. Se samotnými vrstevnicemi nepůsobila oblast dostatečně plasticky a názorně pro představu, jelikož v roklích by ležely vrstevnice příliš natěsno vedle sebe. Pro dobré znázornění průběhu roklí bylo tedy použito šrafování. To bylo vyvozeno z map třetího vojenského mapování v měřítku 1 : 25 000.

Kvalita silnic v písčité krajině nebyla jak známo valná. Tak tomu bylo také v Kummerském pohoří. V mapě jsou též zaznačeny trasy již zavedené hromadné autobusové dopravy, která projížděla Kummerským pohořím a pokračovala do Dubské hornatiny.

Kummerské pohoří a navazující oblast Bukové hory (Buchberg) oplývala také úzkokolejkou, lesní dráhou, která byla vystavena pro přepravu pokáceného dřeva. Přestože není stabilní, byla kvůli kompletnosti mapy do ní zakreslena. Také telefonní vedení mezi jednotlivými myslivnami bylo pro lehčí orientaci při putování zakresleno.

Obr. 13: Zákres lesní dráhy v S. m. Kummerského pohoří

(Matouschek 1929)

Všechny existující cesty Kummerského pohoří byly označeny červeně. Náročné značkovací práce zajišťovala místní skupina DGVJI v Mimoni (Niemes), jejíž předseda L. Scholze vytvořil „okružní cestu“ v Kummerském pohoří (později přejmenovanou na Matouschekovu). Přestože v době vydání této mapy ještě nebylo značení okružní cesty zcela dokončeno, bylo již v mapě plně zakresleno (a to malými kulatými červenými kruhy).

Písečné Kummerské pohoří a jeho okolí je chudé na prameny, nesmělo se tedy zapomenout zakreslit do mapy místa těch několika málo existujících pramenů. Také paseky coby volná místa v přírodě byly do mapy zaneseny a jako louky označeny.

Kreslič mapy, pan Richard Bienert, který se proslavil již skrze Speciální mapu Ještědských a Jizerských hor, nakreslil také tuto mapu a je to opět důkladná čistá práce, kterou odvedl. Firma Gebrüder Stiepel Ges. m. b. H., která mapu vytiskla, stála také v té době na vrcholu, což dokazuje pohled na mapu.

Německý horský spolek dosahoval vydáním stávajících a následných map jen jeden účel, kterým bylo vylepšit základní znalost Kummerského pohoří a pozvednout jeho návštěvnost, nešlo zde o výnos. V oblasti Kummerského pohoří nevznikla zatím žádná mapa tohoto účelu.

7.6.1 Základní údaje o mapě

V mapě je zanesena oblast Kummerského pohoří, které je též jindy nazýváno Hradčanská pahorkatina či Polomené hory. Jedná se o vyvýšenou oblast severně od Máchova jezera, součást vyššího celku Dokeské a Ralské pahorkatiny. Oblast je charakteristická množstvím skalnatých erodovaných roklí, nad kterými se nejvýše tyčí sopečné vrchy Dub (458 m n. m.) a Pec (451 m n. m.).

Jedná se o oblast vymezenou na jihozápadě městem Dubá (Dauba), na severozápadě městem Čeká Lípa (Böhmische Leipa), na severovýchodě horou Ralsko (Roll Berg) a na jihovýchodě městem Kuřivody (Hühnerwasser).

Již při prvním pohledu na mapu jsou nejvýraznějšími plochami vedle samotného Kummerského pohoří vodní plochy, především pak rozsáhlé Máchovo jezero, Břežňanský rybník a Novozámecký rybník. Výrazná je také rozsáhlá lesní průmysková síť v levé polovině mapy.

Cena této mapy v papírové podobě činila 24 Kč 50 ha. Mapa podlepená plátnem stála 40 Kč 80 ha.

Název mapy uvedený i v hlavičce zní „*Spezial-Karte vom Kummmergebirge*“ („Speciální mapa Kummerského pohoří“). Pod nápisem je **měřítko** v netradičním poměru 1 : 33 300. Pod ním je opět grafické dvojité měřítko, první v km (napravo od nuly to je vzdálenost 4 km v intervalech 0,5 km, nalevo od nuly pak 500 m v intervalu 50 m), poté grafické měřítko v krocích (napravo od nuly je to vzdálenost 5000 kroků v intervalech po 500 krocích, nalevo je to 600 kroků v intervalu po 100 krocích). Další informace v hlavičce jsou již stejné jako u předchozí mapy (tedy podle šablony, viz. obr. 6).

7.6.2 Výčet obsahu mapy

Oproti předchozím vydaným mapám je legenda opět trochu pozměněna. Je ubráno mapových prvků v legendě, takže nyní je zde 12 typografických označení pro názvy, 26 obecných prvků (u předchozí mapy 37) a 2 prvky konkrétní. Úplně jsou v legendě vypuštěny slovní zkratky označení. I přes celkový úbytek prvků přibyly některé nové, jsou to označení pro *pramen*, rozlišení pro *udržované a neudržované cesty* a také *označení tras hromadné autobusové dopravy*. U prvků se v legendě vedle černé a červené barvy objevuje i barva zelená (pro označení lesů a lesních průsmyků).

STÄDTE	Kämme
Ortschaften	Berge
Besiedlungen	Täler
GELÄNDE-	Gräben
Flurnamen	Gründe
Gewässer	Felsen

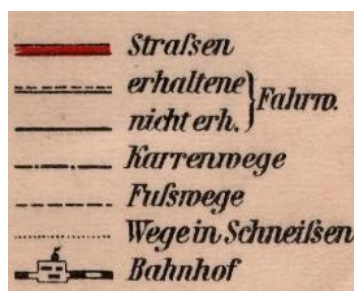
<i>Städte</i>	města
<i>Kämme</i>	hřebeny
<i>Ortschaften</i>	místa
<i>Berge</i>	hory
<i>Besiedlungen</i>	osady
<i>Täler</i>	údolí
<i>Gelände</i>	kraje
<i>Gräben</i>	jámy
<i>Flurnamen</i>	jména pozemků
<i>Gründe</i>	pozemky
<i>Gewässer</i>	vodstvo
<i>Felsen</i>	skály

☞	<i>Bildbaum</i>	
✚	<i>Bildstock, Kreuz</i>	
☛	<i>Denkmal</i>	
☒	<i>Friedhof</i>	
Δ276	<i>Höhenpunkt</i>	<i>Trigonometr.</i>
◊421		<i>d. Detailaufn.</i>
☛	<i>Jägerhaus</i>	

<i>Bildbaum</i>	strom s obrázkem
<i>Bildstock, Kreuz</i>	obrázek, kříž
<i>Denkmal</i>	pomník
<i>Friedhof</i>	hřbitov
<i>Höhenpunkt</i>	výškový bod
<i>Jägerhaus</i>	myslivna

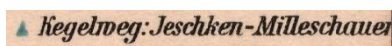
<i>Kapelle</i>	kaple
<i>Kirche</i>	kostel
<i>Mühle</i>	mlýn
<i>Quelle</i>	pramen
<i>Ruine</i>	zřícenina
<i>Wegweiser</i>	cestní ukazatel

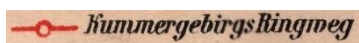
<i>Straßen</i>	silnice
<i>Erhaltene Fahrw.</i>	udržované cesty
<i>Nicht erhaltene F.</i>	neudržované cesty
<i>Karrenwege</i>	vozové cesty
<i>Fußwege</i>	pěšiny
<i>Wege in Schneisen</i>	cestní průsmyky
<i>Bahnhof</i>	nádraží

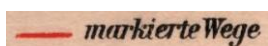
<i>Autobuslinien</i>	autobusové linky
<i>Tiergartenzaun</i>	obora
<i>Sumpf</i>	bažina
<i>Wiese</i>	louka
<i>Wald</i>	les

<i>Kegelweg: Jeschken – Milleschauer</i>	kuželová cesta: Ještěd – Milešovka
--	------------------------------------

<i>Kummergebirgs Ringweg</i>	okružní cesta Kummerským pohořím
------------------------------	----------------------------------

<i>markierte Wege</i>	značená cesta
-----------------------	---------------

Obr. 14: Legenda

S. m. Kummerského pohoří

(Matouschek 1929)

7.6.3 Zhodnocení, jak mapa vyhovuje svému účelu a celkové zhodnocení

Mapa Kummerského pohoří je mapa s největším měřítkem ze všech map J. Matouscheka. Tato mapa zobrazuje také nejmenší území z těchto map, jak je patrné na mapě č. 1. Svým rozměrem mapového listu (68 × 58 cm) je mapa naprosto vhodná k účelu turistického použití, ten posiluje i poměrně podrobné měřítko mapy. Mapa Kummerského pohoří nabývá nového rozměru oproti dříve vydaným mapám J. Matouscheka díky přidáním zelené barvy pro lesy, její obsah respektive krajinný pokryv krajiny je tak nyní ještě znatelnější již při prvním vizuálním seznámení se s obsahem mapového pole.

7.7 Speciální mapa Dubské hornatiny (Polomených hor) / Spezial-Karte vom Daubaer Bergland

Rok vydání: 1932 (2. vyd. 1936)

Měřítko: 1 : 40 000

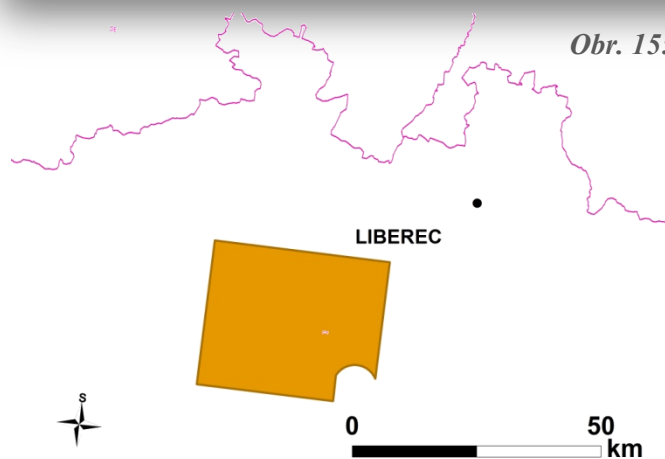
Rozměr: 900 × 720 mm

Rozloha území zobrazeného v mapovém listu: cca. 975 km².

Průvodní slovo k mapě vyšlo v ročence DGVJI 1932, str. 48-53⁴⁰.

*Obr. 15: Speciální mapa Dubské hornatiny
(Matouschek 1932)*

*Mapa 5 Přehledová mapa
S. m. Dubské hornatiny*

*HRUBÝ Lukáš, Liberec 2012,
podkladových dat: Matouschek 1932;
CENIA 2011a, software: ESRI 2010.*

⁴⁰ Begleitworte zur Spezialkarte vom Kummergebirge, autor průvodního slova: J. Matouschek

Členové DGVJI jezdili vždy okolo Velikonoc do Dubské hornatiny, jelikož tam přicházelo jaro dříve než do oblasti Ještědských a Jizerských hor. Jediné, co jim chybělo byl příslušný podrobný pomocník, který by jim pomáhal poznávat skryté krásy tohoto kraje. Je tedy pochopitelné, že se DGVJI rozhodl vydat vlastní mapu Dubské hornatiny. Ta byla opět předložena ve formě speciální mapy a za výrobní cenu.

Oblast, která byla zmapována, je poměrně velká. Mapa by patrně nezahrnovala na severní straně Kummerské pohoří, ale zde se nachází vlakové zastávky Zahrádka (Neugarten), Stvolínky (Drum), Kravaře (Graber) a Blíževedly (Bleiswedel). Je možné, že právě z těchto zastávek budou turisté vyrážet do Dubské hornatiny a hranice mapy se tedy musela více na sever posunout.

Stejně jako u předchozích map zde bylo použito pro zobrazení povrchu mapy příslušných mapových listů dřívějšího rakouského Vojenského geografického institutu v měřítku 1 :25 000. Na těch je ale upřímně na mnoha místech špatný tisk, takže se kreslíči mapy, panu Robertu Bienertovi, nedařilo přes jeho veškeré snažení v těchto mapách vždy správně vyznat. Stejně jako u mapy Kummerského pohoří, tak není ani u mapy Dubské hornatiny použito pouze vrstevnic, jelikož ty nepřinášejí žádnou plastičnost. Došlo zde tedy ke spojení vrstevnic a šrafů. Vyčíslení výškových vrstev bylo úmyslně vynecháno, jelikož by zapříčinilo jen přítěž mapového pole, jsou ale zvýrazněny „stometrové“ linie a také je v mapě vloženo mnoho kót. Takže nadmořská výška pro turisty důležitých bodů může být ihned odečtena.

Obzvláště propracovaná byla oblast Kravích dolů (Kühgründe) u letoviska Obrok (Wobrok), oblast Nedvězí (Nedoweska), „hory“ u Osinalic (Groß Wosnalitz), okolí Widiny (Widim) a Vrátenská hora (Wratner Berg), tedy každá oblast, která přichází v potaz pěším turistům. Zpracování tohoto bylo provedeno podle velké detailní mapy, z ní byly nejen cesty a pěšiny převzaty, nýbrž také místní označení. Takže v mapě najdeme např. horská jména Schierberg (místo Tschirberg) nebo Randberg (místo Brandbert).

Ale také Kokořínské údolí (Kokořiner Tal) bylo důkladně přepracováno. Dřívější zřícenina Kokořín byla s vynaložením velkých nákladů přebudována, takže hrad Kokořín tvořil v době vydání mapy ozdobný kousek této horské části.

Hojně zastoupenými jsou v území také rokle, které se táhnou Dubskou hornatinou. Ty jsou lemovány kolmými skalními stěnami. Kvůli vlivům počasí a ostatním příčinám se v průběhu času jednotlivé části z hlavního masivu oddělily a vytvořily věže, které sloužily šplhání chtivým turistům a alpinistům k výstupům. Zákres a označení více než 30 takovýchto skal provedl Horolezecký spolek DGVJI v Litoměřicích (Leitmeritz).

Poměrně početně zastoupeny byly také jeskyně a ve skalách vysekané obytné místnosti, jejichž poloha byla v mapě označena půlkruhem a mají-li jméno, tak také to je v mapě zachyceno. V Kokořínském údolí byly některé tyto místnosti ještě v době vydání mapy obývány či jako chlévy nebo sklepy používány. Takovéto prostory jsou např. na západním svahu Hradiště (Ratsch), v mapě jsou popsány jako „Wüstes Schloß“ (Pustý zámek).

Dubská hornatina není bohatá jen na skály a rokle, nýbrž také na pláně a lesy. Také je zde označeno místo se jménem „Bei der Ratscheiche“ (Eiche = lípa). Jedná se o místo, na kterém stála mohutná lípa, jejíž obvod kmene činil okolo 6 m a její věk se odhadoval na 900 let. V době vydání již nestála, jelikož ji zničil požár 12. září 1892, ale její místo, kde zbyl pahýl, je označeno v mapě svislou čarou.

Informačně bohatým se stal také předložený mapový list se jmény pozemků, na němž se podílela velká část obyvatelstva. Dále se zdrojem pro jména pozemků stala práce „Politický okres Dubá“⁴¹ z roku 1888, kterou vytvořil Friedrich Beranau. V mapách vojenského geografického institutu nejsou jména pozemků uvedena vždy správně. Názvy pozemků jsou v mapě označeny hůlkovým písmem, zatímco vše ostatní „hmatatelné“ (hory, údolí, svahy, skály atd. – tedy vše co týká přírodní bonity) je psáno latinkou.

Pravopis osad Dubské hornatiny byl poskládán. Z části se vycházelo z „Orientačního Lexikonu 1931“⁴² od prof. Ernsta Pfohla, z části byly názvy čerpány z katastrálních úřadů v Dubé a Úštěku. Oproti dřívějším pracím docházelo tedy k rozdílům, např.: Bukoliß⁴³ (místo Pokoliß), Jestřebiß⁴⁴ (místo Gestrzebiß), Medonost⁴⁵ (místo Medenost) atd.

---

⁴¹ Der politische Bezirk Dauba

⁴² „Orientierung-Lexikon 1931“

⁴³ Bukovec

⁴⁴ Jestřebice

⁴⁵ Medonosy

U této mapy se opět nepodařilo udržet původní myšlenku speciálních map v měřítku 1 : 50 000. Jelikož zkušební tisk mapy v tomto měřítku ukázal, že hustě popsané a pro turisty důležité oblasti by nebyly moc dobře čitelné. Proto muselo být zvoleno měřítko 1 : 40 000.

Poděkování za pomoc při zpracování mapy náleží nejen německému obyvatelstvu, ale i obyvatelstvu na druhé straně jazykové hranice. Ti když se dozvěděli, že vydání mapy není postaveno na zisku, nýbrž byl obecně prospěšný účel sledován, pustili se všichni do služby pro danou věc.

Obr. 16: Ukázka obsahu S. m. Dubské hornatiny se zaměřením na popis (Vlhošť a okolí)
(Matouschek 1932)

7.7.1 Základní údaje o mapě

Mapa zobrazuje území Dubské hornatiny, dnes je toto území známé spíše pod názvem „Dubské Švýcarsko“, dříve to byl také název „Polomené hory“. V území se dnes nachází CHKO Kokořínsko. Mapa také zobrazuje poměrně velkou část shodnou s předchozí mapou Kummerského pohoří (tzn. Máchovo jezero atd.). Levý dolní roh mapy (jihozápad) je protnut řekou Labe (Elbe) a na ní ležícími městy Liběchov (Liboch) a Štětí (Wegstädtl). Na severozápadním okraji mapy se nachází město Úštěk (Auscha) a obec Kravaře (Graber). Na severovýchodním okraji mapy se nachází Kummerské pohoří (Kummergebirge) a obec Kuřivody (Hühnerwasser).

Rozměr mapového listu je 90 × 72 cm (papírová verze bez podlepení plátnem). Cena mapy činila 9 Kč pro členy spolku, pro ostatní zájemce stála mapa v knihkupectví 21 Kč.

Hlavička mapy s legendou se nachází v pravém dolním rohu. Opět je zachován celkový styl hlavičky jako u předchozích map. Logo DGVJI je barevné. Titul mapy zní „*Spezial-Karte vom Daubaer Bergland*“ („Speciální mapa Dubské hornatiny“). Pod titulem se nachází číselné měřítko (Maßstab 1 : 40 000). Pod číselným měřítkem se nachází dvojité grafické měřítko, nahoře v km (napravo od nuly vzdálenost 4 km v intervalu 1 km, nalevo od nuly 1000 m v intervalu 100 m), dole pak v krocích (napravo od nuly 5000 kroků v intervalu 1000 kroků, nalevo od nuly pak 1000 kroků v intervalu 100 kroků). Pod měřítkem se nachází stejný text jako u předchozích map o podkladových mapách a tvůrci, pouze rok vydání mapy je jiný – 1932. Pod tímto textem leží logo, text o tvůrci, tiskaři a nakladateli a poté legenda.

V roce 1936 bylo vydáno druhé přepracované vydání této mapy. Byly zde aktualizovány některé jevy a zakresleny nové skutečnosti.

7.7.2 Výčet obsahu mapy

Podoba prvků v legendě zůstává téměř shodná se Speciální mapou Kummerského pohoří. Nové jsou pouze bodové prvky pro vodárnu (Wasserwerk) a symbol pro hotely a ubytování (Hotels u. Wh. – tzn. Hotels und Wohnung), z liniových prvků to je symbol pro projektované silnice (proj. Straßen), z prvků konkrétních to je označení pro cesty s kosočtverečným označením (Rautenwege). V legendě se tedy nachází 12 typografických označení pro názvy, 31 obecných prvků a 2 prvky konkrétní.

Zde se nachází ty části legendy s prvky, které jsou nové:

 <i>Hotels u. Wh.</i>	<i>Hotels u. Wh.</i>	hotely a ubytování
 <i>Wasserwerk</i>	<i>Wasserwerk</i>	vodárna
 <i>proj. Straßen</i>	<i>proj. Straßen</i>	projektované silnice
 <i>Rautenwege</i>	<i>Rautenwege</i>	cesty s kosočtverečným značením

Obr. 17: Legenda S. m. Dubské hornatiny (Matouschek 1932)

7.7.3 Zhodnocení, jak mapa vyhovuje svému účelu a celkové zhodnocení

Svému účelu turistického použití v terénu mapa rozměrově vcelku vyhovuje (90 × 72 cm). Na mapě jsou poměrně výrazné značené turistické cesty, což napomáhá dobré orientaci. Také krajinný pokryv je dobře znatelný podle barev (zeleně jsou značeny lesy, modře velké vodní plochy). Díky barvám a šrafovému způsobu vyjádření výškopisu působí mapa vizuálně velice zdařile.

7.8 Mapa značených cest Ještědských a Jizerských hor / Markierungs-Karte des Jeschken- und Isergebirge

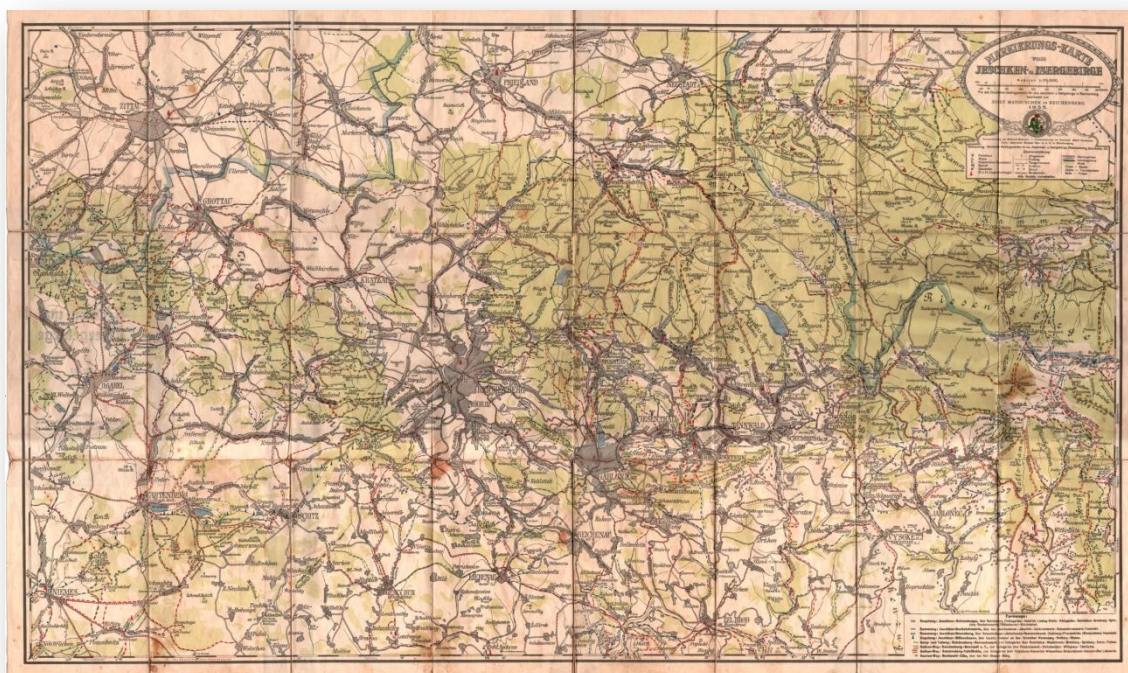
Rok vydání: 1935

Měřítko: 1 : 75 000

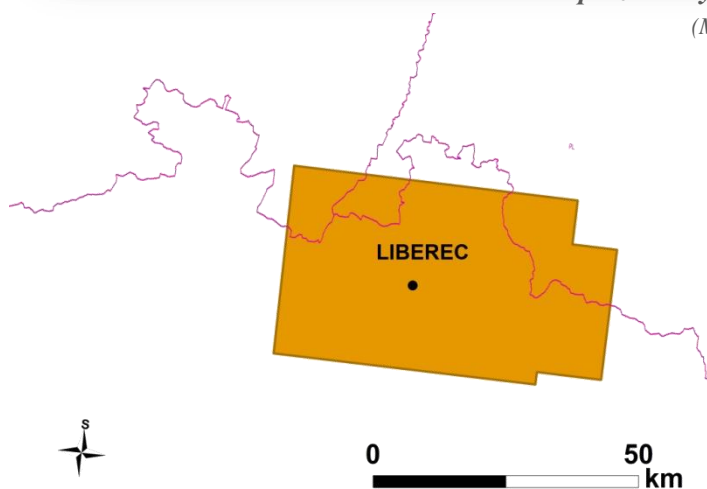
Rozměr: 820 × 480 mm

Rozloha území zobrazeného v mapovém listu: cca. 2100 km².

Průvodní slovo k mapě vyšlo v ročence DGVJI 1935, str. 53-57)⁴⁶.

*Obr. 18: Mapa značených cest Ještědských a Jizerských hor
(Matouschek 1935a)*

*Mapa 6 Přehledová mapa
Mapy Značených cest JJH*

HRUBÝ Lukáš, Liberec 2012

*Zdroj podkladových dat: Matouschek
1929; CENIA 2011a,*

Použitý software: ESRI 2010.

⁴⁶ Begleitworte zur Spezialkarte vom Kummergebirge, autor průvodního slova: J. Matouschek

161 cest o celkové délce 1377 km. Těchto pár slov a dvě čísla ve strohé formě vyjadřují obrovský kus práce, který DGVJI se svými 25 místními skupinami za 50 let svého trvání vykonal. Všechny tyto cesty nebyly jen vystavěny, ale také v dobrém stavu udržovány. Mezi nimi se najdou cesty, které jsou dlouhé i přes 30 km.

Původní myšlenkou bylo tento mapový list vydat v rámci 50tiletého výročí DGVJI s tím, že by mapový list zahrnoval pouze značení místních skupin. Tím by byla dobře tiskově vyjádřena dlouhodobá činnost DGVJI, ovšem pro turistu by již mapa tak moc platná nebyla. Proto se rozhodl DGVJI do mapy zahrnout také značení sousedních turistických spolků od Lužice po Krkonoše. Tak došlo ke vzniku nové mapy v měřítku 1 : 75 000. Mapa je sice menší a ne tak podrobného měřítka jako speciální mapy, ale praktičtější pro použití turistů. Cizinci nebo turisté, který nezná tak dobře dané území, postačí pohled na mapu a nemusí dlouho hledat, kam má jít – zvolí si jen cíl a barevné značení ho tam dovede.

Mapa byla oproti Speciální mapě Ještědských a Jizerských hor doplněna o nově vzniklé a pro potřeby turistů důležité věci (např. poměrně značný rozvoj zaznamenala silniční doprava) a vytvořila tak další turistický dodatek předchozí mapy této oblasti.

Ve většině cestních map byly cesty značené skrze dlouhé barevné čáry. V této mapě nebylo značení jen v dotyčných barvách, ale také ve formě značek (hřeben, kužel, obdélník, kosočtverec, trojúhelník, plný kruh atd.).

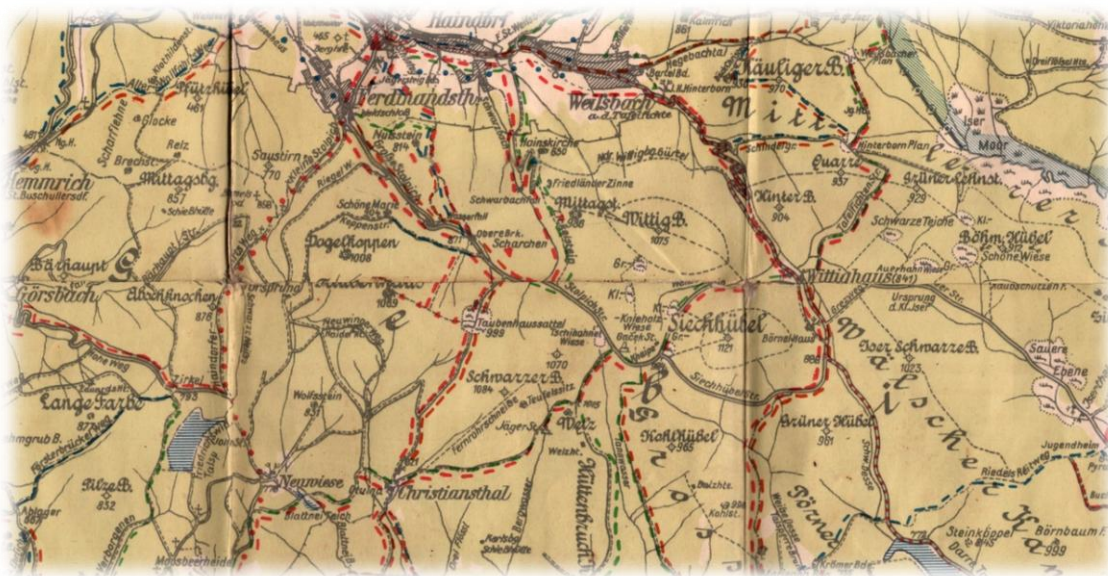
Páteř značených cest tvoří *dálkové cesty* a značení muselo být voleno tak, aby turisté odbočující z těchto cest dobře chápali značení. Na důležitých rozcestích se proto nacházely tabule, které požadované informace podávaly. Jako příklad dálkové cesty lze uvést cestu Liberec – Sněžka.

Zvláštní pozornost byla věnována autobusové dopravě, která se stala nepostradatelnou pro turisty. Všechny pravidelné autobusové linky byly do mapy zakresleny skrze souvislé červené body. Tyto z bodů se sestávající linie často začínají respektive končí u hostinců, což napomůže s jejich rychlejším vyhledáváním. Popsány byly také všechny stanice a zastávky. Velká pozornost byla věnována novým silnicím, které dosud žádná mapa nepřinesla. Mezi takové patří např. Masarykova silnice na Zlaté návrší (Goldhöhe, asi 1400 m n. m.) v západních Krkonoších.

Zakreslena a popsána byla i nová lyžařská cesta z Královky (Königshöhe) do Bedřichova (Friedrichswald) a obzvláště tisíci lyžaři využívaná lyžařská trasa z Rudolfova (Rudolfsthal) do Lidových sadů v Liberci (Volksgarten). Do mapy byla také zanesena většina ve volné krajině ležících hostinců/horských chat⁴⁷ pro orientaci turistů a lyžařů.

Potoky a řeky jsou zakresleny černými liniemi a popsány. Velká Jizera (Große Iser) má nestálý pramen, který se mění dle srážek. Proto byla pouze „*pramenná oblast Velké Jizery*“ označena.

Výšky některých hor byly podle nejnovějších měření pozměněny. Takže např. Jizeře (Siechhübel) byl přiřazen údaj 1121 m n. m. namísto původních 1120 m n.m., Smědavské hoře (Wittigberg) 1075 m n. m. místo 1058 m n. m., Poledním kamenům 986 m n. m. místo 1006 m n. m. atd.

Obr. 19: Náhorní plošina Jizerských hor a Hejnice (Matouschek 1935a)

Pozorný čtenář mapy si jistě povšimne, že u Hinterbergu (Wysoka Kopa) stojí dvě jména. Označení hory Hinterberg pochází ze starých německých topografických map, ale v lesnických mapách je zvaný lesní revír Hinterberg a v něm je nejvyšší pahorek pojmenován „Grüne Koppe“ (Zielona Kopa). Obě jména jsou mezi turisty používána, a proto byla ke kótě 1126,5 obě jména v mapě přiřazena.

⁴⁷ německy Bauden

Měřítko 1 : 75 000 bylo dáno mapě pro její pohodlnější formát. Německý horský spolek vydal do té doby dvě mapy značených cest⁴⁸. Ta první byla zpracována od Josefa Matouscheka v r. 1895 a vyšla v r. 1896. Druhou zpracoval Heinrich Walter v Liberci a ta vyšla v r. 1921, již byla přirozeně mnohem bohatší. Plodnou činnost DGVJI lze tedy vidět i při porovnání první mapy z r. 1895 s touto novou mapu z r. 1935⁴⁹.

7.8.1 Základní údaje o mapě

Území zobrazené v mapě se opět moc neliší od předchozích map, které zobrazovaly území Ještědského hřbetu a Jizerských hor. Na severu je území zmenšeno tak, že hranice mapy se nachází nad městy Žitava (Zittau) a Frýdlant (Friedland). Také na jihu je zobrazené území částečně zmenšeno, takže končí za linií mezi městy Niemes (Mimoň) a Železný Brod.

Rozměr mapy je 82 × 48 cm (papírová verze mapy bez podlepení plátnem). Cena mapy není známa.

Tradiční mapová hlavička se nachází v pravém horním rohu mapy. Legenda je tentokrát rozdělena na dvě poloviny. První je tradičně pod hlavičkou. Druhá legenda, která zahrnuje značení dálkových cest, se nachází v pravém dolním rohu. Grafické měřítko zobrazuje napravo od nuly 6 km v intervalu 1 km, nalevo od nuly 1000 m v intervalu 100 m. Pod tímto měřítkem se nachází grafické měřítko v krocích, které obsahuje napravo 8000 kroků v intervalu 1000 kroků (8000 kroků = 6 km), nalevo pak 1000 kroků v intervalu 100 kroků.

Kresličské práce respektive kresliči zaznamenali změnu oproti předchozím mapám. Richard Bienert zhotovil pouze černobílou kresbu, barevně mapu vyhotovil Adolf Knoblach. Tisk provedla opět Společnost bratří Stieplových. Samotný náklad zhotovil DGVJI, jenž sídlil v Liberci v Nádražní ulici (Bahnhofstraße) č. 55.

---

⁴⁸ Markierungskarte

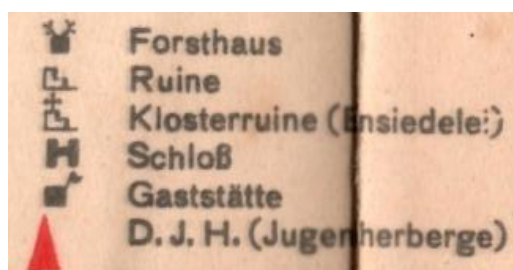
⁴⁹ v r. 1895 obsahovala mapa 23 poměrně krátkých barevných cest, z nich nejdelší měřila 15 km (DGVJI 1935, str. 57)

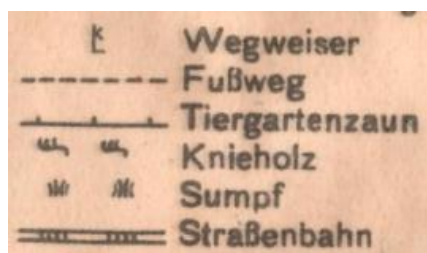
7.8.2 Výčet obsahu mapy

Legenda u této mapy je naprosto pozměněna. Je omezena pouze na turisticky důležité prvky (viz. ilustrace níže). Obsahuje 15 prvků legendy a poté tři slovní překlady z češtiny do němčiny (chata, útulna, skála). Druhá legenda v pravém dolním rohu obsahuje dálkové cesty⁵⁰. Také je zde použito již barevné značení – pro turistické trasy je využita nejen červená barva (jako u předchozích map), ale i modrá a zelená.

Pravděpodobně pro větší přehlednost turistických stezek je z mapy naprosto vypuštěn **výškopis** v podobě šrafů nebo vrstevnic. Zaznamenány jsou pouze výškové kóty (většinou vrcholy).

<i>Forsthaus</i>	lesovna
<i>Ruine</i>	zřícenina
<i>Klosterruine</i> <i>(ensiedele)</i>	klášterní ruin (neosídlená)
<i>Schloß</i>	zámek
<i>Wegweiser</i>	cestní ukazatel
<i>Fußweg</i>	pěšina
<i>Tiergartenzaun</i>	obora
<i>Knieholz</i>	kosodřevina
<i>Sumpf</i>	močál
<i>Straßenbahn</i>	tramvajová kolej

<i>Autobuslinien</i>	autobusová linka
<i>Landesgrenze</i>	státní hranice
<i>Wald</i>	les

Obr. 20: Legenda Mapy značených cest JJH
(Matouschek 1935a)

⁵⁰ Fernwege

7.8.3 Zhodnocení, jak mapa vyhovuje svému účelu a celkové zhodnocení

Mapa značených cest Ještědských a Jizerských hor se již přibližuje dnešním turistickým mapám, především skrze své vícebarevné značení turistických cest. Také měřítko bylo voleno tak, aby formát mapy byl co nejmenší (82 × 48 cm) a tedy co nejpraktičtější pro turistické použití v terénu. Pravděpodobně i pro větší přehlednost byl z mapy vypuštěn výškopis ve formě šrafů či vrstevnic. Tato mapa není tak podrobná jako např. Speciální mapa Ještědských a Jizerských hor, ale to je způsobeno tím, že se jedná především o mapu, která zachycuje značení cest Německým horským spolkem a jejím hlavním účelem je dát turistovi do ruky nástroj, ze kterého by bylo na první pohled zřejmé kudy se dát v závislosti na cestním značení a ne turistovi ukázat skrytá místa a kouty hor.

7.9 Ostatní Matouschekovy mapy

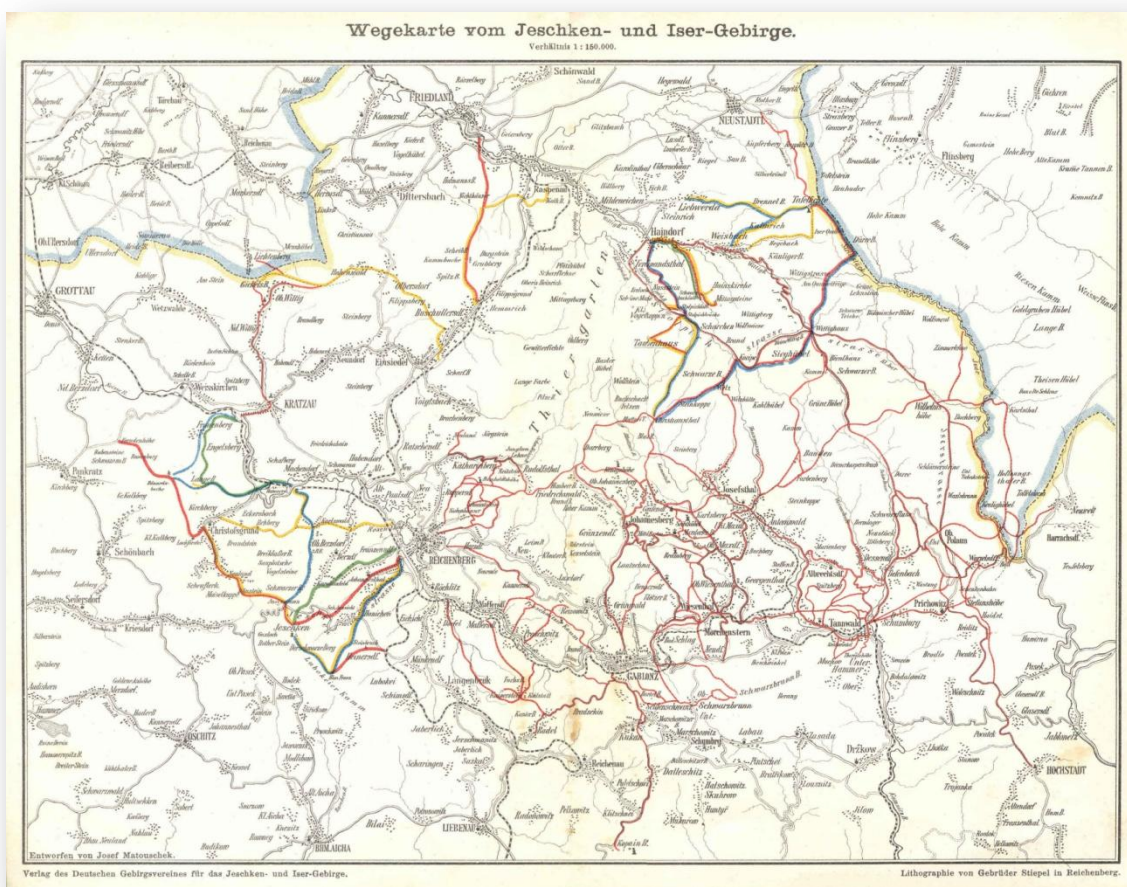
Mimo výše zmíněná „stěžejní“ mapová díla vytvořil Matouschek další 3 specifické mapy. Jsou to dvě drobnější mapová díla a jedno dílo veřejnosti nevydané. Jedná se o tyto práce:

- *Mapa (značených) cest Ještědských a Jizerských hor / Wegekarte vom Jeschken- und Iser-Gebirge* (r. 1895)
- *Mapa zimních sportů Ještědských a Jizerských hor / Wintersport-Verkehr im Jeschken- und Isergebirge* (r. 1935)
- *Matouschekova nová speciální mapa Ještědských a Jizerských hor / Matouschek's Neue Spezial-Karte vom Jeschken- u. Isergebirge* (r. 1938)

7.9.1 Mapa (značených) cest Ještědských a Jizerských hor / Wegekarte vom Jeschken- und Iser-Gebirge

Rok vydání: 1896

Měřítko: 1 : 150 000

Obr. 21: Mapa (značených) cest JJH

(Matouschek 1896)

Tato mapa vyšla jako součást ročenky DGVJI v roce 1896. Jedná se o první zveřejněnou mapu J. Matouscheka, kterou zpracoval v roce 1895. Mapa působí poměrně jednoduše a neobsahuje legendu. Mimo mapové pole se nachází pouze nadpis (*Wegekarte vom Jeschken- und Iser Gebirge*, tj. mapa cest (ve smyslu značených) Ještědských a Jizerských hor), pod tímto nadpisem je uvedeno měřítko 1 : 150 000 (*Verhältnis 1 : 150 000*). V dolní části mapového listu pod mapovým polem se pak nachází informace, že mapa byla vydána DGVJI (*Verlag des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Iser-Gebirge*) a litografii provedli Bratři Stiepelové v Liberci (*Lithographie von Gebrüder Stiepel in Reichenberg*). Přímo v mapovém poli v dolní části se pak nachází informace, že mapu navrhl Josef Matouschek (*Entworfen von Josef Matouschek*).

Samotné mapové pole má bezbarvý (bílý) podklad, na kterém je umístěna černobíle vodní, cestní a sídelní síť – tedy základní topografický podklad. Na tomto černobílém podkladu jsou v barvách vyvedeny turistické cesty, které jsou většinou znázorněny barvou červenou, ale dále také žlutou, modrou a zelenou. Většina cest začíná na okrajích Liberce. Tyto cesty byly poměrně podrobně popsány v ročenkách DGVJI⁵¹. Barevně je značena ještě státní hranice (žlutomodrý pruh dělí černá čerchovaná čára).

Mapa nemá podrobnějších orientačních prvků, sloužila především pro znázornění turistických tras, aby měl turista informaci odkud kam jaká trasa vede (popřípadě jakou barvou je značena). Ve své době byla jistě i takováto z dnešního pohledu jednoduchá mapa oceňovaným společníkem.

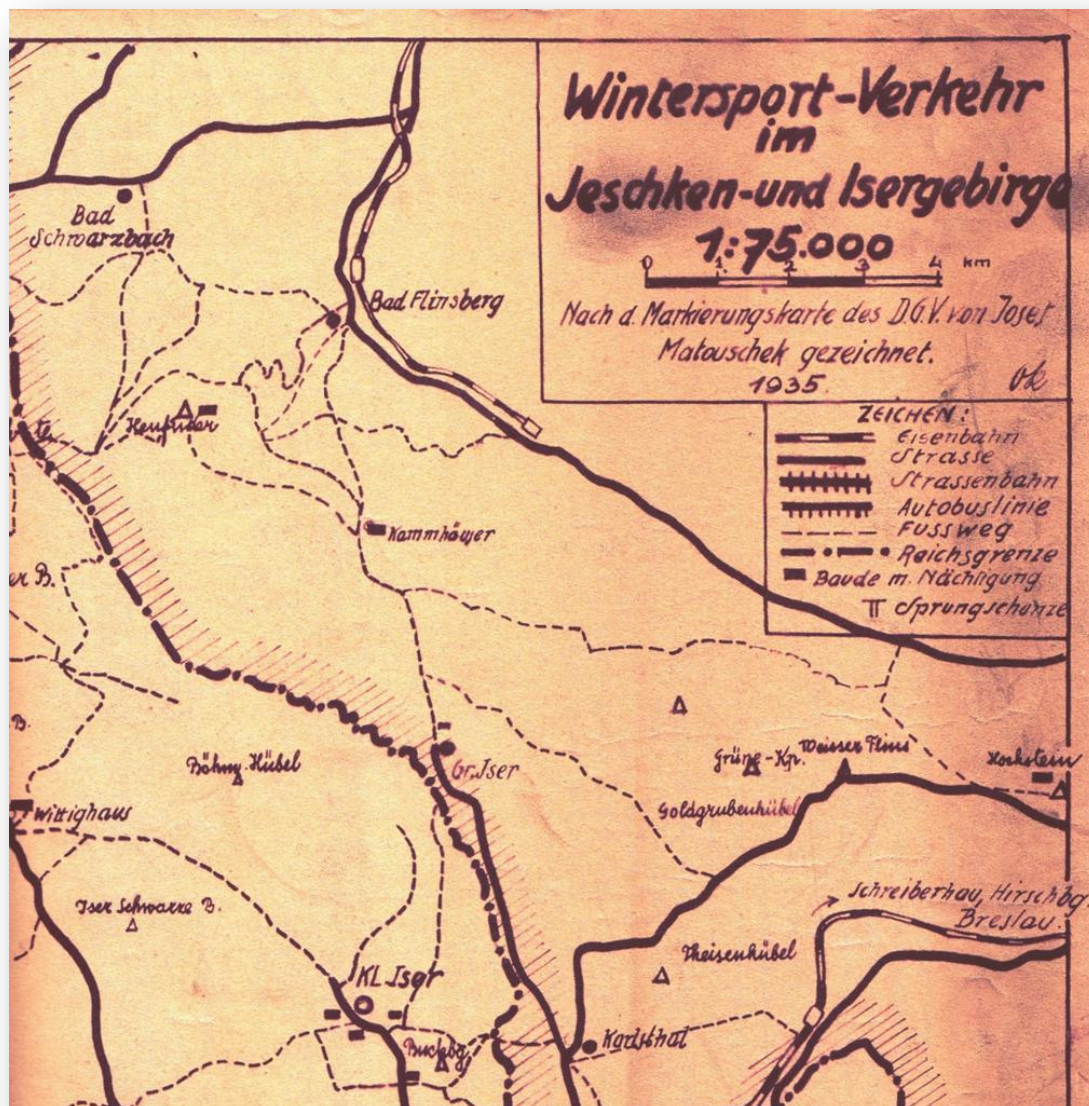
⁵¹ Markierungsarbeiten im Jeschken- und Isergebirge (Značkovací práce na Ještědském hřbetu a v Jizerských horách), 1896, roč. 6, str. 1-20; 1897, roč. 7, str. 70

7.9.2 Mapa zimních sportů Ještědských a Jizerských hor / Wintersport
Verkehr im Jeschken- und Isergebirge

Rok vydání: 1935

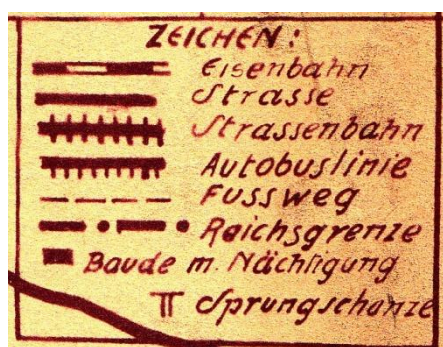
Měřítko: 1 : 75 000

Obr. 22: Výřez mapy zimních sportů JJH (Matouschek 1935b)

Mapa zimních sportů Ještědských a Jizerských hor se nachází v SOKA Liberec. Nejedná se o mapu, která by byla veřejně vydána, pravděpodobně to byl jen jeden tento exemplář, popřípadě několik kusů, což dnes už bohužel nelze ověřit. Jedná se o poměrně jednoduchou mapu v černobílém provedení (dnes již vybledlém a zažloutlém, takže označení černobílá není přesné) respektive jednobarevném provedení na papíře. Jako podkladová mapa byla použita Mapa značených cest

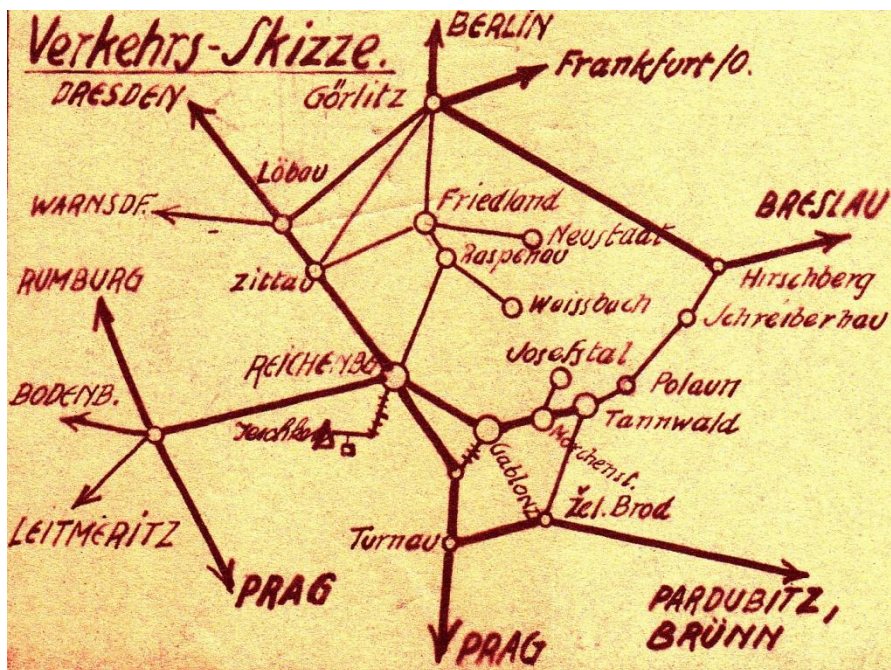
Ještědských a Jizerských hor. Hlavička mapy a legenda se nachází v pravém horním rohu. Pod titulem mapy (Wintersport-Verkehr im Jeschken- und Isergebirge) se nachází číselné měřítko (1 : 75 000), pod kterým se nalézá grafické měřítko (o délce 4 km v intervalu 1 km). Pod měřítkem se nachází údaj o podkladové mapě (Mapa značených cest Ještědských a Jizerských hor), o autorovi (J. Matouschek) a roce vydání (1935). Legenda je poměrně jednoduchá – obsahuje 6 liniových prvků a 2 prvky bodové.

Eisenbahn	železnice
Strasse	silnice
Strassenbahn	tramvajová kolej
Autobuslinie	autobusová trať
Fussweg	pěšina
Reichsgrenze	říšská hranice
Boude m. Nächtigung	chata s přenocováním
Sprungschanze	skokanský můstek

Obr. 23: Legenda Mapy zimních sportů JJH (Matouschek 1935b)

V levé dolní části mapového pole se nachází „Náčrt dopravy“ (Verkehrs-Skizze). Jedná se orientační schéma dopravní sítě důležitých dopravních linií (směrových) a uzlů. Tato skica je ve své podstatě schematickou mapou.

Obr. 24: Vnořená schematická mapa (Matouschek 1935b)

7.9.3 *Matouschekova nová speciální mapa Ještědských a Jizerských hor / Matouschek's Neue Spezial-Karte vom Jeschken- u. Isergebirge*

Rok vydání: 1938

Měřítko: 1 : 50 000

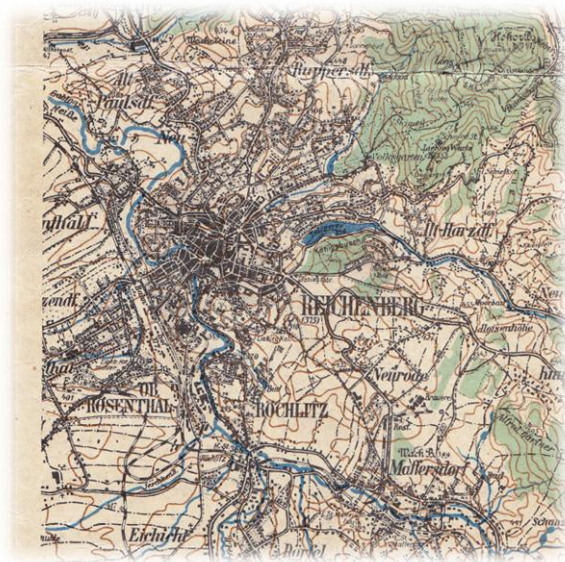

Obr. 25: Matouschekova nová speciální mapa JJH

(Matouschek 1938)

Druhé vydání nejslavnější z Matouschekových map – Speciální mapy Ještědských a Jizerských hor z r. 1927, které bylo doplněné a opravené, připravoval Matouschek v době před II. sv. válkou, po rozebrání prvního vydání. Tato mapa patří k největším pozoruhodnostem dobové regionální kartografie (Karpaš 2009), to je způsobeno tím, že oficiálně nebyla vydána. Práce na ní byly pozastaveny a pravděpodobně bylo nařizeno vše v souvislosti s výrobou této mapy zničit. O důvodech tohoto kroku se můžeme dnes pouze domnívat. Je možné, že mapu nechala v předtuše blížící se války zničit československá strana, která měla obavy ze zneužití této velmi podrobné mapy stranou

německou. Při pracích na mapě ale bylo pravděpodobně ukradeno či jinak získáno několik zkušebních výtisků. Dnes víme o existenci několika málo černobílých podkladů mapy (tedy bez zakresleného vodstva a všeho, co je označeno barvou) a pouze o jednom barevném výtisku mapy (obr. 25). Tento výtisk zobrazuje ovšem pouze východní

Obr. 26: Liberec – okrajová oblast mapy
(Matouschek 1938)

Obr. 27: Ukázka bunkrové linie
(Matouschek 1938)

polovinu území oproti mapě z r. 1927 a z levého „otevřeného“ okraje mapy je evidentní, že pro kompletní mapu chybí polovina mapy. Majitel mapy získal mapu od svého strýce, který se po druhé světové válce přestěhoval z Prahy do Jablonce nad Nisou. Zde v domě, kam se nastěhoval našel různé mapy a dokumenty – mezi nimi i právě tuto Matouschekovu novou speciální mapu JJH. Později zjistil, že právě v tomto domě bydlel za války velitel místního gestapa. Tento výtisk mapy byl pouze zkušební, to lze poznat již podle jednoduché hlavičky, která obsahuje pouze titul mapy, rok vydání, měřítko a informaci, že všechna práva jsou vyhrazena. Z mapy je vypuštěno téma turistických tras (pravděpodobně dokreslováno až na pozdější „verze“ zkušebních výtisků mapy). Lesy již jsou značeny zelenou barvou. Obsahově zde dochází k doplnění a úpravě některých zákresů. Nalezneme zde již např. bunkry, které byly součástí pohraničního opevnění. Dnes již se můžeme pouze dohadovat, jak by tato mapa ve výsledku vypadala a jaký by měla úspěch, ale vzhledem k použití širších kartografických metod než u prvního vydání (zelená barva pro lesy) by se jednalo jistě o krásné dílo. Nutno zmínit, že DGVJI informoval ještě v r. 1940, že vydání této Matouschekovy mapy se připravuje (Jahrbuch DGVJI 1940).

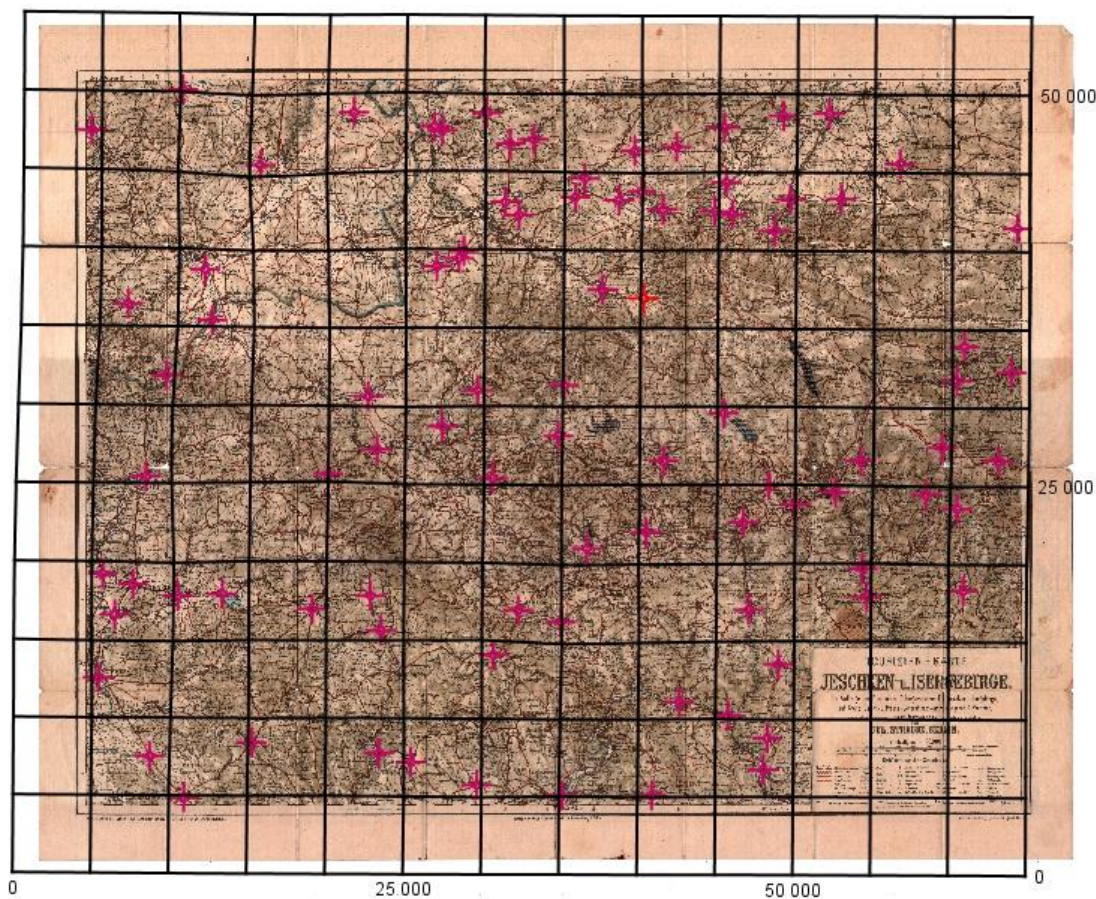
7.10 Geometrická přesnost Matouschekových map

Ke zjišťování geometrických vlastností starých map dnes již slouží několik softwarových programů. Jedním takovým je i freewarový program MapAnalyst, který vyvinul Bernhard Jenny ze Švýcarska. O tomto softwaru pojednává blíže Vejrová (2008). Pomocí tohoto programu se stará mapa georeferencuje a poté se zjistí geometrické vlastnosti mapy. Ve vizualizaci se odráží geometrická nepřesnost, která je způsobena dvěma zdroji. Za prvé se kartograf mohl dopustit chyb v různých etapách při tvorbě mapy (vykreslování map, kopírování). Za druhé je známé, že papír není trvalý materiál a podléhá jistým vlivům – výsledkem je tedy např. srážka či pokřivení geometrie mapy. K výpočtům se využívají dvojice identických bodů na staré a nové referenční mapě. Tyto body jsou použity k výpočtům a konstrukci deformační sítě, izolinií lokálních měřítek a rotací, vektorů posunu a kružnic chyb. Současně program spočítá průměrné měřítko, rotaci a odchylku celé analyzované mapy. Ve výsledku je k dispozici protokol se zjištěnými údaji.

V případě konkrétní analýzy geometrické přesnosti této práce byla jako stará mapa použita Speciální mapa Dubské hornatiny (r. 1932). Pro zjištění geometrické přesnosti bylo použito 97 dvojic identických bodů. Ty byly rovnoměrně rozmístěny v mapě, menší hustota byla v horské části Jizerských hor, kde nejsou antropogenní prvky a je tedy horší nalézt neměnné identické body. Výsledky provedené analýzy přesnosti jsou následující:

- Při použití *Helmertovy transformace* (použití 4 parametrů) je průměrné měřítko mapy 1 : 39 500. Mapa není otočena (rotace = 0°). Směrodatná odchylka byla zjištěna ± 118 m a střední polohová chyba ± 167 m.
- Při použití *afinní transformace pětivrkové* bylo vypočítáno průměrné měřítko v horizontálním směru 1 : 39 600, ve směru vertikálním 1 : 39 400. Rotace je opět nulová. Směrodatná odchylka byla zjištěna ± 111 m a střední polohová chyba ± 157 m.
- Při použití *afinní transformace šestivrkové* bylo vypočítáno průměrné měřítko v horizontálním směru 1 : 40 000, ve směru vertikálním 1 : 39 000. Rotace je opět nulová. Směrodatná odchylka byla zjištěna ± 105 m a střední polohová chyba ± 149 m.

Obr. 28: Deformační síť a lícovací body S. m. Dubské hornatiny
 - údaje na osách označují vzdálenost v m (Matouschek 1932)

7.11 Geografická jména

Geografická jména jsou vlastní jména neživých přírodních objektů a jevů a těch člověkem vytvořených objektů, které jsou trvale umístěny v krajině. Souhrnně se používá termín *toponyma*. (Čapek aj. 1992, str. 177) Tentýž autor dělí toponyma na choronyma, místní jména a pomístní jména. Z nich v mapách najdeme *místní jména* (*oikonyma*) – objekty určené k obývání člověkem a *pomístní jména* (*anoikonyma*) – jména neživých přírodních objektů a jména člověkem vytvořených objektů, které nejsou určeny k obývání. Anoikonyma se dělí na *oronyma* (vlastní jména tvarů vertikální členitosti zemského povrchu a mořského dna), *hydronyma* (označují vodní prvky), *hodonyma* (komunikace a veřejná prostranství), *pozemková jména* (označování honů, polí, luk, pastvin, plesí apod.) a *jména jednotlivých nesídlitních objektů* (osamocené stavby).

Svoji jedinečnost dávají mapám především *pozemková jména* a také *jména jednotlivých nesídlitních objektů*. Pozemková jména byla získávána z externích zdrojů

(místní obyvatelé, lesní správa, literatura k tématu). Ale nejsou to jen pozemková jména, ale i ostatní typy geografických jmen, která byla takto získávána (viz. např. Speciální mapa Kummerského pohoří – nové doplnění mapy o názvy hřbetů, roklí a skal). Jména jednotlivých nesídlitních objektů jsou důležitá, jelikož to jsou často právě turisticky zajímavé body (pomníčky, křížky, rozhledny apod.), někdy i vytvořené samotným DGVJI.

Matouschekův český původ se vyznačuje v mapách především správnými českými názvy. Ty se vyskytují v české části oblasti – tzn. především v jižních částech map, můžeme zde vidět pomyslnou hranici česko-německých označení, kde tato hranice se nachází zhruba v linii Ještědsko-kozákovského hřbetu. V případě českých názvů se jedná o názvy např. Smrčí, Dubečko, Proseč, Močidlo či Pod Březím. V některých případech je psaní českých názvů poněmčeno – např. Kozákow, Pod Lochtuschi či Beneschau. Rozdílné je také i psaní dnes již shodných názvů – např. Jablonec, který je napsán jako Gablonz, v případě jiné obce pak jako Jablonetz.

7.12 Zhodnocení a jedinečnost Matouschekových map

Josef Matouschek spolu s Německým horským spolkem vytvořil několik turistických map, pro své oblasti zcela výjimečných, které získaly již ve své době velký ohlas (což dokazuje i náklad 10 000 kusů Speciální mapy Ještědských a Jizerských hor z r. 1927). Tyto mapy obsahují velké množství údajů a byly a jsou pro dané mapované oblasti zcela výjimečné, cenné jsou především svým podrobným popisem (ten označuje nejen hory, rokle, řeky apod. ale také skaliska, průseky, pomníčky a další drobnější objekty), který získával Matouschek nejen z místních map větších měřítek, ale především od místních obyvatel, zaměstnanců lesní správy a z dalších zdrojů. Pomístní názvy, které se vyskytují v mapách a označují např. jednotlivé části či pozemky, jsou velmi zajímavým a informačně bohatým zdrojem. Nikdy před tím ani později v oblastech daných map pravděpodobně nevznikly mapy těchto oblastí s takovýmto podrobným popisem. Pomístní jména jsou dnes něco, co se z map vytrácí a lidé nemají již jejich znalost. V mapách jsou také zaznamenány zajímavé a skryté kouty oblastí a různé další turistické zajímavosti, jichž byl Matouschek znalec (jedná se např. o jizerskohorské pomníčky). Výjimečné jsou mapy také tím, že zachycují stav území před druhou světovou válkou, jsou zde tedy zachyceny např. později zaniklé

osady. Z tohoto hlediska jsou mapy zařaditelné mezi staré mapy. Staré mapy jsou dnes „otiskem“ stavu krajiny z určitého období – Matouschekovy mapy zachycují obraz prostředí většinou z meziválečných let. Zajímavé na těchto mapách také je, že jejich vydávání nemělo sloužit ke komerčním účelům s vidinou zisku vydavatele, kterým byl DGVJI, ale že mapy byly prodávány za výrobní cenu, čímž byl sledován jediný cíl – přiblížit turistům oblasti zobrazené na vydaných mapách a propagovat turistiku v nich do co nejširších vrstev.

Že si mapy udržely svůj ohlas i do dnešní doby dokazuje např. dvojí vydání reprintu „Speciální mapy Ještědských a Jizerských hor“, který vydal v letech 2000 a 2005 JJHS. Některé prvky se dnes také stávají informačním zdrojem dnešním vydavatelům turistických map, kteří se tak snaží přidat na hodnotě a zajímavosti svých map.

8 Aplikační využití tématu mapy

8.1 Vývoj sítě značených turistických cest s využitím Matouschekových map

Vzhledem k tomu, že tři Matouschekovy mapy zahrnují oblast Ještědského hřbetu a Jizerských hor (v letech 1900, 1927 a 1935) nabízelo se téma aplikační části této práce sledovat vývoj určitého prvku právě v těchto mapách a posléze ho srovnat se současným stavem. Vzhledem k povaze map (turistické mapy s tématem značených turistických cest) je zajímavé sledovat vývoj (vznik i zánik) jednotlivých značených cest a jejich porovnání se současnou sítí. Jako území srovnání bylo zvoleno CHKO Jizerské hory a KÚ Liberec. Toto území tvoří dohromady poměrně kompaktní celek a právě v tomto území se i dnes nachází velké množství značených cest.

Cílem této části práce bylo vytvořit datovou vrstvu přenesenou posléze do mapového výstupu, kde by byl znatelný vývoj značených turistických cest a především rozsah značených turistických cest, které vznikly před rokem 1900 a jsou používány pro turistické účely do dnešní doby.

Hypotéza je, že v době J. Matouscheka byla síť značených turistických cest hustší než je tomu dnes a že základ dnešní podoby této sítě pochází z přelomu 19. a 20. st.

8.1.1 Metody a postup

Jako srovnávané mapované území bylo zvoleno území CHKO Jizerské hory, které bylo doplněno katastrálním územím města Liberec⁵² (spojení vektorových vrstev). V části území dochází ke vzájemnému překryvu. Tato dvě území tak tvoří dohromady prostorově i vzhledově kompaktní celek.

Pro vytvoření nové mapy vývoje sítě značených cest byly využity 3 Matouschekovy mapy a současná mapa značených turistických cest. Vybrané Matouschekovy mapy byly použity, jelikož zachycují danou oblast CHKO Jizerské hory a KÚ Liberec. Porovnáním současných analogových turistických map (edice Klubu českých turistů, edice Eurokartu) a turistického mapového podkladu společnosti SHOCart dostupného z elektronického portálu www.mapy.cz bylo zjištěno, že značené turistické cesty a jejich zákres se na těchto současných turistických mapách od sebe

---

⁵² V daném území byla ponechána i obec Stráž nad Nisou, která není dnes součástí KÚ Liberec

neliší a z hlediska nejjednoduššího použití pro další práci tak byly využity mapy elektronického portálu www.mapy.cz. Ve výsledku práce vychází z těchto 4 map:

- *Turistická mapa Ještědských a Jizerských hor / Touristen-Karte vom Jeschken u. Isergebirge* (vyd. 1900)
- *Speciální mapa Ještědských a Jizerských hor / Spezialkarte vom Jeschken und Isergebirge* (vyd. 1927)
- *Mapa značených cest Ještědských a Jizerských hor / Markierungs-Karte vom Jeschken und Isergebirge* (vyd. 1935)
- *Turistický mapový podklad* (2012, dostupný z: www.mapy.cz, © SHOCart, spol. s r.o.)

Všechny Matouschekovy mapy byly získány v digitalizované (naskenované) verzi, což umožnilo další práci s mapami v programu ArcGIS verze 10. Tyto mapy v rastrovém formátu byly nageoreferencovány. Druhou (soudobou) mapou pro určení identických bodů byla zvolena Základní mapa České republiky (ČÚZK 2012a). Jako identické body byly voleny body s jistotou či vysokou pravděpodobností stálé neměnné polohy (např. kostel). Současný turistický mapový podklad byl nasnímán z portálu www.mapy.cz a následně také nageoreferencován.

Obr. 26: Ukázka identického bodu pro georeferencování – kostel v Železném Brodě
(Matouschek, Straube 1900; ČÚZK 2012a)

Poté byla vytvořena nová liniová vrstva, do které byly postupně zakreslovány turistické trasy. Do atributové tabulky této vrstvy byly nadefinovány tyto pole:

- DELKA – označující délku dané linie, důležité pro možnosti porovnání stavu sítě z hlediska délek po vytvoření kompletní vrstvy
- VYSKYT – označující mapu (rok jejího vydání), na které se daná značená cesta poprvé objevuje

- ZANIK – označuje mapu (rok jejího vydání), na které se již značená cesta neobjevuje (většinou značené cesty objevující se na Turistické mapě Ještědských a Jizerských hor, které nebyly na mapě 1927 již označeny (byly zrušeny nebo byl jejich průběh posunut))
- KOMPLET – pole pro lepší orientaci autora, byla-li cesta zakreslena již definitivně (porovnání stavu na všech mapách a zakresl pravděpodobné polohy podle podkladu současné mapy) bylo pole vyplněno zkratkou „ok“

FID	Shape *	DELKA	VYSKYT	ZANIK	KOMPLET
0	Polyline	753	1900	1935	ok
1	Polyline	1100	1900	1927	ok
2	Polyline	477	1900	0	ok
3	Polyline	617	1900	0	ok
4	Polyline	2805	1900	2012	ok
5	Polyline	1030	1900	1927	ok
6	Polyline	933	1900	1927	ok
7	Polyline	2433	1900	2012	ok
8	Polyline	527	1900	1927	ok
9	Polyline	1060	1900	1935	ok
10	Polyline	787	1900	1935	ok
11	Polyline	2656	1900	1927	ok
12	Polyline	2129	1900	1927	ok
13	Polyline	581	1927	0	ok
14	Polyline	697	1927	2012	ok
15	Polyline	550	1927	1935	ok

Obr. 27: Ukázka atributové tabulky vytvořené vrstvy značených turistických cest

Editací nově vytvořené vrstvy bylo vytvořeno 575 linií, které dohromady tvoří cestní síť značených cest. Z této vrstvy byly vyexportovány další vrstvy podle stavu sítě značených cest v jednotlivých rocích daných map a také vrstva pro současnou síť vytvořenou před rokem 1900 (včetně).

Problémy spojené s digitalizací značených cest vyplývaly především z rozdílných měřítek srovnávaných map. S tím je spojena nepřesnost zákresu především map menších měřítek při zvětšení mapy. Nejprve tedy byla vytvořena základní síť podle Turistické mapy JJH z r. 1900 (měřítko 1 : 80 000). Tato síť byla následně porovnávána a překreslována přesněji podle novější Speciální mapy JJH (1927, měřítko

1 : 50 000), často byly již zaniklé cesty zakreslovány dle lesních cest, pěšin apod., kde byl předpokládán jejich průběh na první mapě. Některé cesty mají přímý nebo na sebe kolmý průběh – tj. dáno jejich umístěním do lesní průsmyskové sítě. Takto editovaná vrstva byla dále podobným postupem porovnávána s Mapou značených cest JJH (1935, měřítko 1 : 75 000) a se současným turistickým mapovým podkladem, jehož mapa je nejpřesnější a celá vrstva tak byla finálně nadefinována právě podle této mapy.

8.1.2 Výsledky analýzy

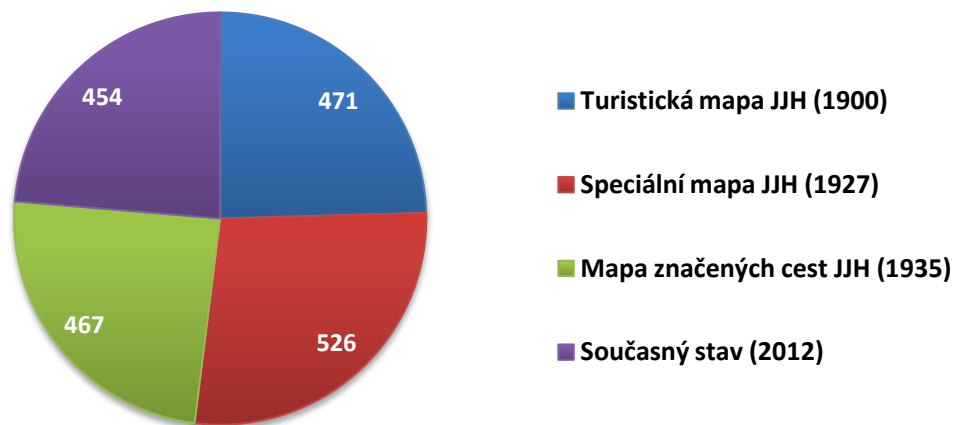
Délka všech značených cest zanesených ve vrstvě je 774 km. Do tohoto čísla jsou ovšem zahrnuty i cesty, které zanikly anebo nebyly používány současně. Dnešní síť tvoří 454 km cest. Z toho je 249 km cest, které byly zakresleny již na mapě v r. 1900. Z výše uvedených čísel je zřejmé, že se potvrdila hypotéza, jelikož základ dnešní sítě značených cest (cca. 55%) je tvořen cestami fungujícími již více než 110 let. Délka značených cest v r. 1900 byla 471 km. V r. 1927 byla délka značených cest podle mapy 526 km, což je největší rozsah sítě, který může být způsoben i podrobnějším měřítkem a tedy i širšími možnostmi zakreslu značených cest než u ostatních map. V r. 1935 mapa obsahovala 467 km značených cest. Z těchto čísel vyplývá, že délka značených turistických cest byla poměrně vyrovnaná, o cca. 60 km je delší v případě Speciální mapy Ještědských a Jizerských hor, což ale může být způsobeno větším měřítkem a také zakreslením označených cest „místního významu“ (tj. zkratky apod.), které jinak pravděpodobně nebyly z turistického hlediska tolik vyhledávané.

Základním kamenem dnes jsou především „*páteřní*“ cesty Jizerských hor, které zůstaly nezměněny nebo se časem změnil pouze jejich úsek (zkrácení, zavedení cesty k „nové“ turistické hodnotě apod.). Mezi tyto cesty patří především cesty vedoucí přes hřbety Jizerských hor (často vycházející z Hejnic či Bílého potoka a vedoucí směrem k Bedřichovu nebo Josefově dolu). Ale mnoho zachovaných cest je také v jižní části Jizerských hor v okolí Janova nad Nisou nebo Lučan nad Nisou. *Nejvyšší hustota* značených cest byla ale právě v okolí obce Hejnice a mnoho těchto cest zůstalo zachováno dodnes. Z mapového výstupu je vidět, že došlo k poměrně značnému *úbytku* cest v jižní polovině území (tj. značené cesty z Liberce a mezi dalšími městy a obcemi této části). Tento úbytek nastal pravděpodobně díky nástupu motorových dopravních prostředků (rozšíření hromadné dopravy, především autobusové) a také úbytkem skupin

pečujících o značené turistické cesty (o cesty se dříve staral Německý horský spolek, který sídlil v Liberci a zároveň měl 24 dalších poboček v celém širokém okolí), každá skupina vytvářela a udržovala i později méně významné turistické stezky. Pochopitelně také zanikly stezky v místech, kde se dnes nacházejí frekventované silnice nebo byla vystavěna vodní nádrž Josefův důl. Jelikož sledované území má rozlohu 463 km², tak průměrná hustota sítě dnes tvoří zhruba 1km/km².

Tab 2: Přehled délek značených turistických cest na zkoumaných mapách (Zdroj dat: vlastní výzkum)

MAPA	ROK VYDÁNÍ	DÉLKA NOVÝCH CEST	DÉLKA ZANIKLÝCH CEST	CELKOVÁ DÉLKA CEST
<i>Turistická m.JJH</i>	1900	471 km	/	471 km
<i>Speciální m. JJH</i>	1927	132 km	77 km	526 km
<i>M. značených cest JJH</i>	1935	46 km	105 km	467 km
<i>Dnešní turistická mapa</i>	2012	125 km	138 km	454 km

*Graf 1: Porovnání délek značené sítě na jednotlivých mapách (v km)
(Zdroj dat: vlastní výzkum)*

Výsledkem analýzy jsou dva mapové postery. První z nich zobrazuje zaniklé značené turistické cesty. Druhý zobrazuje současnou síť značených turistických cest a jsou zde rozlišeny cesty vzniklé před r. 1900.

8.2 Zánik obcí a osad zobrazených na Matouschekových mapách

Jelikož byly z obsahového hlediska zařazeny Matouschekovy mapy mezi staré mapy, dá se tedy předpokládat, že obsahují některé skutečnosti již dávno zaniklé. Mezi ty lze zařadit i dnes již zaniklé obce a osady zobrazené na Matouschekových mapách.

Cílem této části bylo vytvořit datovou vrstvu přenesenou poté na mapový poster, která by zobrazovala zaniklé osady v rozsahu Matouschekových map na území ČR a blízkém příhraničí.

Hypotézou byla, že se bude jednat o zaniklé obce a osady především v oblasti bývalého vojenského prostoru Ralsko a obce v oblasti dnešního povrchového dolu na lignit Turów u Bogatynie v Polsku.

8.2.1 Metody a postup

K této části byly stěžejní 3 Matouschekovy mapy - Turistická mapa JJH (jelikož se jedná o nejstarší mapu zachycující tuto oblast, z tohoto důvodu již nebyly vybrány novější Speciální mapa JJH a Mapa značených cest JJH), Speciální mapa Kummerského pohoří a Speciální mapa Dubské hornatiny. První z jmenovaných map již je nageoreferencována (viz. kap. 8.1.1), další dvě mapy byly nageoreferencovány stejným postupem.

Poté byla vytvořena nová bodová vrstva (s názvem „zanikla_sidla“). Do její atributové tabulky byla nadefinována následná pole:

- NAZEV_CZ – označující český název obce (popřípadě dnešní název obce u obcí mimo ČR)
- NAZEV_D – označující německý (původní) název obce
- OBLAST – rozlišení na oblast „Ralsko“, „Bogatynia“ a „ostatní“

Následně byly jednotlivá sídla Matouschekových map porovnávány se Základní mapou ČR (ČÚZK 2012a), připojenou pomocí WMS služby. Objevená zaniklá sídla byla zaznamenávána do bodové vrstvy „zanikla_sidla“.

8.2.2 Výsledky analýzy

Ve výsledku bylo ve vrstvě vytvořeno 12 bodů – tedy zaniklých sídel. Nejvíce zaniklých sídel se nachází v bývalém vojenském prostoru Ralsko (7 sídel), v oblasti povrchového dolu Turów se jedná o 3 sídla a mimo dané oblasti další 2 sídla. Tím se potvrdila původní hypotéza, že většina zaniklých sídel bude v oblastech bývalého vojenského prostoru Ralsko a v oblasti povrchového dolu Turów.

- **Oblast bývalého vojenského prostoru Ralsko**

V oblasti bývalého vojenského prostoru Ralsko se dříve (v rozsahu Matouschekových map) nacházelo 7 (dnes již zaniklých) obcí. Jednalo se o obce *Holičky* (Hultschken), *Černá Novina* (Schwarzwald), *Polohlavy* (Halbehaupt), *Dolní Novina* (Böhm. Neuland), *Olšina* (Wolschen), *Křída* (Křidai) a *Svébořice* (Schwabitz).

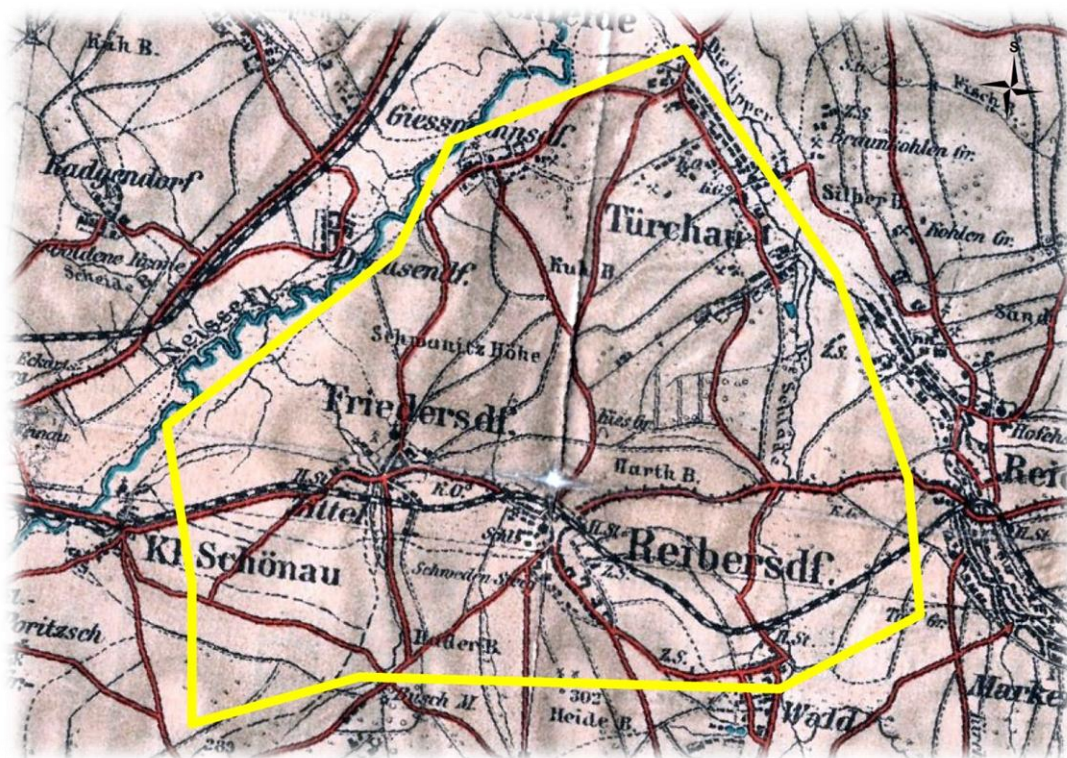
Vojenský prostor Ralsko se nacházel přibližně v rozsahu geomorfologického celku Ralská pahorkatina a jeho rozloha činila 250 km². Byl využíván československou a sovětskou armádou.

Část prostoru získal v r. 1942 Wehrmacht, který zde cvičil střelce. V r. 1946 (po odsunu sudetských Němců z oblasti a vysídlování) rozhodla vláda o zřízení vojenského tábora *Bezděz*, v r. 1947 tak byla celá oblast vysídlena a některé vesnice srovnány se zemí, ty zbylé využity pro potřeby armády. Později byl prostor přejmenován na „*Vojenský újezd Ralsko*“. Po revoluci v r. 1989 byl vyjednáán odsun sovětských vojsk a v r. 1991 odjel z prostoru poslední ruský transport. Následně se prostor otevřel turistům.

- **Oblast povrchového dolu Turów (Polsko)**

Tato oblast patřila dříve Německu, ale vzhledem k novému poválečnému uspořádání připadla oblast Polsku. Jedná se o území, které je ovšem z velké části obklopeno Českou republikou a Německem. Celkem v tomto území byly zlikvidovány 3 obce - *Biedrzychowice Górne* (Friedersdorf), *Rybarzowice* (Reibersdorf) – zde zanikla pouze část obce - a *Gießmannsdorf*.

Povrchový důl Turów leží v jihovýchodní části žitavské pánve u Bogatynie. Jeho rozloha činí zhruba 45 km². V dolu se těží hnědé uhlí – lignit. Těžba je zde poprvé zmiňována v r. 1740. Ve dvacátých letech minulého století se těžba pohybovala v rozmezí 2 – 4,5 mil. tun/rok. V r. 1962 byl otevřen důl Turów II.

Obr. 28: Vymezení oblasti dolů Turów v dnešním Polsku

(Matouschek, Straube 1900; upravil autor)

• Ostatní zaniklé obce

Mezi ostatní zaniklé obce patří *Velká Jizera* (Gross Iser) a *Vysoký* (Hohenwald).

Obec **Vysoký** se nacházela v pohraničí nedaleko Dětrichova a Nové vsi. Konec obce nastal po válce, kdy došlo k odsunu německého obyvatelstva. Ještě v r. 1950 se zde nacházelo 28 domů, ale již jen 7 stálých obyvatel. Poté hospodářské usedlosti pustly a rozpadaly se a jejich zbytky byly zplanýrovány na konci padesátých let.

Osada **Velká Jizera** byla založena v r. 1630 pobělohorskými exulanty. Nacházela se mezi osadou Jizerka a polským městem Swieradów Zdrój. V dobách největší slávy stálo v obci přes 40 domů. Po druhé světové válce byla všechna stavení zdemolována z důvodu nerespektování nové česko-polské hranice českým obyvatelstvem Velké Jizery. Stát zůstala pouze budova bývalé školy.

9 Diskuze

Tato část je zaměřena především na další možná rozšíření této práce a její možné využití.

V práci se vyskytuje mnoho oblastí (kapitol) a částí práce, které by mohly být rozpracovány v dalších těchto tématech se samostatně věnujících prací. Mezi takováto možná témata patří např.:

- *Činnost Německého horského spolku pro Ještědské a Jizerské hory*
- *Vývoj značení turistických cest*
- *Vývoj turistických cest v Jizerských horách a přilehlých oblastech*
- *Podrobnější rozbor obsahu jednotlivých map*
- *Další bádání ohledně osudu nevydané Nové Matouschekovy speciální mapy JJH*

Pojednání o jednotlivých Matouschekových mapách by mohla být dále rozšířena především o záležitosti přípravy a vydávání map v rámci DGVJI. K tomuto tématu se nachází ve fondech Německého horského spolku v SOKA Liberec knihy se záznamy z pravidelných schůzí DGVJI (konané přibližně jedenkrát za 2-4 týdny). Obsahem každé takové schůze je vždy již několik roků před vydáním plánované mapy bod ohledně přípravy, postupu a pokračování prací na ní. Bohužel jsou tyto zápisy psány německy a kurentem, což znesnadňuje jejich čtení.

Tato práce pravděpodobně přináší nové informační okruhy, o kterých nebylo dosud publikováno, a dochází zde ke srovnání Matouschekových map v podobě, jakou dosud také jiný autor nepřinesl. Pro praktické využití může být přínosná především aplikační část týkající se vývoje značených turistických cest. Téma by mohlo být dále rozpracováno a upřesněno např. na úrovni obcí, což by mohlo napomoci k rekonstrukci starých a dnes již zaniklých značených turistických cest na lokální úrovni.

10 Závěr

Cílem práce bylo vytvořit komplexní práci věnující se mapovému dílu Josefa Matouscheka. K naplnění tohoto cíle došlo, i když pojem „komplexní“ je relativní a téma by samozřejmě mohlo být dále rozvíjeno (možnosti byly více popsány v diskuzi (kap. 10)).

Po seznámení s metodami práce byla provedena rešeršní práce. Z té vyplynulo, že nejdůležitějším zdrojem jsou pochopitelně samotné Matouschekovy mapy (5 stěžejních map a 3 mapy významově vedlejší). Ze soudobých informačních zdrojů map se těžištěm práce staly především články věnující se jednotlivým mapám (ale i jiné tematické články) v ročenkách Německého horského spolku pro Ještědské a Jizerské hory. Tyto články psal často sám Josef Matouschek.

Důležitou částí života Josefa Matouscheka byl Německý horský spolek, pod jehož hlavičkou i vycházely všechny Matouschekovy mapy, proto byla tomuto spolku věnována další část práce. Bez spolupráce Německého horského spolku a dalších lidí, znalých konkrétních mapovaných lokalit (zaměstnanci lesní správy, místní obyvatelé apod.) by pravděpodobně žádné Matouschekovy mapy nevznikly (popřípadě by nenabývaly takové popularity, zde je na místě vyzdvihnout především Speciální mapu Ještědských a Jizerských hor z r. 1927, která vyšla v nákladu 10 000 kusů).

Pro každou práci je důležitý teoretický a metodologický rámec. Ten se zaměřil především na možnosti rozboru map se zaměřením na staré mapy. V rámci této oblasti také bylo zjištěno, že z hlediska aktuálnosti obsahu lze Matouschekovy mapy zařadit mezi staré mapy. Pozornost byla také věnována podkladovým mapám Matouschekových map, kterými byly rakouské speciální mapy (mapy III. vojenského mapování) a pruské (později německé) topografické mapy.

Na úvod samotného kartografického rozboru Matouschekových map bylo provedeno představení a zařazení těchto map. Všechny mapy mají společné podkladové mapy a tedy i konstrukční základy. Na většině map se nachází společné prvky, kterými jsou např. jednotná hlavička map (mimo první Turistické mapy Ještědských a Jizerských hor z r. 1900). U každé mapy se nachází úvod, který byl čerpán z článků k jednotlivým mapám, které vyšly v době vydání map. Poté byly vždy uvedeny základní údaje o mapě, výčet obsahu mapy a zhodnocení, jak mapa vyhovuje svému účelu a celkové zhodnocení. Z vedlejších Matouschekových map je pozoruhodná především Matouschekova nová speciální mapa Ještědských a Jizerských hor (zařazená do map

vedlejších, ovšem to jen z důvodu její nestandardnosti, tj. že nikdy oficiálně nevyšla), u které je známý pouze jeden alespoň částečně dochovaný exemplář. V další části byla zjišťována geometrická přesnost. Matouschekovy mapy jsou již poměrně nové mapy (staré cca. 75-110 let) a jejich přesnost již je tedy poměrně dobrá. Pozoruhodná jsou také geografická jména v mapách. Že jsou Matouschekovy mapy něčím výjimečným, dokazuje i vydání reprintu „Speciální mapy Ještědských a Jizerských hor“, který vydal v r. 2000 a poté ještě díky velkému zájmu v r. 2005 JJHS – dohromady v nákladu přibližně 5000 kusů.

Důležité v práci bylo vyvážení teoretické a praktické (aplikační) části. Aplikační část byla rozdělena na dvě části. Stěžejní částí se stalo téma „Vývoj sítě značených turistických cest s využitím Matouschekových map“. Tato část vycházela z map zobrazujících danou oblast Jizerských hor a Liberce, které byly následně ještě porovnávány se současným mapovým podkladem. Výsledkem analýzy byla datová vrstva formátu shapefile, která zachycuje stav turistické sítě v letech 1900, 1927, 1935 a současný stav. Pomocí dalšího zpracování byly zjištěny již zaniklé značené turistické cesty. Dále byla zjištěna současná síť značených turistických cest se zaměřením na to, které cesty byly značeny již v r. 1900 a dříve a tvoří tedy základ dnešní podoby sítě. Zjištěno bylo, že dnešní síť je z původních cest tvořena z cca. 55% a že tyto cesty byly zachovány především v podobě hřebenových cest a také cest v okolí Hejnic, Bílého potoka, Janova nad Nisou či Lučan nad Nisou. Výstupem této části jsou 2 mapové postery zobrazující zaniklé značené turistické cesty a současné turistické cesty (rozlišující vzniklé značené turistické cesty v r. 1900 a dříve a cesty vzniklé později).

Druhým aplikačním tématem bylo „Zánik obcí a osad zobrazených na Matouschekových mapách“, kde porovnáním Matouschekových map se současnou mapou byly zjištěny obce a osady, které již zanikly. Takovýchto sídel bylo zjištěno 12. Z nich 7 zaniklo kvůli zřízení vojenského prostoru Ralsko, 3 sídla zanikla kvůli povrchovému dolu Turów (dnešní Polsko). Mezi samostatně zaniklé obce patří obec Vysoký a osada Velká Jizera. Výstupem této části je také mapový poster.

Hlavní přínos práce spatřuji především v rozboru jednotlivých map a aplikačním tématu vývoje značených turistických cest, jelikož toto téma lze přenést do jednotlivých lokálních měřítek mapované oblasti, kde může být dále rozvíjeno.

11 Použité zdroje

LITERATURA

- ČAPEK, Richard, aj., 1992. . *Geografická kartografie*. Praha : SPN. ISBN 80-04-25153-6.
- HOJOVEC, Vladimír, aj., 1987. *Kartografie*. Praha : Geodetický a kartografický podnik v Praze.
- HUML, Milan, 2003. *Mapování a kartografie*. Praha : ČVUT. ISBN 80-01-02383-4.
- KAŇOK, Jaromír, 1999. *Tematická kartografie*. Ostrava : Ostravská univerzita Ostrava.
- KARPAŠ, Roman, aj., 2009. *Jizerské hory - O mapách, kamení a vodě*. Liberec: Nakladatelství RK. ISBN 978-80-87100-08-0.
- KUCHAŘ, Karel, 1969. *Vývoj a dnešní stav zobrazení světa*. Praha : SPN.
- LIBERECKÝ KRAJ, 2007. *Libereckým krajem: osobnosti*. Liberec : Liberecký kraj.
- LONGLEY, Paul, aj. 2010. *Geographic Information Systems and Science*. 3. vyd. West Sussex : John Wiley & Sons Ltd. ISBN 978-0-470-72144-5.
- MACEACHREN, Alan M., 2004. *How Maps Work*. New York : The Guilford Press. ISBN 0-89862-589-0.
- MIKLOŠÍK, František, 2005. *Teorie řízení v kartografii a geoinformaticce*. Praha : Karolinum. ISBN 80-246-0870-7.
- SEMOTANOVÁ, Eva, 1993. *Kartografie v hospodářském vývoji českých zemí v 19. a na počátku 20. století*. Praha : HU AV ČR. ISBN 80-85268-21-3.
- SEMOTANOVÁ, Eva, 1994. *Kartografie v historické práci*. Praha : Vademecum. ISBN 80-85268-37-X.
- SEMOTANOVÁ, Eva, 2001. *Mapy Čech, Moravy a Slezska v zrcadle staletí*. Praha : Libri. ISBN 80-7277-078-6.
- ÚSTŘEDNÍ SPRÁVA GEODÉZIE A KARTOGRAFIE, 1961. *Mapování a měření Českých zemí od pol. 18. stol. do počátku 20. stol.* Praha : Ústřední správa geodézie a kartografie.
- VEVERKA, Bohuslav, ZIMOVÁ, Růžena, 2008. *Topografická a tematická kartografie*. Praha : ČVUT.
- VOŽENÍLEK, Vít, 1999. *Aplikovaná kartografie I. – tematické mapy*. Olomouc : Univerzita Palackého. ISBN 80-7067-97-9.
- WOOD, Denis, 1992. *The Power of Maps*. New York : The Guilford Press. ISBN 0-89862-492-4.

TIŠTĚNÁ PERIODIKA A ČLÁNKY

ACHTNER, Ludwig, 1899. Über die Orientierung im Freien mit und ohne Karte und das Kartenlesen. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 9, s. 1-13.

DGVJI, 1902. Die neue Touristenkarte für das Jeschken- und Isergebirge. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 12, s. 66-68.

DGVJI, 1938. Ein begeisterter Bergfreund. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 48, s. 3-5.

Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, 1894, roč. 4.

Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, 1896, roč. 6.

Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, 1898, roč. 8.

Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, 1900, roč. 10.

Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, 1906, roč. 16.

Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, 1910, roč. 20.

Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, 1911, roč. 21.

Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, 1925, roč. 35.

Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, 1933, roč. 43.

Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, 1934, roč. 44.

Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, 1935, roč. 45.

JIZERSKO-JEŠTĚDSKÝ HORSKÝ SPOLEK, 2003. *Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku 2002*. Liberec: Jizersko-ještědský horský spolek. ISBN 80-903252-0-3.

JIZERSKO-JEŠTĚDSKÝ HORSKÝ SPOLEK, 2004. *Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku 2003*. Liberec: Jizersko-ještědský horský spolek. ISBN 80-903252-2-X.

JIZERSKO-JEŠTĚDSKÝ HORSKÝ SPOLEK, 2005. *Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku 2004*. Liberec: Jizersko-ještědský horský spolek. ISBN 80-903252-4-6.

JIZERSKO-JEŠTĚDSKÝ HORSKÝ SPOLEK, 2006. *Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku 2005*. Liberec: Jizersko-ještědský horský spolek. ISBN 80-903252-6-2.

JIZERSKO-JEŠTĚDSKÝ HORSKÝ SPOLEK, 2007. *Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku 2006*. Liberec: Jizersko-ještědský horský spolek. ISBN 978-80-903252-8-9.

MATOUSCHEK, Josef, 1892. Rübzahl's Handschuh. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 2, s. 22-27.

MATOUSCHEK, Josef, 1893. Touristische Streifzüge durch das Isergebirge. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 3, s. 40-47.

MATOUSCHEK, Josef, 1896. Markierungsarbeiten im Jeschken- und Iser-Gebirge. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 6, s. 1-20.

MATOUSCHEK, Josef, 1897. Markierungsarbeiten im Jeschken -Gebirge. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 7, s. 70.

MATOUSCHEK, Josef, 1897. Markierungsarbeiten im Jeschken -Gebirge. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 7, s. 70.

MATOUSCHEK, Josef, 1899. Das Wetterhäuschen. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 9, s. 120-139.

MATOUSCHEK, Josef, 1927. Begleitworte zur neuen Gebirgsvereinskarte. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 37, s. 201-203.

MATOUSCHEK, Josef, 1929. Begleitworte zur Spezialkarte vom Kummergebirge. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 39, s. 97-99.

MATOUSCHEK, Josef, 1932. Zur Spezialkarte vom Daubaer Bergland. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 42, s. 48-53.

MATOUSCHEK, Josef, 1935. Begleitworte zur Markierungskarte des Jeschken- und Isergebirges. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 45, s. 53-57.

SCHMID, Hans, 1928. Eine Wanderung mit der Spezialkarte. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 38, s. 78-82.

SMITH, Rudolf, 1934. Der neue „Mato-weg“ im Daubaer Berglande. *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge*, roč. 44, s. 49-52.

ZEMĚMĚŘIČ, 2006. Josef Matouschek – výpis osobnosti. In: *Zeměměřič* [online]. [vid. 17. 11. 2011]. Dostupné z: <http://www.zememeric.cz/osobnosti/osobnost.php?ido=816>

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

DOLEŽAL, Karel, 2006. Mzdy a ceny včera a dnes. In: *Měšec.cz* [online]. [vid. 12. 1. 2012]. Dostupné z: <http://www.mesec.cz/clanky/mzdy-a-ceny-vcera-a-dnes/>

DRÁPELA, Milan, STACHOŇ, Zdeněk, TAJOVSKÁ, Kateřina, 2012. Rozbor starých map a záznam výsledků hodnocení [online]. In: *Dějiny kartografie* [vid. 17. 1. 2012]. Dostupné z: <http://oldgeogr.muni.cz/ucebnice/dejiny/obsah.php?show=37>

HISTORICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY, 2012. Eva Semotanová [online]. In: *Historický ústav akademie věd České republiky* [vid. 16. 1. 2012]. Dostupné z: <http://www.hiu.cas.cz/cs/lide/seznam-pracovniku/semotanova-eva.ep/>

HORÁK, Milan, 2012. Německo-český slovník místních jmen [online]. In: *Lingvistika* [vid. 20. 1. 2012]. Dostupné z: http://mmh.cz/lingua/mj_cs

JIZERSKO-JEŠTĚDSKÝ HORSKÝ SPOLEK, 2012. *Jizersko-ještědský horský spolek* [online]. [vid. 20. 11. 2011]. Dostupné z: <http://www.horskyspolek.cz/>

KRÜGER, Gert, SCHNADT, Jörg, 2012. Die Entwicklung der geodätischen Grundlagen für Kartographie und die Kartenwerke 1810 – 1945 [online]. In: *Rund um die Gemeinde Michendorf*. [vid. 13. 1. 2012]. Dostupné z: <http://www.gemeinde-michendorf.de/homepage/2historische/netzgeschichte.php>

KUBINSKÝ, Daniel, 2011. *Základy kartografie a topografie* [online]. [vid. 13. 12. 2011]. Dostupné z: http://www.dkubinsky.sk/kniznica/skola/studijne-materialy/Zaklady_kartografie.pdf

MUSILOVÁ, Lenka, 2011. *Dopady důlní činnosti na hydrologický režim v povodí Smědé a Lužické Nisy* [online]. Diplomová práce. Brno : Masarykova univerzita [vid. 3. 4. 2012]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/222783/prif_m/DP_Musilova.txt

POLÁK, Michael, 2010. Muž, který dal Jizerkám vrstevnice. In: *7Sedmíčka* [online]. [vid. 17. 11. 2011]. Dostupné z: <http://www.sedmicka.cz/liberec-jablonec-nad-nisou/clanek/muz-ktery-dal-jizerkam-vrstevnice-198583>

SPECIAL OPERATION GROUP, 2010. Vojenský prostor Ralsko [online]. In: *Special Operation Group* [vid. 28. 3. 2012]. Dostupné z: <http://spec-ops.cz/>

TRŽICKÝ, Martin, 2006. Velká Jizera [online]. In: *Jizerské hory* [vid. 3. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.jizerky.eu/polsko_velka_jizera.php

VEJROVÁ, Libuše, 2008. *Vizualizace kartometrických charakteristik našich nejstarších map v software Mapanylast* [online]. Bakalářská práce. Praha : ČVUT [vid. 10. 3. 2012]. Dostupné z: http://maps.fsv.cvut.cz/gacr/student/2008_Bc_Vejrova.pdf

VÝZKUMNÝ ÚSTAV GEODETICKÝ, TOPOGRAFICKÝ A KARTOGRAFICKÝ, 2012. *Speciální mapy III. vojenského mapování z období mezi dvěma světovými válkami* [online]. In: Mapový portál VÚGTK [vid. 21. 1. 2012]. Dostupné z: <http://mapy.vugtk.cz/specialky/index.php?rs=2>

MAPY

MATOUSCHEK, Josef, 1895. *Wegekarte vom Jeschken u. Isergebirge*. [1:150 000]. Liberec : Deutscher Gebirgsverein für das Jeschken und Isergebirge. In: Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, 1896, roč. 6. 1270 ´ 720 mm.

MATOUSCHEK, Josef, 1927. *Die neue Touristen – Karte vom Jeschken u. Isergebirge*. [1:50 000]. Liberec : Paul Sollor's Nachfolgen / soukromá mapová sbírka Lukáše Hrubého. 1270 ´ 720 mm.

MATOUSCHEK, Josef, 1929. *Die Spezialkarte vom Kummergebirge*. [1:33 300]. Liberec : Paul Sollor's Nachfolgen / Liberec : Státní okresní archiv. 680 ´ 580 mm.

MATOUSCHEK, Josef, 1932. *Die Spezialkarte vom Daubaer Bergland*. [1:40 000]. Liberec : Paul Sollor's Nachfolgen / Liberec : Státní okresní archiv. 900 ´ 720 mm.

MATOUSCHEK, Josef, 1935a. *Die Markierungs-karte des Jeschken- und Isergebirge*. [1:75 000]. Liberec : Deutscher Gebirgsverein für das Jeschken und Isergebirge / Liberec : Státní okresní archiv. 820 ´ 480 mm.

MATOUSCHEK, Josef, 1935b. *Wintersportverkehr im Jeschken und Isergebirge*. [1:75 000]. Liberec : Státní okresní archiv.

MATOUSCHEK, Josef, 1938. *Matouschek's neue Spezial-Karte vom Jeschken- u. Isergebirge 1938* [1:50 000]. Soukromá sbírka p. Fuknera.

MATOUSCHEK, Josef, STRAUBE, Julius, 1900. *Touristen – Karte vom Jeschken u. Isergebirge*. [1:80 000]. Liberec : Paul Sollor's Nachfolgen / Liberec : Státní okresní archiv. 750 ´ 600 mm.

VOJENSKÝ ZEMĚPISNÝ ÚSTAV, 1917. [1:75 000]. *Mapový list Turnov 3 – XII 3754* (podle klíče III. vojenského mapování).

GEOGRAFICKÉ DATABÁZE FORMÁTU GIS A DATA ONLINE

ARCDATA PRAHA S.R.O., 2007. *Administrativní členění* [digitální data]. In: ArcČR 500 [vid. 15. 3. 2012]. [1:100 000]. Praha.

ČÚZK, 2012a. *Základní mapa ČR 1:10 000* [webová mapová služba WMS]. [1:10 000]. [vid. 15. 3. 2012]. Dostupné z: <http://geoportal.gov.cz/web/guest/wms/>

ČÚZK, 2012b. *Základní mapa ČR 1:50 000* [webová mapová služba WMS]. [1:50 000]. [vid. 15. 3. 2012]. Dostupné z: <http://geoportal.gov.cz/web/guest/wms/>

CENIA, 2011a. *NUTS regiony - Evropa*. [webová služba WMS]. [1:10 000]. [vid. 15. 3. 2012]. Dostupné z: <http://geoportal.gov.cz/web/guest/wms/>

CENIA, 2011b. *Podkladová mapa*. [webová služba WMS]. [1:10 000]. [vid. 15. 3. 2012]. Dostupné z: <http://geoportal.gov.cz/web/guest/wms/>

KÚLK ORVZŽP, 2007. *Velkoplošná zvláště chráněná území* [digitální data]. [1:100 000]. 16. 8. 2007 [vid. 15. 3. 2012].

SHOCART, SPOL. S R.O, 2012. *Turistický mapový podklad* [mapový e-portál]. [1:10 000]. [vid. 15. 3. 2012]. Dostupné z: www.mapy.cz

VÚV, 2006. *Digitální báze vodohospodářských dat DIBAVOD* [digitální data]. [1:10 000]. Dostupné z: <http://www.dibavod.cz/index.php?id=27&PHPSESSID=c137d6370fe626b442dbb1fb4829c6ee>

INSTITUCE A JEJICH SLUŽBY

SOA LITOMĚŘICE, 2012. Lexikon obcí severních a severozápadních Čech. In: *Státní oblastní archiv Litoměřice* [online]. [vid. 6. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.soalitomerice.cz/slovník/slovník.php?lang=cz>

SOKA LIBEREC – Fond *Německý turistický spolek pro Ještědské a Lužické hory v Liberci 1884 – 1945*.

PŘEDNÁŠKY A KONZULTACE

FUKNER, Jiří, 2012. *Matouschekova nova speciální mapa* [konzultace]. Duben 2012. Paseky nad Jizerou.

NEVRLÝ, Miroslav, 2012. *Matouschekova nová speciální mapa* [emailové zprávy]. Březen 2012. Liberec.

ŘEHÁČEK, Marek, 2011. *Staré mapy Liberce a Jizerských hor* [přednáška]. 23. 11. 2011. Liberec.

ŘEHÁČEK, Marek, 2012. *Mapové dílo Josefa Matouscheka* [konzultace]. 19. 3. 2012. Jablonec nad Nisou.

SOFTWARE

ESRI, 2010. *ArcGIS* [software]. Version 10. Redlands: ESRI.

BERNHARD, Jenny, 2012. *MapAnalyst* [software]. Version 1.3.22. Oregon State University.

12 Seznam příloh

Příloha 1: Přehled a porovnání stěžejních Matouschekových map (*tabulka*)

Příloha 2: Reklama na Speciální mapu Ještědských a Jizerských hor (*obrázek*)

VOLNÉ PŘÍLOHY

Příloha 1: *Vznik současných značených turistických cest v CHKO Jizerské hory a KÚ Liberec*

Příloha 2: *Zaniklé značené turistické cesty v CHKO Jizerské hory a KÚ Liberec*

Příloha 3: *Zaniklé obce z map J. Matouscheka*